

Taluja.

Jutustus

Bestimaa wanast ajast.

G. Bornhöhe.

Keiserliku Raadliku
Rm-kogu kink. 1916.



Tallinnas.

Trükitud A. G. Brandt'i kulu ja kirjabega.

1880.

A 1103
A 1103
A 1103

Tasuja.

Tutustus

Bestimaa wanast ajast.

G. Bornhöhe.



Tallinnas.

Trükitud H. G. Brandt'i kirjadega.

1880.

Benfuri poolest lubatud.
Tallinnas, 17. Septembril 1880.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

33229

Paar sõna lugejalle enne lugemist.

Kes eesolevat raamatukest lueb, see pangu tähele, et meie teda „jutustuseks Eestimaa wanast ajast“ nimetame. Meie tahame tema sees tükikest Eestlaste õnnetuserikkast ajaloust nüüdse Eestlaste filma ette panna, ilma mingifuguse nõuta, nüüdseid asju kaugeltgi puudutada.

Selleaegseid inimesi ei tohi meie aja mõeduga määrata, nende tegusi nüüdse prilli läbbi waadata, nende kõnese meie kõrwa järele seada. See oli toore wägimalla, ebausju, pimeduse aeg. Meie jutu esimesest peatükist leiab lugeja weikest pildikest meie maa olekust 500-ja aasta eest. Selle järele võib umbes arvata, kuida need asjad wõisivad sündida, kellest meie historia põhja peal tahame jutustada.

Wäljaandja.

Tasuja.

Jutustus Cestimaa wanast ajast.

G. Bornhöhe.



1.

Enam kui wiisjada aastat seisawad meie ja selle aja wahel, kelles siin räägitawad juhtumised sündinud on.

Selle pika aja sees on meie maal, niisamma kui terwes maailmas, palju wanu asju igawise rüppe waunud, kust neid kellegi wanaaegade tagasi soowija õhkamine enam wälja ei meelita; uusi olekuid on lugemata armul sündinud. Üleüldse aga on maailma muutjas nagu nooremaks, lahkemaks läinud; wiiesaja aasta eest oli ta, meie ajaga määrata, wäga wana ja kortsus. Jäärانىs meie maal.

Luba mulle, lugeja, et ma sulle seda wana ja kortsus nagu paari kerge kriipsuga mõtte ette maalin. On pildil walitseja põhjawärw, siis on kergem, pildi kujudelle karwa ja seisuwiişi anda.

Kolmeteistkümnema aastasaja hakatuses sattus Cestlane isewärki naabrite wahel. Döldasse, et

naabritega üleüldse raske peab olema, rahus ja armastuses elada. Aga Gestlase selleaegsed naabrid olivad koguni hullud, üks hullem kui teine. Nad tühendasivad ta waeße patuse pagana wiimse hilbuni paljaks, et päite Nooma poolt seda keelmata tema peale wõiks paista, peßivad ta armetumaks, et ta kristlikku armu saaks maitsta, tegiwad ta teuloomaks, ristiustu õnne ja õnnistust kandma ja saatsiwad ta oma põldudesse, see on, Issanda wiinamäele, tööle, kus kurbjase piits teda keelas, oma ebajumalate wilu hiiede warju pelguda.

Niisugused halastajad naabrid olivad Daanlased ja Liwimaa Sakslased.

Teised naabrid, Wenelased ning Littawlased, ei katnud kiskja hambaid mitte maheda mokkadega, waid näitsiwad neid keelmata, kus wõiswad. Need käiswad ka sagedaste Gestlaste kehwal laual söömas, aga kui kõht täis ehk pere-mehe malakas mõjuwan juhtus olewat, wantsis palumata wõeras jälle oma teed.

Reis esimestes wõitlustes kiskus Daani kuningas wägivallega ja heal wiisil suurema jäu nüüdsest Gestimaast, nimelt Harju- ja Wirumaa-konnad eneselle. Muu maa jäi Liwi ordu ja piiskoppide kätte.

Kui riidude järele ajuti rahu tuli, woolaswad Sakslased ja Daanlased äramõidetud maa sisse, igaüks sai maatüki kätte, ja jäi nende ta-

lupoegade peremeheks, kes tema maapeal elasivad. Esite ei olnud Gestlane mitte täis pärisori, waid waba rentnik. Aga mida enam fisserändajate hull, ja hulgaga wõimus kaswas, seda enam nõuti talupoja käest, ja sada aastat pärast allahitmist kinkis Daani kuningas Christoph II. kõik Gesti sugu talupojad oma wasallide, Daani ja Saksa sugu isandate päris omaduseks igaweseks ajaks.

T'al ep oleks seda tarwisgi olnud, sest pärisorjus oli juba ammu enne täies olekus õitsemas. Hirrus oli weel hiljuti meie haritud ajal pärisorja põli, palju hirmsam oli ta toorel, sõjakärawast kurnatud ning ebausust rumaldatud keskajal. Ei olnud waigistust uskusi, sest usku ei õpetanud keegi. Ei jõudnud ka raskete rõhutatud talupoegade hädakisa kuningate kormuni, kes, ise kangel ja pealegi alati koduse tulidega kaelani töös, küll pealitud Tallinnas pidasivad, kellest aga mõisnikud nii wäha hoolisivad, et isekeskis koosolekuid pidasivad ning mitu korda maad Liivi ordu walitsuse alla pakkusivad.

Gestlane oli taewakarja lambaks saanud, aga willu t'al ei jõudnud kaswada.

Sest ajast ütleb üks Sakslane, kroonika kirjutaja Keldh: „Gesti ja Liiwimaal oli mõisnikude taewas, pappide paradüis, wõeraste rahahauk, aga talupoegade põrgu.“

2.

Harjumaa põhjapoolses jäus, Tallinna lähedal, juure laane keskelt seisis üksik suur talu, teedest kaugel, niipalju, kui sell ajal teesi võis olla. Talu hüüti „Metsa“ taluks, sest et ta metsa sees oli, ja oli imelikul viisil ühe sündinud Gestlase, Tambeti, jägu.

Ruda oli see mees pärisperemeheks saanud, kus kõik muud Gestlased pärisorjad olivad? Seda m'e koha näame.

Tambeti isa oli palju piiskopi ori olnud, kellel palju maid ja metsi oli, kelle sees ta, oma tähtjast leharaskusest hoolimata, sagedaste jäneseid ning lindu käis lastmas. Tambeti isa, nimega Bahur, oli kõrge, priisk pois, kelle määratumais liikmetes niisamma palju raudset jõudu, kui tinast laiskust elas. Ta oli niisamma tugew ja niisamma laisk, kui karu. Aga ta nahk oli õrnem, kui karul, ja need lõpmata hoobid, mida ta laiskuse eest alati sai, tüütasivad ta viimaks nõnda ära, et jalad alla wõttis ja metsa pakku joofis. Piiskopil oli tugewast sulajest kahju, wandus, maksu mis maksab, redi jälle kinni püüda. Saatis sulajad wälja, istus ise tugewamära selga ja sõitis metsa. Metsas ekkis ta küll ära, aga leidis truidufeta sulase patfulehelise tamme warjus rahuliste puhkawat.

„Küll ma find hellaste aratan,“ urises piis-

kop, ronis mära seljast maha, tõstis piitsa ja — wiuh!

„Hellaste äratatud“ pahategija kargas kui nool püsti ja nihkis aietades hellaste puuditatud kohta.

„Sa paharetisulane! Sa vedu, kurjategija, mi—is? Baat' sulle!“

Waimulik isand tõstis jälle piitsa, kelle õel wihifemine „paharetisulast“ wäga ahastas.

Uga jell filmapilgul kiskus ennast mära walju hirnumisega isanda käest lahti ja putkas tuhatnelja metja. Pähädal kostis tume urin. Suur karu tõusis asemelt ja näitas nõu pidawat, kas peab palumata wõeraid ligemalt waa- tama minema.

„Karuu!“ karjatas püha isand ja lasi piitsa kulluda.

„Määratu weis,“ pomises sulane.

„Püha Pankraatsius, mis nüüd teha?!“

Sulane kergitas õlasi ja istus sõnalausumata maha.

„Püha Bonifaatsius! Oled sa juhmu? See on meie ots! Selle saadana küüntes furral Helde Isand, tõuse, mine ta kallale — sa oled ise, kui karu. Bai Bahur, kisu ta lõhki . . . Nää, tuleb, tuleb . . . oh Jumal, Jumal . . . Bahur, aita, kaitse mind, oma hingepeastjat!“

Bahur raputas tõsiselt pead.

„Parem on kiskja küüntes, kui nuhtlejate piitsa all lõppeda.“

Raru hakkas ligemalle tulema. Piiskop tantsis ühe jala pealt teise peale.

„Jäe siis ometi seia, ma panen jooksu.“

Ja piiskop tahtis jooksu panna.

Aga Bahur tõusis ülesse ja ütles rahulifelt:

„Mull on pikemad koiwad, kui Teil.“

„Ma ei lase sind nuhelda —“

Sulane naeris.

„Ma lasen ju priiks —“

Sulane kuulab teravamalt.

„Ma annan sulle maid päri —“ ai, ai, ai
— Issand halasta . . . näe! . . .

Raru ajas ennast kolm samm uimal urifedes püsti.

„Kas wannute sellepeale?“

„Ma wannun, wannun, wannun . . .“

Sulane kiskus suure jahinua piiskopi wöölt ja astus karule wastu, teda terawaste filmates. Mesikäpp urifes wihafelt . . . Bahur lipifes filmapilgu tema ümber. Korruga hakkas ta raud förmedega elaja kõrifst kinni ja wautas t'ale terwe jahinua tera rinna sisse. Aga surmapeale haawatud loom wöttis wastalife palawaste kaisju. Inime ja kiskja weerlesiwad maa peal. Murtud raud ragifefiwad, tolm keerles üles, segane, pool lämmatand rõhin ja urin oli kuulda — siis tõusis wöitja inimene, kriimustatud ja lõhkife

riietega, üles, ja waatas rahulise wõidurõõmuga wõidetud waenlase wägewa, surmakrampides tufsuwa keha peale.

„Selle kistja weri paneb minu wabaduse taine tärkama,“ pomises ta iseeneses.

T'al oli õigus. Piiskop pidas sõna, tegi pelgund sulase wabaks ja kinkis t'ale tüki maad ja metsa, mis ükshikult Loodijärwe lossi maade keskel seisis, päris omaduseks. Muud kui sõja ajal pidi ta piiskopi aitama.

Tugew Bahur ehitas metsa fisse eneselle majakese, oli aga liiga laisk, et põldu harima hakata. Ta luusis mööda metsi ümber ja toitis ennast jahisaagist. Tema kõigesuurem lust oli, kiskjaid elajaid kautada. Tema suur tugewus tegi teda kaugel ümberkaudu kuulsaks ja tema nimi ning teud elasiwad kaua sadakord suurendatud näul rahwa suus. Räägiti temast, kuida ta korra terwe hundikarja, mis kibedal külma ajal ta kallale kippunud, palja käega ära käigistanud, nahad maha nülginud ja furnukehad nii kui Jõulu kingitused tugewa tamme okstesse riputanud, kust neid siis nälgind suguwennad halastades mahatallitanud ja auwaste oma tühja kesta matnud. Kuida ta korra targema rahwa käest kuulnud, et wanal ajal üks märka rammus mees, Simpson wõi Sampson, olnud, kes sada tiigert wõi karu sabapidi kinnisidunud, tema sellepeale ühe metshärja, ühe karu, ühe hundi, ühe

metskuldi ja weel mõne muu tigea looma kinnipüüdnud, imetaltjaks teinud ja terve põrgukuitfikate karjaga läbi küla uitanud; kuda ta kuused juurega maast väljakiskunud, juure ja ladwa mahamurdnud ja eneselle tüwidest maja ehitanud. Neid ja muid juttusi rääkis rahwa juurendaw suu tugewast Bahurast, ja neid juttusi kuulates särasivad poiste silmad elawamalt, langes meeste rõhutud selg weel enam küüru ja mahapöördud sulasepilk näitas ütlewat: „See oli tema. Meie feda ei wõi . . . peame kannatama . . .“

Tugew Bahur luusis mõne aja ütsipäine mööda metši, siis tundis igawust, lunastas eneselle Loodijärwe lossihärra käest hundinahkade eest noore tüdrukku naiseks ja naise wenna sulaseks, hellitas naist, lasi sulase tüki maad põlluks muuta, tegi ennast kõige metsaliste hirmuks ja furi, oma poja Tambetille, kes ise juba naisemees ja lapseisa oli, järgmisi õpetusi kaasaandes:

„Sa tead jo, poeg, mina sain oma priiuse ja omaduse enese tugewa käewarre läbi ja hoidsin neid oma käewarre tugewusega. Sina oled küll ka sirge, punane pois, aga sull on pikk kael, kitsad õlad ja lahjad puusad. Noort puud maa seest juuristada ja metsfiga plehku ajada sa ei jätkaks. Sull on aga teraw pea, ehk teed sa kawalusega, mis mina kangusega. Waata ette, warja kergeftsaadud wabadust — ta on magusam kui mesi, aga ka sulawam kui mesi: enne kui sa

aru saad, sulab ta su keele alt ja sa imed orjahigi. Tee kõrge aed meie maja ümber, osta omale enam sulaseid, hari maad ja tee ennast jõukaks. Ära tee isandatega palju tegemist, põlga nende segast usku, palu Daewataati . . .”

Siin jäi Bahura hing rindu kinni; ta jõi suutäie magusat mõdu ja lühas juure:

„Ma tunnen orjapõlwe, tunnen oma rahwa häda, aga ei jõudnud muud, kui hambaid kiristada. Üks ei jõua midagi, teised sajatavad hammaste taga, aga ei julge . . . waim on rahwa sees lämmatatud ja kinnub haledaste rõhujate põlwe ümber . . . Otsi neid, kes ei kaeba, aita takka, kihuta teisi aitama . . . ja kõlab siis ähwardaw hulgumine üle terve maa, siis kõlistage sõjariistu ja tõstke müriinat, mis pilweid lõhub ja leinajaid jumalaid wägewaste äratab! . . .”

Tugew Bahur ei rääkinud enam. Hing kadus õhtades wägewa keha sees.

Tema surmawoodi ees seisiwad nuttes ta naine, Tambet oma naisega ja nende poeg Saanus, kes sell ajal kaheksa aastane oli. Bahura lest ei kannatanud rasket hoopi kaua wälja, waid läks paar kuud hiljem armastatud mehe järele hauda. Ka Tambeti naine suri kahe aasta pärast.

Tambet oli agar, wile mees, kes liikumist ja korjamist armastas ning isamaa õnnetusest suuremat ei hoolinud. Tema ostis omale kolm

noort sulast, ehitas eneselle kena, ruumika elumaja kõrvalise hoonetega, tegi tugewa palgist aea hoowi ümber ja istutas weikse aia maja juure. Parajal kohal, elumajast vähä eemal, raius ta metsa maha ja hakkas tubliste põldu harima. Sakslastest ta ei hoidnud Bahura käsu wasta ennast mitte üksi eemal, waid hakkas juba wara nende keelt õppima, käis sagedaste Tallinnas ning Loodijärwe losjäs kauplemas ja omale tarwis asju toomas. Oma poja Jaanuse pani ta kohe pärast Bahura surma Tallinna Mustamunga kloostriisse *) talmeteks õppima. Tema nõu oli, poega täieks Sakslaseks ja õpetud meheks kaswatada. Bahura wiimse maanitsuse unustas ta hoopis ära.

Aga Jaanus pidas ta meeles. Meesterahwas mäletab üleüldse vähä lapsepõlwest, sest et sügawasse leikaw muutmine lapsest nooreks meheks seda, mis lapse maailm olnud, korraga ärkawa waimule nii tühja, õigemine nii lapsika näitab olewat, et mälestus kaub, ja waim uueste sünnib. Aga üksikud juhtumised, mis lapse südant kunni põhjani põrutanud, helisewad weel läbi mehepõlwe ja mängiwad igawuse tundides rõõmsaid ehk kurwi mälestusi äratades halli juuste ümber.

Kui Jaanus esimest korda läbi kitsa, pimedä

*) See klooster seisis selle koha peal, kus nüüd Katoliigi kirik on.

Sariu-wärawa Tallinna sisse sõitis, waatas tema, rohilise metsade waba poeg, pool kohkudes, pool tuskas ilmatu kõrge kiwist hoonete peale, kelle raudristidega kinnitatud afnate tagant kuiwad, külmad näud wäljawaatajivad, ja teinepool uulitsat jälle muud ei näinud, kui ilmatu kõrgeid kiwist hooneid, raudristidega afnaid ja kuiwi, külmi nägusi afnate taga. Jaanusel oli tundmine, kui pigistaks keegi t'al kõri kinni. — „Warja priiust!“ kõlas ta kõrwus Bahura wiimne sõna. Aga ta harjus ja õppis talwel usimise ja tähtsa waimuannetega munkade tarkust, mis fell ajal peaaegu ainus tarkus oli. Seda suurema isuga luusis ta suwel mööda koduseid metsi.

3.

Jaanus oli kümme aastat wana, kui isaga esimest korda Loodijärwe lossi läks, kelle maade keskel, kuda ööldud, Tambeti omadus seisis. Selleaegne lossihärra, rüütel Konrad von Raupen, oli mõistlik isand, kes targast ja osawast Tambetist meelehead leidis ja teda sagedaste nõuküsimise pärast lossi kutsuda lasi.

Sennikui Tambet ise lossi sisse läks, jäi Jaanus ükspäine hoowi peale hobuste juure. Tema istus lauahuniku otsa peale, pani käed rinna peale risti ja hakkas uudishimuliselt ümber ringi waatama. Weike näitis t'al linna wallide kõrwas müür olewat, mis lossihoowi sissepiiras,

ja kelle peal üffitud wahitornid nii kui wanad eided parsil kikitasiwad. Hoowi keskel sirutas peahoone ise oma lõpp'mata hulga nurki, otji, korstnaid, torni ja tornikesi kui ähwardawaid kiwifõrme siinise taewa poole. Kitja, kõrge aknate taga sõelusiwad tegewalt inimesed jenna tänna. Hoowi peal luusi siwad punase nägude ja sinaka ninadega sõjasulased laisalt ümber ja puhusiwad tüdrukutega, kes kaemust wett winnasiwad, lihtlabast nalja, mis meelitud tütarlapsi ühtepuhku peu sisse kihistama pani. Wärawatorni haugust pistis wärawawaht enese roostetand wasskübara ja roostekarwa nina wälja, mis otsekui kuu walgustud pilwete wahelt tema okkalis halli habeme seest wäljasäras. Saanus hakkas temasuguse jõmpsilate auupakkumise puudusega, habeme, nina ja roostetand kübara kaudu selle näu filmi otfima. Usjata töö. Kõik walge habe, ninapuna ja kübararooste. Poiss otfis, wähtis wahel mujale ja hakkas jälle otfima. . .

Korraga tundis ta, et midagi kui Taara pisse nool tema jalge wahele muras, üks hele hääl hüüdis: „Such', Tarapita, such'!“ — ja kole must kogu tõukas pea nii tormates meie sõbra jalge wahele, et ta wennike tagurpidi üle lauahunniku lendas.

Suur naermine kahest heledast kõrjst tõusis sellepeale sealsammas ligidal ja lossihärä lapsed, kümneaastane poiss ja seitsmeaastane tüdruk tõt-

tasivad õnnetusepaiga peale. Siin ajas ennast meie noormees parajaste üles ja sai aru, mis t'aga sündinud. Ta film langes kõigeesite pahafelt suure koera „Tarapiita“ peale, kes isanda käsu peale nii harimata wiisil ratast oli püüdnud. Koer ei näitnud oma koerustükki sugugi kahetsewat, sest ta kargas, ratas suus, nii kui päris narr ümber. Raupen'i noorsant tahtis naeru pärast katkeda, aga tütarlapse nagu läks tõsiseks; ta astus Jaanuse ette ja küsis osawõtlikult, „kas ta mitte häda ep ole saanud?“

Jaanus kogeldas, imeilusat tütarlast filma-tes, midagi nagu „ep ole wiga“ wälja.

„See oli kena!“ naeris weike noorsant, ja tatsutas Tarapiita filedat selga, mis kui uss ta käte all keerles.

„Häbi sulle, Dodo!“ maanitses auulise tõsi-
dusega weike tüdruk; „meie oleme temale häda
teinud, ja sa pilkad weel. Kas see on ilus?“

„Ilus ja mehine!“ kilkas Dodo: „paras nii-
suguse pimedalle. Wupsti! N'agu wedrudega
üle lauahunniku. Oh, Tarapiita, küll see läks
libedaste! Oh, oh, oh!“

Nüüd läks Jaanusel kops üle maksa.

„See on kõlwatu temp, koeri wõera peale
asfitada,“ pahwatas ta wihafelt: „sina oled ru-
mal poisjs ja muud ühtigi.“

Nende sõnadega istus ta jälle maha, pani
käd rinna peale ja waatas kulmu kortsutades

kõrwale. Tema weike kaitseja waatas lahke naeratamisega tema peale.

Meie peame siin peu sisse fosistama, et Jaanus ilus sirge poiss ja täna kõigeparemas riides oli.

Dodo läks väga punaseks, tampis jalga wasta maad ja pani käed rusikasse.

„Kuda sa tohid mulle „rumal poiss“ ütelda?“ hüüdis ta wälkuwa filmadega.

„Sa tead ise, mispärašt — see on su päris nimi. Sinu rusikaid ma ei karda, neid on minul ka.“

Ja Jaanus näitas, et temal ka rusikad oliwad.

„Ma assitan Tarapiita su peale, lasen su lõhkiskuda!“

Uga ehk küll Tarapiita ennašt urisedes ifanda käsikude täitjaks tunnistas, ei liigutanud Jaanus ennašt sugugi, muudkui ütles rahulifelt: „Katsju!“

Kes teab, kas Dodo oma tõutust tõeste oleks täitnud, aga enne katsumist astus jälle weike rahutooja werejänulise waenuliku parteide wahele.

„Häbi sulle, Dodo!“ algas ta maanitsedes: „kas sa sedawiisi kellegi rüütel oled? Sa tahad koera wäetima wõera peale assitada, kelle ees sa ise süüdlane oled. Ei isa seda oleks teinud. Mõtse ikka isa peale. Isa oleks ennemaste andeks palunud ja Tarapiita oleks oma rumaluse eest tapelda saanud. Häbene ennašt, Tarapiita,

hääbene ennaft, ja ep ole parem sugugi, kui päris koer. Kas see on mu kaawatamise palk? Mine, ma ei jalli find!"

See maanitsus mõjus niipalju, et Tarapiita oma urisemise wait jättis ja Dodo, weel ikka wihaselt, aga enam rüütli wiisil ütles:

"Siis peab ta minuga wõitlema. Minu auu nõuab seda."

"Mimipäraft," seletas Jaamus wahwalt ja tõusis üles.

"Teie olete hirmus kangekaelsed," kurtis tüdruk ja uuris haleda meelega mõlema waenlaste nägusi, kas vähamat lepituse mõtet ei leiaks. Aga sealt paljast tigedust ja wiha luges, hakkas ta mõlemate käest kinni, ja ütles kurwalt:

"Siin t'e ei wõi wõidelda, kõige inimeste filma ees. Lähme aeda."

Mindi aeda. Behme, liiwane koht paksu waarikapõesaste wahel otsiti wõitlemise paigaks ja waenlased seadsiwad ennaft kibera wõitlemise nõuga teineteise wastu. Aga enne kui kibe wõitlus algas, katjus weike lepitaja weel kord heaga asju toime saata. Mõlema wastaliste käsja oma kummagisse peusse wõttes, palus ta mahedaste ning magusaste:

"Aga pai poisid, mull on nutt waral — miks t'e mind nii kurwastate? („Pai poisid" tundsiwad ühe kolmandiku oma wihaft kadumat.)

Pai wõeras pois, mu wend on nii hea, nii armas, muud kui täna wäha, üsna wäha häkiline tõeste ta on hea wend, ma teda tahan ükspäine wennaks (Dodo naeratas ilma tahtmata.) Pai wend, minu wõeras sõber on ka hea ja armas (Jaanus naeratas ilma tahtmata); teist mõlemist saakswad head sõbrad (poisid waatastwad ruttu altkulmu, aga mitte enam nii werejänulifelt kui enne, teineteise filmi), tõeste, teist saawad head ja ilusad sõbrad, ja mina olen teie mõlemate sõber. Ma armastan teid mõlemid (siin ta surus poiste käsja), siis armastame kõik kolmekeste üksteist — kuni surmani. Eks ole, jah?"

Siin pani tüdruk poiste käded oma kabe peu wahel kofku ja waatas argse naeratamisega mõlemate filmi.

Häbi on tunnistada, aga tõeks ta jääb, et meesterahwa süda sulawam kui lumi on, kui naisterahwa mahe pilt läbi filmade otsekui palaw päike ta peale paistab. Häbenedes tunnistan mina oma tõrelejaisit suguwendadest, et n'ad kaks filmapilku hiljem sõbralikult teineteise kätt raputastwad ja nüüd Emiilia — nii oli nende lepitaja nimi — see oli, kes mõlemaid sõbralikult wäljanaeris.

Häbenedes pean kolmandamaks tunnistama, et nüüd mõistmata elajas Tarapiita see õnnelind oli, kes mõistliku inimeste pahateu oma koera-

naha peale pidi wõtma. Esite pidi täiecaline ja kõrgetfugu Tarapiita ühe lapse (Emiilia) käest läbitungiwa noomimise üleannetuma eluwiiſide pärast wastuwõtma. Teiseks pandi teda wõera auuks ja terwe ſeltſi tulusaks ajawiitekſ kunſt-tükka tegema. Tema oli kõrgeſte koolitud koer ja mõiſtis niifugufi wigurid teha, et uued sõbrad enestelle piſted kõhtu naerſiwad ja Tarapiita loojat kiitſiwad, keſ teda nii tähtſa anne-tega ehitanud.

Muudkui tema nimi ei olnud ſugugi Jaanufe meelepärast. Tema, keſ weel Bahura jutustuſteſt Ceſtlaſte wana jumalate lugu mäletas, pidas ſeda nime õigufeſega Daewatadi Taara teutamifeks, ja küſis järele, keſ koera ſedawiifſi nimetanud.

„Tarapiita nimi oli enne „Tõlp“, ſeletas Dodo naerdes, „aga et ta nii oſaw ja tark oli, häbenefime meie teda nõnda hüüdmast ja tahtſime t'ale õige hiilgawat nime panna. Et aga meie endi tarkuſ ei ulatanud, küſifime kubja käeſt nõu, ja tema ütles: „Ma mäletan, et talupojad oma endifeſ ebaufkuſ oma peajumalat „Taarakſ“, kufufufiwad ja praegu weel ſalaja auuſtawad. Parge Tõlbile nüüd talupoegade hirmuſ „Tarapiita“ nimeks, ſeſt Saſſakeeles ööldakſe „Taara“ afemel „Tarapiita“. Ja ſeſt ſaadit m'e hüüame Tõlpi „Tarapiitakſ“.

„Keſ ſee kubjaſ on?“ küſis Jaanus.

„Kes ta on? Eks ta ole meie kubjas.“

„Ei, ei, ma küsin, mis mees ta on, on ta Sakslane?“

„Tont teda teab! Ta ise räägib weidrat Saksa keelt, ütles „Bauerunt“, kus peab ütleva „Bauernhund“, ja kirub: „Hah, tu pitspu! hah, tu pitspu!“

Jaanus ei üttelnud selle peale midagi, Aga ta ei hüüdnud Tarapiitat kordagi nime pärast ja tõmbas kulmu kortsu, kui teised teda nimetasivad.

Dodo ei pannud seda tähelegi. Ta oli koera südame sõber ja mängis temaga, kui oma wennaga. N'ad ajasivad teineteist taga, wõitlesivad rind rinna wastas, weeretasivad endid kaiskus maas, löiwad kuferpalli ja tegiwad muud narrikaid tempa. Kord ajas Dodo ennast pea peale püsti, sirutas jallad laiale ja hüüdis:

„Hüppa, Tarapiita!“

Ja Tarapiita sirge ja sitke keha lendas kui nool jalge wahelt läbi.

„Katsu sina sedasamma,“ ütles Dodo Jaanuselle.

Jaanus seadis ennast pea peale, ajas jalad laiale ja hüüdis:

„Hüppa, Tõlp!“

Aga Tõlp-Tarapiita pistis keele pitkalt huust wälja, otsa ussikeerudes liigutades, pil-

futas altkulmu kollaseid filmi peremehe poole ja läks põesa taha

„Aha!“ naeris Dodo, „Tarapiita pahan-
dab „Tõlbi“ üle. Miks ja „Tarapiita“ ei
hüüdnud? Tule seie, Tarapiita!“

Tarapiita ilmus saba liigutades põesa ta-
gant. Pois ja koer heitsivad seljali maha,
Tarapiita ajas neli jalga õiele, pigistas filmad
finni ja näitas sügavaste magawat. Korraga
hüüdis Dodo: „Jüüt, Tarapiita!“ ja mõlemad
pistsivad kui tuust ja tolm plehku.

Jaanus ajas oma keha jälle loomuliku sei-
fusesse ja ütles, kui Dodo ja koer läinud oli-
wad, tasase häälega Emmi vastu, kes kufagilt
lehe pealt lepatriinu oli püüdnud ja seda oma
weikse walge sõrmekeste wahel patseerida lasi:

„Küüd ma pean hoowi minema. Isa ehk
otfib juba.“

Emmi pigistas õrnalt peu finni, nii et lepa-
triinu sisse wangi jäi, waatas kahetsedes Jaa-
nuse otsa ja tahtis midagi ütelda. Aga sell
filmapiilgul tormas Tarapiita põesa tagant wälja
ja tõukas nii tugewaste tüdrukku kae külge, et
peu lahtilaks ja lepatriinu rohu sisse kukkus.

„Oh ja rumal Tõlp!“ hüüdis Emmi ja
waatas naeratades Jaanuse otsa. Laste filmad
juhtusiwad wastastikku. Poisi süda ütles fil-
made läbi umbes seda: „Paganatark tüdruk!
Ja kui hea, ja labke, ja ilus, ja armas, ja . . .“

Noore naesterahwa südames ei julge mina, kui meesterahwas, mitte lugeda katsuda.

Ujawäraw kriiksus hingedes ja kurbjas tuli, lossiherra laste nimesi hüüdes, nähtawalle. Dodo ja Tarapiita pistiwad wõidu wärawa poole jooksu, Siin näitas Tarapiita selgeste üles, kui palju ta kõigest noomimisest, meelt parandada ja wiisakamaks minna, pidas. Dodol tuli hullus tujus meele, oma neljajalgset wenda kurbjase peale asitada, mispeale Tarapiita pauguwiihi haukudes ja edasi tagasi hüpates waest meest ümberpiirama hakkas. See tõrjus koera käte ja jalgega eemalle, pööras ja wäänas oma kuiwetand teha naerulikul wiisil, kraaksus, kähwis kümme korda „uist! uist!“ — aga kus furi waenlane kuulab! Krauh! — tül hõlmast liputab tigeda waenlase hambas, kellega ta uhkeste, n'agu sõjamees suure wõidu järele oma peremehe juure traawib. See aga hoiab kõhtu naeru pärast, ilma Emmi noomimisest kuulamata, kes Jaanusega ühes ka senna oli jõudnud.

Kurbjas katsus haleda näuuga kattend kuuehõlma ja wingus! „Tarapiital oleks tõeste taplemist tarwis (tema altkulmu koera peale luurim pilk ütles: „Küll ma su kaela murraks, hundi-sööt!“), näe nüüd, mis ta on teinud! Hõlm on katki, kanz fei jereisst! Miis T'e ei keelend, noorherra, ta oleks mu lõhkiskunud, kanz fi

heine halte schack! Hach tu pitzpu! hach tu-u pitzpu!"

"Oh Tarapiita, kuldne Tarapiita!" karjus Dodo naeru wahel. "Dma enese ristija hõlma hakkab finni — hahaha — hach tu pitsbuu, hach tu pitsbuuuu!"

Zaanus silmas feda meest, feda ta esimest forda nägi, ja tundis, kuda häfiline, arusaamata wiha ta südant täitis. T'al oli, n'agu peaks ta kääga selle inimese rinnust finni hakkama ja t'ale „lurjus" wastu filmi hüüdma. Aga ka kubjas luuris altfulmu tema peale ja kui n'ad läbi ajawarawa hoowi astusiwad, küsis ta tafa Dodo käest: „Kes see pois on?"

„Jah, kes ta on?" kordas Dodo, ja imestas ise, et t'al weel kordagi ep olnud meele tulnud, oma uue sõbra nime järele küsida.

„Kuule, mis su nimi on?" küsis ta nüüd, kui n'ad üle hoowi losjitrepi poole sammusiwad.

„Minu nimi on Zaanus," kostis Zaanus.

„Kelle poeg sa siis oled?" küsis kubjas.

Zaanus tegi, kui ei oleks ta kubjase küsimest kuulnudgi. Kubjase põlgaw hää oli t'ale wastumeelt.

„Kas kuuled, ma küsin, kes sa oled, ja mis sa siit otjid?" kordas kubjas uueste. Zaanuse talupoja moodi nimi ja see, et noorhärä teda weel ei tunnudgi, andsivad häbemata inimesele julgust. Kes teab, kas ta seegi kord wastust

oleks saanud, aga lähädamal filmapilgul vihises Dodo koerapiits õhus ja langes lafsatades kujukase õla peale.

„Kuda julged sina, koer, minu sõbraga sedaviisi rääkida?“ kargatas Dodo ja seadis ennast ehmatand kujukase ette.

„Ai, ai, kust ma seda teadsin, et ta noore herra sõber on,“ kogeldas kujukas, „ma arvasin . . . ma arvasin, mõni hulgu . . . hein Bauerunt . . . ai, ai, pai noorherra, ega ma nõnda ei ütelnud, andke andeks, pai noorherra!“

Kujukas wingerdas „pai noorherra“ piitsa all.

„Kasi minema, koer!“ karkis Dodo ja andis minewalle weel hoobi taga järele.

„Dled ja ka rüütli poeg?“ küsis ta peale selle Saanuse käest.

„Mina olen waba mehe poeg,“ wastas Saanus uhkusega.

„Kas ja elad ka niisuguses lossis, kui meie?“ päris Emilia: „kas teil ka aed ja hoow on?“

„Meie ei ela mitte niisuguses lossis, kui teie, aga meil on maja.“

„Ja aed ka?“

„Aed on ka.“

„Kas teil hobuseid ja sulaseid ka on?“ päris Dodo.

„Jah on. Suured hobused ja tugewad sulased. Aga kujukast ei ole.“

Parajaste astusiwad rüütel von Raupen ja

Tambet lossiuksest trepi peale. Lapsi filmates hüüdis rüütel:

„Ae, kust t'e selle seltsimehe wõtsite? Kes see on?“

„See on meie sõber Jaanus,“ wastasiwad Dodo ja Emiilia ühest suust.

„Temal on ka loss ja hobused ja sulased,“ hüüdis Dodo.

„Ja aed ja hoow on t'al ka,“ lisas Emiilia juure.

„Tohoo!“ naeris rüütel: „märka rikas sõber! Kes ta siis on?“

„See on minu poeg Jaanus,“ ütles Tambet naeratades. Lossihärra laste sõbrus tema poja wastu meelitas teda wäga.

„So? Wõi sinu poeg?“ Lossihärra ütles Tambetille fina. „Sull on kena poeg. Ilus pois. Peab ütlema. Kui wana?“

„Kümme aastat, härra.“

„So? Wõi kümme aastat?“ Lossihärra armastas alama rahwa wiimseid sõnu küsides korrata. „Bidage aga head sõbrust, lapsed, kui kokku juhtute. Oskab ka midagi?“

„Ta on kaks talwet kloostriis õppimas käinud.“

„So? Kaks talwet kloostriis õppimas käinud? Näe. Wiks. Noh, olge head lapsed. Hääd päewa Metsa-Tambet, hääd pääwa!“

Rüütel nikutas fergeste pead Tambeti sügawa kummardamise peale. Jaanus jättis kätt

andes uute sõbradega jumalaga. Lubati warfi jälle näha ja palju koos mängida. Siis istusiwad isa ja poeg hobuste selga ja sõitsiwad wärawast wälja kojupoole.

Teepaal küsis Tambet poja käest:

„Kas on lusti, tulewal korral jälle mu kaasa lossi tulla?“

„Jah on.“

Kui natuke maad oli sõidetud, küsis Tambet uueste:

„Kas lossihärra lapsed olid lahked küll?“

„Oliwad küll. Muudkui ei ole ifka nii, kui meie oleme.“

Kui n'ad kodu ligidal oliwad, küsis Jaamus:

„Kas lubad mind meie suure kõrwiga wahel ükspäine wälja?“

„Kuhu sa t'aga tahad minna?“

„Metsa — muidu sõitma.“

„Wahel lossi ka?“

„Eks wõi wahel jenna ka.“

„No, eks ma siis luba.“

4.

Tambet lubas ja Jaamus sõitis sagedaste, wiimaks peaaegu igapäaw lossi. Laste wahel kaswis suur sõprus — nooruse sõprus, mis kõigekauemine kestab, aga, kord murtud, arwa jälle täieks saab. Ja murdmine on kerge. Üks

fugu wääratab riist, ja kõik on maas, mis ta hoidis.

Zaanus oli wiieteistkümnne aastaseks saanud. Ühel suwe-päawal istus ta oma täku selga — ta oli endise kõrwi asemelle wiieteistkümmemaks sündimise päevaks kena täku kingitud saanud — ja sõitis üksipäini lossi poole. Lossi lähedal tulivad t'ale kaks teist ratsalist vastu — Dodo ja Emiilia. Mõlemal lastel olivad weiksed, tasefised hobusekesed, keda pooni-hobusteks kutsutakse. Dodol punane, Emmil walge.

Zarapiita ratsutas oma enese nelja jala peal.

„Kas näed, Zaanus!“ karjus Dodo juba eemalt kaugelt, „kas näed, misjuguse saepaku otsas mina pean istuma. Piits ja nahk nartawad, aga rutemine ta raibe ei liigu. Täis wigane lehm! Säh, näe — whüüt, nõõ! Nõõ! Nõõõõ!“

Wilistades, keelt laksutades ja piitja plaksutades hakkas pois waeft looma tõrjuma, kes kõigest jõust edasi püüdis, aga mättase maa peal palju edasi ei pääsnud. Emmi ei raatsinud oma hobust peksta, sellepärast oli ta ka tüki maad taha jäänud.

„Kuhu t'e tahtsite sõita?“ küsis Zaanus, oma tätku osawalt seisma pannes.

„Oh, Zaanus! kaebas Dodo, ka kinnipidades, „peaks ja teadma, misjugust rumalat tempu mina täna homiku tegin. Mõttele, mina läksin

Emmiga selleüle riidu, kes meist paremine peaks ratša sõitma. Mõttele, Emmiga, kes oma hobust ei raasi puudutadagi!"

"Sa kiitsid, et sa lehma selgas rutemine edasi saad, kui mina oma pooni selgas," seletas Emmi, kes ka kohale oli jõudnud.

"Mis seal kahtlemist on?," naeris Dodo: "See küll, meie läksime riidu, ja kutsusime kubjast wahetegijaks."

"Ega teil ka paremat wahetegijat olnud!" pilkas Jaanus.

"Teised ei mõista midagi. N'ad ehmatavad, kui nendega rääkima hakkad. Täied lambatalled.Kust mina seda tean noorhärä?"" ütleb üks, kui sa t'a käest küsib, kas ta koer wõi kits olla?Eks noored jaksad sõida mõlemad ilufaste, n'agu inglid,"" kostab teine. Trojuh! (Dodo sülitas) mina pean sõitma nagu ingel! Ja küsi w'a halli wärawawahi käest, see uriseb oma offalise habemesse:Mis t'e kargate, n'agu täkud!"" Aga kubjas — waat' see on üks hakkaja mees, olgu muidu ni suur koer, kui tahes. Mlati on t'al nõu walmis. Tema ütles; "Wõtke mõlemad ühejugused hobused, seadke enestele teatud tüf maad ärasõita, eks siis näe, kumb enne kohale saab."" Mina andsin kubjale rõõmu pärast piitsaga plaksti! möda reisa, nii et ta hüppama hakkas, jooksin talli ja tahtsin kõigetulisemad täkud wäljawalitseda, aga kust

Emmi seda lasi! Tema, jänespükksi, nõuu peale istusime nende tuffurite selga, sest et Emmi muid koguni ei tahtnud."

"Ma kartsin sinu pärast niisamma peaaegu, kui enese pärast, tulise hobustega ajama hakata," ütles Emmi rahuga, "sa ep ole weel täis ratsutaja."

"Täis ratsutaja, täis ratsutaja," osatas Dodo pahas tujus; "sina tead, mis täis ratsutaja on! Oleks m'ul praegu tuline tük, keda ma tahtsin, jalge wahel — keegi lind ei saaks mind finni! Ma lendan n'agu tuul — whüüt! Nöö! Whüüt!"

Dodo andis waimustuses oma poonile sähärduse ootmata hoobi, et waene loom ehmatades hüppama hakkas. Jaanus ja Emmi wahetasiwad wastastiku kahetsewa pilgu, mis tunnistas, et mõlemad Dodo kõne ja teuga mitte rahul ei olnud.

"Kas t'e wõidusõit siis nüüd juba otsas on, wõi olen mina segaduseks wahele juhtunud?" küsis Jaanus.

"Sest ep ole ühtigi," ütles Emmi ruttu: "meie wõidusõit on küll weel alles poolele, aga m'e wõime teda siit uueste hakata. M'e tahtsime prohweedi-Pärdi koopani sõita."

"Miks sa siis ei seganud?" käratses Dodo wahele: "ma olin tüki maad ees, ja oleksin wõitnud."

„Aga enne oleksid sa oma hobuse furnuks ajanud ja oma enese kaela murdnud,“ ütles Jaanus tõsiselt.

„Selle raibe lõppemine poleks mind võit-
mast keelanud.“

„Kuda nii?“

„Ma oleksin Tarapiita selga istunud.“

„Ja siiski võitnud?“

„Seda ma arvan. Mis sa arvad, Tara-
piita?“

Tarapiita hakkas hüppama, mis tunnistas, et ifanda usaldus teda tõeste „liigutas.“

„Kuule Dodo, meie võidusõit võib seekord parem poolele jääda,“ algas Enni, ja lisas, kui Dodo jälle wahela pidi karjuma, ruttu juure: „ja ma jätan võidulootuse sinule. Aga m'e võime nüüd kolmekeste muidugi prohweedi-Pärdi juure sõita. Eks, Jaanus, sa tuled kaasa?“

Jaanus tahtis juure rõõmuga oma rahulole-
mist avaldada, aga Dodo karjus jälle wahela:

„Mina ei sõida enam sammu, mitte ühte
sammu selle imeteu selgas.“

„Aga, Dodo —“

„Ei sõida. Ennem lähän neljakäpukille koju tagasi.“

„Ega meil siis ole tarwis tuliste sõita,“
püüdis Jaanus waigistada: „m'e sõidame samm
sammult üheteise kõrvas ja puhume juttu.“

„Eks ma mõista,“ urises Dodo: „sul on

muidugi hea, samm sammult sõita. Sinu täk astub ühe sammuga üle minu ja mu hobuse. Aga vaat', ma annan ühe hea nõu, kui tahad kuulda.

„Anna.“

„Nääd ja, mis nõu ma annan. Sina võta minu pooni, mina sean ennast sinu täku selga, ja siis sõidame samm sammult, kui tahad.“

Jaanus tõmbas kulmu kortsu. Ta ehk oli talaja n'agu lootnud, oma kena täku ja osava sõiduga Emmi silma ees uhkust teha, ja võitles nüüd isienesega, kas parem oleks, „häämata poisi“ pealeajamist täita, või mitte. Abi otsides piilus ta Emmi lahke filmadesse ja leidis seal midagi, kui palumist. Eest oli küll. Aga enne pidi veel teistmoodi katsutud saama.

„Kuule, Dodo, minu täkk on väga tuline ja ei kannata püütumist. Ma kardan...“

„Sa kardad, et ta mind maha viskab?“

„Tõstunne lahkestel selga...“

„Nagu hakid kirikukatusel?“

„Me sõidame jo muidugi sammul.“

„Ja Jaanus räägib oma wanaisast juttu,“ aitas Emmi takka.

„Ja sina hoiad lakast ja mina sabast kinni?“ Keda te narriks tahate pidada? Lase mina istun sinu täku selga, sina võta minu pooni — muidu ma hakkän kohe praegu koju traavima.“

Ja ahwardamise lõenduseks hakkas ta hobu-

sekese pead ümberkiskuma. Sälle otsis Jaanus omast tutvast oraakulast — lahkeist tütarlapse filmadest — nõu ning waigistust . . . ja kangekaelne pois sai oma tahtmist. Jaanus ronis õhkades oma täku seljast maha ja aitas Dodo ülesse. Ise istus wäsinud pooni selga. Ülestõuswat pahameelt waigistas sõbralik naeratamine Emmi näu peal.

„Pai Dodo,“ palus wiimane südamelikult, „jää meie juure, sõidame ilusaste ühes. Ja nüüd hakkad oma wanaisast jutustama, eks, Jaanus?“

„Käägi seda, kuida ta karja hunta mahalõi ja puu otsa riputas,“ nõudis Dodo, kuningliku toredusega kõrgelt alla waadates.

Jaanus tõrjus oma pooni Emmi pooni kõrwa ja hakkas jutustama. Ta ei unustanud sellejuures kordkorralt murega Dodo poole luurida. N'ad sõitsiwad üle rohu ja lilledega kaetud wälja, mis aga edespidi künkaliseks ja hauguliseks läks. Pool wersta eemal algas mets, kelle sees prohweedi-Pärdi koobas — reisi lõpetus — seisis.

Kui Jaanus oma jutuga senimaaale oli jõudnud, kus tugew Bahur parajat puud huntide ülesriputamiseks otsis, jäi ta korraga seisma ja tõmbas kulmud kokku. Dodo oli juba ammugi täku selgas kihelenud, nüüd pistis ta häkitselt kannused walusaste hobuse kintsudesse, wilistas

ja pistis kui tuul minema. Tarapiita rõõmufisaga tagajärele.

„Oh Jumal!“ karjatas Emmi kohkudes.

„Katsume nii ruttu, kui saame, järele!“ hüüdis Jaanus ja hakkas poonit kõigest jõust ajama. Aga enne kui mõlemad jada sammu jõudsiwad sõita, nägiwad n'ad, kuda tuline täkk Dodoga üle laia haugu hüpates kõrgesse tõusis ja lähimal filmapilgul koormata edasi tormas, kuni metsasalgu sisse kadus.

N'ad leidsiwad Dodo minestanud liiva peal maas olevat. Tarapiita lakkus wingudes hingetuma isanda filmi.

Jaanus kummardas eluta poisi feha üle, kiskus riided eest lahti, hoidis kõrwa kõwaste südame koha wastu ja ütles üleestoustes: „Ta on paljast minestand.“

„Aga ta tõuseb ikka jälle elusse ja saab pea terweks?“ küsis Emmi juures ahastuses.

„Kui ta ärkab, p'ole t'al wiist enam kondiwalugi. Aga m'e peame ta nüüd prohweedi-Pärdi juure kandma. Istu sina jälle hobuse selga ja wõta minu pooni kõrwa. Ma wõtan Dodo sülle. Küll m'e t'a jälle elusse toimetame.“

Sellega tõstis ta hingetuma feha oma tugewa käte peale ja hakkas kiireste edasikandma. Emmi, poonid ja Tarapiita tagajärele.

Wana eremiit, *) keda rahwas „prohweedi-
Pärdiks“ kutsus — tema päris nimi oli Bar-
tholomäus ehk Bartel von Löwenklau — istus
oma koopa suu ees, madala puust pingi peal,
toetas selga vastu kaljuseina ning hoidis ristis
kätega sühte põlve kinni. Tema wanad, aga
mitte tuhnid filmad waatasiwad puulehtede lii-
kumist, kui tasane tuuleõht neid kiigutas. Kord
puhus häkiline kange hoog läbi metsa, oksad
painusiwad, lehed kahisesiwad segamine, mõned
langesiwad keerutades maha. Nad oliwad nii-
sammajugused, kui teiseõgi, aga neid murdis oot-
mata tuulehoog . . . Ja selle ohwriga rahul,
wingus tuul mööda, ning segatud lehed kohenda-
sivad ennast rahus wana paiga peale.

„Mõned peawad langema, olgu head wõi
pahad,“ ütles wanamees isieneses: „ei wõi alati
õigus maailmas walitseda. Üks kaub ärateeni-
mata häda käes, ja teised lasewad ta kahetse-
mata kaduda. Kes teab, kui pea isienese kätte
seesamma lugu wõib tulla? Ei maksa, õnnetuste
üle kurta, ei maksa, ei maksa . . .“

Wanamees raputas pead, ja langes mõtetesse.
Wanad, ammu möödaläinud pääwad, täis
elu ja elurõõmu astusiwad ta silma ette . . .
Noor rüütel ratsutas uhkeste ehitatud täku sel-

*) Eremitid, s. o. üksilased, oliwad inimesed, kes üksipäine,
maailma käreft kangel, elasiwad.

gas wõiduplatši peale. Tema kõrge, mehelik kuju tõmbas wägise kõigeilusamad neiufilmad enese peale. Tema tugew käewars sirutas toredad wastalised liima peale maha ja saatis ta nimele kuulsust, kelle kõla kangel ümberringi kõlas. Ja õhtul istus ta wagases, healõhnaga täidetud kambri ja kiviõõna sõjamees sulas armukese jalgil pehmeks, sõistawaks armastuse sulaseks.

Aga wainustud südamega tõttas noormees magusa armukese kätewahelt, wägema tegude hirmust aetud, kottu wälja kaugusesse, wõera maadesse, kaitstes isamaad ja tegi enmast waenlaste hirmuks, kuni ükskord fibedas wõitluses kawala wastalise oda seljatagant ta puusa sisse tungis ja teda hingetumalt hobuse seljast maha wiskas. Lahingitorm mühises mööda, halastajad maarahwas leidsiwad haawatuma külma maa pealt, tõstsiwad üles ja wiisiwad koju. Palawik raputas mõne nädala noort, langet koha, surm kõlitas ta sängi ääres oma külma wikatit, luges minutid, millal pingule tõmmatud elulõnga jõuaks läbilõigata. Aga mahedad neiufilmad walwasiwad lahkeste kena õnnetuma üle, pehmed, wirgud känd kohendasiwad kõwaks läinud aset, kaitsiwad kuiwand suud magusa märjaga, meelitasiwad põgenejat eluwaimu rohtudega tagasi. Ja kondine tont sängi ees pistis urisedes wikati seljataha, astus igapäaw sammu ukse poole, kuni wiimaks üle läwe õue ja sealt oma toledasse koju põgenes.

Ühel kenal homikul tegi paraneja filmad lahti ja wahtis otsekohe kahe ilusa filma sisse, kes armja naeratamisega tema üle kummardasid wad ja nüüd ehmatades jälle kadusiwad.

„Ara põgene, ingel!“ fofistasiwad haige huuled: „oled sa minu Heleene?“

Uga ilusad filmad ei tulnud enam tagasi.

Paranewa rüütli nooruse-jõud aga hakkas häbenema, ajas ennaft julgeste ülesse, sasis haiguse karwu kinni ja müristas:

„Nüüd kafi, wõi . . .!“

Baari pääwa pärast tõusis noormees terwelt haiguse sängist ja wõis Jumalat ning oma auusaid üleswõtjaid südamest tänada. Siis wõttis ta reisikepi ja läks, tubli maarahwa õnnesoowimisi kaasawõttes, kerge südamega teele. Naks ilusat filma waatasiwad kahetšedes tema järele, ja magusad huuled fofistasiwad:

„Ta lähäb oma Heleene juure.“

„Mull oli pakitan sūda täis röömušt lootust kanda, ja siiski oliwad jalad nii kerged ja teekond kadus nii röömjaste,“ pomises wanamees. Uga kohe peale selle läks ta nägu kurwemaks ja pea langes sügawamasje.

Ta leidis pruudi teise mehe kaisust, oma maad waenlastest lagestatud ja täitsa korratumas olekus, oma lossi ärapõlenud. Ta läks floostriše, aga munkade wäljaspidine püha paiste ja kodine koeraelu tegiwad t'ale floostrielu jäl-

giks. Ta kautas himu, inimeste seas elada, rändas kaua mööda ilma, uuris loomust ja tema saladusi. Wiimaks sattus Gestimaale, ja leidis siin rahupaiga, mis ta soowis.

Tema koobas oli madal, ja seestpidi ilma iluta. Aga weike, selge ojakene sirises alt mööda, peeglikis heahaisuga lilledelle, kes emast tema sees uhkusega peelitajiwad, isikeskis kihisedes: „Ui, ui, mis pisikesed peenikesed meie oleme! Ui, ui, mis ilusa karmaga ja hea lõhnaga! Ui, ui!“ Ümberringi tõusiwad kõrged toredad puud pilwete naabrisse, kust n'ad jahutawad tuult ja kosutawat wihma mahameelitajiwad. Ja kui siis tuulehoog neist läbikohises, siis õerujiwad n'ad heal tujul oksti üheteise külge ja kahistajiwad lehtedega: „Dhoo, tohoo, tuuleõhuke, õetsuta, mis mõjub! Ilma õetsutamata m'e hapneme. Õetsuta, õetsuta õrnaste, hellaste. Doh, kui hea, ohohoh! Dhohohooooh!“

Banamees oli sügaw loomusetundja, kes metsarohitude parandawat wäge pruukida mõistis. Ta oli kaugel ümberringi waeze rahwa arst, keda kui jumalikku imetegijat auustati. Tema ise ei salganud ilmasgi rohtude loomuliku aitamise wäge, ega püüdnud rahwalle nõiakunstist teha. Siiski uskusiwad talupojad kindlaste, et ta üleloomulisi asju mõistab ja waimudega ümberkäib, ja auustajiwad teda sedaenam.

Riisugune mees oli „Prohweedi-Pärt.“

6.
Abtides jõudis Jaanus oma koorma ja selfiliste, Emmi, poonide ja Tarapiitaga eremiti-koopa juure, kus ta ikka veel minestamud Dodo pehme muru peale mahapani. Prohweedi Pär-dile seletas ta lühidelt ja aupakklikult, mis oli sündinud.

Banamees tõusis sellepeale üles, astus koopa sisse ja tuli pea weike, läbipaistva mär-lukefega täidetud klaasile käes, tagasi. Selle klaasilese suu hoidis ta Dodo nina ette. Kui minestanud poisile märjakese fange hais ninasse oli tunginud, hakkas ta ennast liigutama, tõn-bas forra sügavaste hinge ja lõi silmad lahti.

„Da tõuseb jälle elusse!“ hüüdis Emmi ja hakkas rõõmutuhinal mõlema käega weina keha ümbert kinni.

„Oh ja pai Dodokenel!“
Dodo wahtis laial silmil, weel pool üma-selt, nende otja kes tema ümber seiswad, ajas ennast istukille ja näitis järelemõtlemat.

„Ega ja palju häda saamid, pai kulla wen-nafene?“ küsis Emmi osawõttes järele ja fili-tas wenna palgeid.

Pois wahtis imestades õe otja ja pomises:
„Mis häda, milla ma häda sain?“

„Kui... kui see rumal hobune ju seljast mahawiskas.“

„Eks ole häbi,“ pilkas eremiit sõbralikult, „fina, noor rüütel, lased ennast mahavisata, ja umustad sõhårduse teutuse nii ruttu ära! Üks õige rüütel leinaks seda häbi eluaja taga,“

Nüüd alles hakkasivad noore rüütli segamine raputatud mõtted jälle selgima, selgides kanget wahtu pealeforjates. See waht oli kärjitu wiha, mis nüüd kui kuiw kasetoht põlema pahwatas. Poiss kargas jalale, tõukas õe karedalt eemalle ja karjus wälkuwal silmil:

„Miksparast ei julge ma enam nägu näidata? Kelle ees? Teie narude ees? Kui ma tahan saate t'e kõik piitsa, n'agu koerad: Tulge siis häbistama! Ja — oh, kui mul see saadana täff käes oleks, kes mind maha wiskas, küll ma teda piinaksin! Puruks ja pihuks ma ta peksaksin, nii et nahk kaltsudes seljast maha ripub. Siis ma naeraksin. Dotsa, kurjategija, oota, oota, ma su weel kätte saan!“

Poiss firistas hambaid ja sirutas rusika ähwardades wälja. Siis langes ta film Jaamuse peale, kes pahase ja wähä põlgawa näuga teda filmas, ja nüüd hakkas ta wiha selle peale põlema. Sammu etteastudes, rusikas kassa mõlemelle poole kangeks alades, pead ettesirutades seadis ta ennast täis mõitleja seisuses Jaamuse ette ja karjus:

„Mis sa wahid, sedawiisi minu peale? Kes sa oled? Talupoeg, koer sa oled. Sinu see

habeemata tõi oli, ja kui ma teda kätte ei saa, lasen ma sinule piitsa anda" (Zaanus tõmbas tulnu kortsu ja sihtis ähwardades teise filmi). „Wahi, wahi, koer! Küll sa näed! Armust ma sulle korra nahatäia kinkisin, aga nüüd sa pead ta kätte saama,“ (Zaanus surus sõrmed kõwaste peu sisse ja astus põlewil filmil ta sammul lähemale, nii et mõlemad rind rinna wastu seiswad). „Julge sa minusse puudutada! Ja kui sa ennast weel korra losjahoowi peal näitad, siis ma lasen sind koertest lõhkiskuda, nii et s'ust muud järele ei jää, kui su kerjaja kaltsud . . .“

Sellega lõppesiwad sekskorraks Dodo ähwardawad prohweedi sõnad, sest lähemal filmapilgus mustas Zaanuse käewars ta silma ees, lastatam lops panni ta pale punatama, keele waikima ja jalad tuikuma. Emmi karjatas ehmatuses waljuste, ja eremiit kiskus Zaanuse eemalle, temale tafa üteldes: „Poiss, mõtle, mis sa teed! Tahad sa ennast meelega hukatuse sisse saata?“

Zaanus toetas ennast tummalt ja mahalöödud filmil wastu kaljuseina.

Dodo aga tormas lämmatand ähwardamisega: „Oh, küll ma tasun!“ oma pooni juure, roniselga ja hakkas hirmsa tõrjumisega kojupoole ajama. Emmi jäi esite ilma nõuta seisma ja waatas hirmuga wenna järele, siis palus tafa eremiiti, teda hobuse selga aidata. Wanamees

tõstis ta hobuse selga, andis t'ale ratsud kätte ja ütles:

„Küüd ole hea laps, Emmi, katju, et ja Dodoga ühes losfi saad, ja räägi isale õigust. Ratsu õnnetust ärapöördada, mida tige poiss võib sümmitada.“

Emmi nifutas tummalt pead, audis jumalagajämiseks wanamehele oma weikest kaekest, ja ütles, kartlikult Jaanuse poole piiludes:

„Jumalaga, Jaanus.“

„Jumalaga!“ wastas see järsku, ilma et lordagi silma oleks ülestõstnud.

Emmi hakkas hobust ajama ja sõitis wenna järele.

Jaanus ei liigutanud enmast paigast, waid waatas üksi libedalt kaduma weike kujukese järele. Poisi südamesse tikkus sala sammul kahetsimine ja pahameel iseenese üle. Kahetsemise hää häädis waljuste: „Sa oled kergemeelega juure waranduse äraraisand. Sa olid rumal, Jaanus, olid täis jõmpfikas, ei põrmugi mehe-meelt. Häbi, häbi!“ Ja pahameel iseenese üle, hirwitas kahetsemise selja tagant ja posises tige-dalt: „Mis sa weel wahid, kõikide naeruks? Pista plehku, poe kümne kätte alla, et keegi su rumalat nägu ei näe!“

Brohweedi-Pärt uuris natufene aega poisi jooneti, siis pani kae ta öla peale ja ütles lahkeste:

„Noh, noor sõber, kas jääd mulle veel seltsiks, wõi hakkad ka kojupoole ruttama?“

Jaanus astus kalju seinä äärest ära ja tohmas: „Kõju, muidugi koju.“

„Kuu! Sul saab nüüd muidugi ajawiidet wäham olema, sest et sa enam lossti ei wõi minna — wõi lähäd sa ja palud andeks?“

„Ei lähä.“

„Sa sõbrad jätab maha?“

Jaanus fergitas õlafi.

„Noh waata, siis tule wabel minu juure. Sa oled m'ü meelepärast. Ma õpetan sulle kõiksugu tarkust ja wehklemisskunsti. Kas tahad?“

Jaanus tänas lubamise eest ja tegi minikut. D'al oli wähafe häbi wanamehe ees oma häkife tei üle.

„Mtle mulle südame pealt,“ küsis eremiit weel wiimaks, „oliwad need sõbrad sulle tõeste armsad?“

Jaanus pühkis käega üle otsaesise, waatas siis selgel filmil wanamehe filmi ja wastas järsku:

„Jah oliwad. Muudkui mina ep olnud nende wääriline. Ei see ole kusagilt pärit, niisuguse rahwaga sõbrust pidada.“

„Waat', see on targaste õõlbud. Ega sa siis ka liiga ei kahetsegi!“

„Mis sest arutada. Mis läinud, see läinud. Sääge Sumalaga. Pean minema hobust tagaotsima.“

Gremiit, kellele otsekohhe wiisiga poisid kõbeste meelepärast oli, surus t'ale lahkeste kätt.

„Ja minu juure tuled?“

„Tulen küll, kui lubate.“

„Ja warsi?“

Warsi, nii pea, kui ma mahti saan. Ju malaga.

„Ja Jumal kaaja.“

Jaanus läks minema. Wanamees waatas t'ale tagajärele ja pomises iseeneses: „Sest poisist ma tahan weel midagi teha.“

Sellepeale läks ta koopasse.

7.

Viie aasta pärast.

Ühel kenal hilja-suure homikul oli Loodis jerve lossis palju elu ja kära kuulda. Sull wõeraid mõisnikka oli ümberkaudsest suure jahipeule kottutunud, mida rüütel Konrad von Raupen oma laste rõõmustuseks oli ettevõtnud. Lossi saalis sõelusiwad noored mõisnikud, all hoowi peal luusiwiwad nende kannupoisid ja sulased ümber.

Noore mõisnikude jutud ei näitnud mulle nii tälelepanemise wäärt, et neid ülestirjutada. Kus noored inimesed rõõmsad on, seal on wähe tarkust. Lähme, lugeja, hoowi peale, sobistame endid ühe sulastefalgu jekka, kuulame, mis na'd westawad.

Memad jutustasivad isekeskis vastastiku enese tegusi Wenelaste ja Littawlaste vastu, kelle salgund ajuti Liimi ja Gestimaad käijiwad lagestamas. Igaüks kiitis — mitte otsekohe iseennest, sest seda usutakse wäha, kes otsekohe iseennast kiidab. Ei mitte. Meie aumjad sõjamehed olivad sellepoolt alandlikud, kui talled, ja kawalad, kui usfid. Seal kiitis igaüks oma peremest, kes kui lõukoer ifka kõige ees waenlase kallale tunginud, kaks tosinad mahatapnud, kaks tosinad surmapeale haawanud, kaks tosinad hobuse seljast mahawiskanud ja mitu tosinad paku ajanud olla. Aga... aga... nüüd hakkas jutustaja enesest peale.

Mis oleks isand kõige oma rammu ja lõukoera tugewusega jõudnud, kui mitte tema, jutustaja sulane, kõigepealt kawalat nõu ep oleks annud, mille läbi waenlased wõrku langešiwad, ehk kui mitte tema, jutustaja sulane, isandat ep oleks waenlaste keskelt, surma suust, wäljaraiunud, ehk kui mitte tema, jutustaja sulane, waenlase kõige karusema mehe ep oleks mahafirutanud, mispeale teistel teistega kerge töö olla olnud?

Nii kõnelesiwad ja waletasiwad sulased, mis suu wahutas. Aga kõik ei wääkinud siiski selget walet.

„Teie tunnete jo kõik Ruuno von Raintal'i,“ hüüdis üks kaunis tüwikas, punane mees, keda

tema juuste ja habeme karva pärast „Rebase-Reinuks“ kutsuti, „maat“, see on noormees, kelle pea jisse mõistuse järele kümme teist pealu halli habemega tükis mahuks. Ja mislugu? Sõdija! Ma ütlen, et . . . et . . . minagi peaeagu paneksin tema eest plehku . . . see on, mitte plehku, sest mina ei pane kellegi eest plehku . . . aga nõnda n'agu wäha isemoodi oleks, niisuguse wastu hakata.

„Hohoho!“ kõlas rõõm kunstliku kõnekäämu üle ümberringi, ja terve foorus päris noore rüütli Ruuno von Rainthal'i tegudest ligemat teadust.

„Meil oli,“ algas rääkija, punaseid nurrusi keerutades, „meil oli minewal suwel juba tükk aega wing ninas, et Leedolased meid sell aastal noffimata ei jäta. Kui sõhärdusti asju tulemas on, siis on inimesel otsekui terawam film ja terawam nina.“

„Sah, jah, jänese film ja hirwe nina,“ pilkas üks kuulaja.

„Ei, ei, ma ütlen, tõest', tõest'! Kohe otsekohet terawam film ja terawam nina, n'agu näeks ette, mis tuleb. Ja waata, tuli. Ühel kenal pääwal joosiwad kaks talupoega, kes lossist laugel elasiwad, lossi, ja karjuwad: „Leedolased tulewad!“ Waat' sulle! Näüd oli lugu lahti. Kõigil hirm nahkas, kõigil kisa lahti. Mina üksi a'asin pea diele.“

„Tahtsid wist hirmuwäristuses kikiwarbul üle müüri wabtida,“ pilkas jälle üks kuulaja.

„Ei, ei, ma ütlen, tõest, tõest! Mina üksi a'asin pea diele ja ütlesin: „„Tulgu! Küll meie neid hurjutame. Dhoo!““ Küütel, kes mind tundis, ja teadis, et ma pörgulist sarwitugi ei karda, ütles: „„Mine sa salakulama!““ Mina mära selga ja n'agu tuul minema. Tuliwad teepeal pögenejad talupojad naeste lastega wastu, karjuwad, kui waresed ja wannuwad: „„Kaitsku nüüd rüütled oma teulojusi!““ Ja wahiwad nii tigidaste minu peale, kes uhke täku selgas . . .“

„Mära selgas,“ diendas hääl kuuljate hulgast.
„Ei, ei, ma ütlen, tõest, tõest! Wahiwad nii tigidaste minu peale, kes uhke täku selgas nii ilma kartufeta kui sõjajumal Mefistoofeles edasi tormasin.“

„Mis sa iseennast niipalju jahwatad,“ hüüdis üks salgust wahese, „räägi, mis so isand tegi, ja torma ise, kuhu tahes.“

„Dodate, teeks ma itka räägi, eks ma itka räägi. Mina leidsin Leedolased warsji üles, kihutasin lossi tagasi ja panime wärawad kinni. Pea oliwad rööwijad seal ja hakkasiwad neid talupoegi, keda meie enam ei jõudnud sisselasta, naljapäraast mahanottima. Need waresed inimesed oliwad hirmu ja abastusega peaarw kaitanud, ei n'ad mõistnud paluda, sest usku neil

õigusepärast ei olegi, muudkui wandusiwad ja naesed määgisiwad läbisegamine: „„Oh Jeesus! Oh taewane Jumal! Oh püha prohwasjed ja postlid!““ Mõned jooksiwad surmahirmus peadega otsekohe wastu müüri, nii et peaju wäljapurtas, ja langesiwad siis kui puupakud maha.“

„Saab küll, saab küll!“ hüüdsiwad mõned wabele. „Käägi, kuda t'e wiimaks peasite!“

„Teie olete otsekui hagijad. Andke aega, maa räägin. Kiiitel Ruuno ei juutnud seda wäljakannatada, hüüdis mehed kofku, kargas hobuse selga ja tormas läbi lahtitehtud wärawa wälja, Leedolaste kallale. Oh, poisid, oleksite teie näinud, kuda ta mõgast surm ja hukatus rööwlite pähä sadas! Aga ta oli liigjulge, tikkus otsekohe kõigetihedama waenlaste salga sisse, ja möllas nende kessel, niikui metskult koerte kessel. Minul tuli hirm, et ehk ei saagi enam wälja, mu weri hakkas teema, mõirgasin:

„„Jeesus ja Maria appi!““ ja tuiskasin tema järele. Saine wõitu. Rööwlite salt panni niikui hanekari kaagutades plagama. Meie tap sine, mis jüda hüppas. Kiiitel Ruuno aga lasi peasenud talupoegadelle süija juua anda ja kui neid jälle minema saatis, ütles weel:

„„Teie näate nüüd, kui wäha teie oma jõud teid kaitsta jõuab. Teie sõimasite meid, meie aga kaitseme teid. Sellepärast ärge olge täna-

matad, ega nurisege isandate üle, waid kartke neid, ja teenige neid truuste.“

„Nii umbes kõneles minu mehine, minu tubli isand, ja wana losipreester lisas sügawa liigutusega juure:

„Jah, ja jätke endi tige, kui ebaust, auustaga Jumalat, kumardage püha Beetruse asemiku ja kuulake nende sõna, keda Tema oma sulasteks siin patuses maailmas on seadnud. Kui t'e seda ei tee, mis nemad teile käsfiwad, siis sööb teid siin ilmas tuli, uputab wesi, ja wihase waenlase salgad kukutawad teid igawese hukatuse järwe. Amen. Minge rahuga.“ Sellepeale läksiwad noomitud talupojad minema. Aga nüüd ütelge, kes teie hulgast ei tunnista, et Kiiitel Kuuno kõige noore rüütli au ja uhkus on?“

„Ei mina küll mitte!“ „Mina ka mitte!“ „Ei keegi mitte!“ kõlasiwad hääled kooris ümberingi.

„Minule ta andis terve fillingi, kui endi poolt t'ale sõnumit wiisin, et meie rüütli jahikoer Taps poegi oli sünnitanud.“

„Minu eest ta kostis, kui mu peremees mind nuhelda tahtis, sest et ühe wiinaaami teepeal poolelt tühendasin.“

„Oma wõerastelle ja wõeraste sulastelle oskab ta tubliste ettepanna.“

„Katsa ta sõidab niisamma kui mina.“

„Du tubli rüütel.“

„Mehine meheke.“

„Kuradi poiss.“



Nii kõlasiid kiitusetunnistused ausa sulaste juust, mis tunnistas, et kiidetud rüütel, kuidagi ühe kümmendema jäu peremees oli nende oma dustest, mis t'al siin ööldi olevat, tõeste kiidumäärt noormees oli.

„Sa sest pole veel küll, et ta tugew ja wahwa on,“ algas rüütli waimustud sulane uueste, „ta on ka kõige losjipreilide silmamuna. Kas ta ep ole siie ja wile, niikui uus waskkübar, nii magusa häälega, kui noored pruudid pulma õhtul, wõi wanad pruudid enne pulmaõhtut, kõnerikas, wiisakas ja helde südamega?“

Jälle tõusis tõendaja kiitusepomin.

Üks weike kuimetand mehike ligistas ennast, ja feltji elusat jututuju tähälepannes, küsis ta kääkjude:

„Kas tohib pärida, kellest siin nii libedaste jahwatakse?“

„Ae, w'a kubjas!“ hüüdis Rebasse-Rein t'ale wastu: „Tere homikut, Gooliat! Meie räägime siin praegu kõigetublimast mehest, kes iialgi emapiima imenud.“

„Ohoh! Ega t'e mind taga räägi, aeh?“

„Hahahah! Sa põle emapiimaga, waid litsepimaga kaswanud. Sellepärast m'e sinust ei wõigi kõneleda.“

„Soh, soh, wõi nõnda! Aga sina oled lo-
putifega imetatud. Ma kuulsin eemalt teie su-
laste juus Kuuno von Rainthali rüütlinime, ja
seal tulivad mulle isewärki mõtted pähä.“

„Noh, lase oma isewärki mõtteid wälja-
naerda.“

„Naerge, sest miuid teie ei mõista. Te
naeraksite jiski, kui püha Peeter teile tõutaks,
et üksi tõsise näuga taewa pääsete. Aru teil
peas ei ole. Kas teate, mis teil peas on?“

„Mis meil siis peas on?“

„Teil on teie laisa mõelade rooste ja õlle-
kannude põhi peas.“

„Kuule, kärbes,“ naeris üks jäme kõri: „kas
s'ust piiska peaks järele jääma, kui ma s'u
pöidla ja weikse ütsi wahel pišut pigistan?“

„Niipalju jääb järele, et tema kallal sinu
pöial halwatud ja weike üts wigaseks jääb.
Aga kas tahate teada, mis ma täna homiku
olen kuulnud?“

Ja sulaste nägude pealt äratatud nudise
himu lugedes, hirwitas kubjas kawalaste, pani
sörme suu kofta ja ütles tajasemalt:

„Aga t'e peate jeda saladaja pidama. Siin
on jutt rüütel Kuunost ja ma kardan, see ei
mõista nalja, kui tema saladused, enne kui tar-
wis, ilmale tulewad.“

Kubjas hakkas alandatud häälega jutustama.

Selle pääwa homikul, kus räägitud asjad

sündisivad, oleksime võinud auvat kurbast lossihärra kambriukse tagant leida, kus ta pea silma, pea kõrva mõtmeangu külge pani, luurides ja kuulatades.

Tuas aga käisivad kaks meesterahvast kõrvu edasi tagasi.

Üks neist oli umbes viiskümne aastat wana, kõrge kasvuu ja lahke, auuväärt näuga.

Teine oli umbes kahekümneelja aastane noormees, sirge, heaste kasvumid kehaga. Tema nägu oli walge, nina peenike, silmad pruunid ja wäga elawad, juuksed ja weiksed nurrud tõmmukad. Üleüldse kena, noor rüütel, kelle petelik wäljaspoolne ja rikkad riided ehmese pilgu peale igaühte rõõmustada mõisivad.

Wanamees oli Loodijärwe lossihärra, noormees oli rüütel Ruuno von Raintal.

„Ja nüüd on Teie asjad kõik jälle ilusas korras?“ küsis lossihärra, pärast seda, kui rüütel Ruuno midagi pikemalt oli kõnelemb.

„Sumalalle tänu, jah,“ wastas wiimane oma kõlawa häälega: „Leedolaste rõõwikait tegi mulle minewal suwel kahju küll, aga m'ü talupojad saiwad selleläbi nii hirmunud, et nüüd hoolakamalt tööd teewad. Sedawiisi jõudsin oma oniadusele löödud wigasi jälle parandada ja arwan, et ses asjas mitte naabrite seljataha ep ole jäämid.“

Mõlemad oli sellepeale wähä aega wait.

„Aga,“ algas lossihärra uueste: „kas Teil, noorel, tulisel mehel, igawus kallale ei tüti, kui T'e nii pääw pääwa järele ütsipäine toore alamate hulgas peate raawits:ma? Ma mõtlen, Teie tegewuse himu ei saaks wiist alanema, kui noor magus eidefe õhtul töömuret otša pealt äramuisutaks.“

„See asi on küll wäga meelitaw, aga ...“

„Kas ufute, noor söber, naisterahwas wõib mehe elu kibuwitsawälja õitsewaks roosiajaks muuta, kui t'al mitte just põline talwe südamepõhjas ei ela, mis õit on kärpinud, ja okastega üffi ähwardab.“

„Seda wiimast mina alati kardan.“

„Jänespüks! Selle wastu on minul hea rohi teada. Niipea, kui naisufe hellake offkad wäljaajab, niipea muudab ennast mehike mõnufaks jäepangaks. Küll juis näate, kuda offkad tõntjiks lähwad, ja üfsikud õiefesed pead okaste wahelt wäljapistawad, kartlikult küsides: „Kas see kwi jõe sugugi enam ei mäleta, et ta ennemuiste ka weši olnud?“ Aga jää jääb jääks, niikaua kui offkad okasteks jääwad. Niipea aga, kui kõik offkad jälle õiefs on saanud, muudab ennast ka jõe-mees jälle weeks, kelle meelitawa laenete peal naisufese soomimised täitmise poole ujuwad.“

„Di, oi, rüütel, kui naisufesed hellakesed Teid praegu kuuleksiwad!“

„Sumal hoidku, ei siis offkad kau ilmasgi.“

„Aga kas T'e ise oma rohtu korra proovimud olete?“

„Mõistmata noormees, rohtusi on külma weregaga kerge tosinate kaupa wäljamõelda, aga kelle weri on siis weel külm, kui rohtu tarwis? Pealegi ei olnud minul, Sumalalle tänu, rohtu ilmasgi tarwis. Minu õnnis abikaasa oli ingel taewast, kuhu ta jälle läks.“

„Kui suur wõis Teie kahju olla, niisugust abikaajat kautada.“

„Minu kurwastus oli hirmus, ja ma arwasin lõpp'mata. Aga ma olen waigistust leidnud omas tütris, kes ema jälgede sisse astus ja nüüd m'u wanaea päike ja walgus on.“

„Ma olen kade Teie peale.“

„T'e wõite õigusega kade olla. Niisugust südamelikku, enesest hoolimata armastust on arwa priudil peigmehele pakkuda, kui seda minu Emilia m'u wana raugale pakub. Oh T'e teate umbes, misugune tundmine rändajal on, kes furnuks wäsinud ja palawusest pakitawa nahaga korraga wilusse rohuaeda astub, wiimse jõuuga magusaišt kirsidest punawa oksa puu otsast murab ja siis rohu sisse langeb, pehme, haisewa rohu sisse! Niisugune tundmine umbes on minu wanal südamel, kui Emilia pehme käsi mind õhtul laiija leentooli peale toimetab, ise mu põlwe peale istub, käed mu kaela ümber paneb, ja õige

põhjalikult pärima hakkab, kas m'ul päeval palju muret olnud, kas ma terve ja kas m'ul praegu hea wõi paha olla. Oh sõber, m'u wana kontidel on siis nii hea, kui kalal wees, ma olen nii õnnelik, kui poisike, kes peeli ees esimesed mustad karmakesed aina alt leiab, kus parajaste ilus täditüttrike sisse astub."

"Ma nään, Teie ise armastate tütar ka enam, kui mõnigi peigmees pruuti."

"Teistwiisi küll, aga truuwimalt."

"Kahju."

"Kuda, . . . kahju?"

"Ma kardan, et T'e jedawiisi ilmasgi tütt-rist lahkuda ei raatfi."

"Lahkuda? Kuda nii, lahkuda?"

"Ma mõtlen, et kui noore neiü südames . . . Aga see ei olegi siin wist wõimalik."

"Mis ei ole wõimalik?"

"Et . . . et noores neiusüdames sügawa isa armastuse kõrwas weel teine tundmine maad wõiks leida. Andke andeks, see tuli ehk mõtlemata üle keele. . ."

"Ma nään, Teie olete weikses ehituses, ütles wanamees ruttu, naeratades: "Sia armastus ei ole pime, nii kui noorte inimeste sõgedus, waid walwab terawaste armastud lapse õnne üle. Kui minu tütar ise eneselle südame järele meest walitseb, kes wäärt on, tema kõrwas teed elusse ettemõtta, siis ei seisa mina mitte wastu, waid

annat rõõmsal näul, ehk küll haleda südamega, noore loomujelle võitu.

„Ma tänan Teid südamest nende sõnade eest. Teie tunnete mind, Teie teate, kui palju m'ul vara on. Bastake mulle nüüd ausa sõnaga: Kui m'ul iialgi peaks forda minema, preili Emilia südames lahket tundmist minu vastu äratada, kas Teie siis armaksite mind väärt olewat, tema kõrvas teed elusse ettevõtta?“

Wana rüütel jäi seisima, waatas täki aega kui kohkumid noore mehe otja ja ütles siis wõgufaste: „Teie olete kena noormees ja Teie filmist paistab aus mehemeel wälja. Kaatsuge õnne. Urge lootke minul abi, aga on õnn Teiega, siis Jumala nimel! Alga ausal teel, ausal wiisil!“

„Ma tänan; ma tänan,“ hüüdis noormees rõõmutuhinal.

Kuulataja ukse taga jurtis hädawaewalt kõrwale hüpata, kui üks lahti läks ja rüütel kuuno wäljaastus. Kui tema sammude kõla kojast oli waihinud, tõttas ta kühjas kuulmata sammul wälja, kuulnud midist hea sõbradelle kuulutama.

Wana rüütel aga kõndis paar forda mööda tuba edasi tagasi, astus akna alla, pühkis läega pikkamisi üle näu ja habeme ja waatas mõttes wälja.

„Pean ma rõõmustama, pean ma kurwastama?“ pomises ta ihieneses. „Esimene on mõistlikum, wiimane loomulikum. Noh, tulgu,

mis tuleb! Kana m'ul muidugi enam elada ei ole."

Üle taema wenisivad pikkamisi paar kerget pilwekest, jahedaft homikutuulest aetud, lõpmata finama kaugusesse. Wanamees tundis igatsust.

8.

Tundi faks hiljem sõitis uhke jahirong lossi wärawast wälja.

Kõige ees nähti rüütel Konradi kõrget, au-pakkumisele sundivat kaju. Tema istus, oma wanadusest hoolimata, ikka weel otsekohe ja uhkeste toreda hobuse selgas. Siis kõrwas sõitis Emiilia, kaunis, seitsmeteistkümneaastane noor neiu, kelle sügawais, sinises silmades praegu elam rõõm läikis, rõõm kullaga segatud rohilises särawa loomuse ja heahaisuga täidetud õhu üle.

Kohe nende kannul sõitsiwad rüütel Kuuno ja Dodo, mõlemad libedas jutuajamises, muudkui selle wahega, et Dodo kõigest südamest tänast jahiplaani arutas, senikui rüütel Kuuno, kõiki Dodo arutusi ilmatingimata tõeks kiitis, kõigest südamest teist jahiplaani wäljaarwas, jahiks kena Emiilia südame peale.

Peale nende tuliwad weel palju enamiste noori isandaid ja preiliseid, kõik rikkas riides ja uhke hobuste selgas.

Kõigemiimaks tuliwad kannupoisid ja sulased jahikoerte ja jahikullidega, jämedamas riides,

jämedama hobuste ja jämedama kõnedega, kui eesõitjad.

Lühikese aja sees jõudis jahirong lageda platsi peale, kust jahti pidi algama. Talupojad, kes metsloomade peidukohti olivad otsinud, andsid oma leidusest otjust, rüütel Konrad maanitses jahisõbru, kui võimalik kokkühoida, koerad lasti lahti ja kõik puistasivad endid jalkades laiale. Niisuguse jahtide juures oli saagipiüüdmine kõrvaline, kibutamiise lust peaaasi.

Salk, kelle hulgas Emiilia ja rüütel Ruuno olivad, ajas warsti rebase ülesse ja ajas kiskaga põgeneja järele. Emiilia, kes juur sõitja ep olnud, jäi teistest maha, ning lasi hobuse sammus sõita. Seda tähalepannes pidas ka rüütel Ruuno oma hobuse kinni ja ootas, kuni Emiilia tema kõrwa jõudis.

„See üleliiga ajamine ei ole minu meelepäraht,“ ütles neiu õlasi kergitades, „seal saawad waesed hobused surmaks aetud, riided okstest lõhkistud, ja selle tajumiseks ep ole muud, kui waest surma aetud looma hingeheitmist näha. Tuhatkorda parem on, täna kenal pääwal rohilises metsas lustisõita.“

Neiu andis oma hobujelle kerge hoobi piitjaga, mispeale tuline loom ülestargas, aga ratsudest hoitud, kergel sammul traawima hakkas. Nemad sõitsivad metsa sisse.

„Kas Teie armastate jahti?“ küsis Emiilia.

„Armastan küll,“ vastas rüütel Ruuno alandlikult, „ehk kui ma ka niisugust halastamata fibutamisi heats ei kiida, peab siiski terwe seltsis terwe seltsi tahtmist tegema.“

„Aga mikspärast Teie müüd terwe seltsiga laasa ei sõitnud?“

„Mina sõidan praegu kõigeparemas seltsis, ja teen selle tahtmist.“

„So?“ ütles neiu, ja punastas fergeste ära.

Rüütel Ruuno aga läks julgemaks, hakkas rääkima, oma elust ja lootustest, eluröömüst ja furwastusest, häist ja pahast inimestest. Tema rääkis elawalt, pehme, maheda häälega, osawaste iga sõna, iga silbi peale õiget rõhku pannes, ilma tafistamata, ilma wastust nõudmata. Sealjuures hiilgasiwad tema tõmmukad filmad, paled punetasiwad fergeste ja parajaste jutu kõrwas liikuwad käed puutusiwad sagedaste otse kui kogemata kena neiu pehme käewarre külge.

Niisugustest noortest meestest ööldakse, et tütarlaste südamed nendele kaua wastupanna ei jõuda.

Emiilia waatas wahel häkitjelt, niilui kartes, oma naabri peale. Kuulis ta kõik neid ilusaid sõnu?

Korraga tõstis ta pea üles.

Üsna ligidal kostis põesaste wahel pragin, juur, tugew hirw tuli nähtawalle, wahtis filma-

pilgu aralt tulijate peale ja pistis kui tuul põgenema.

„Sirw!“ hüüdis Emiilia.

„Kena loom,“ ütles Kuuno elawalt, „niisugust maksab tagaajada.“

„Kuttu, kihutage ta järele! Mis D'e dotate?“

„Aga minu feltslane?“

„Teie feltslane nõuab, et D'e teiste jahiliste filmas häbiks ei jää.“

„Aga meil'ep ole koeri.“

„See'p tee ühtegi. Järele, järele!“

Kende sõnadega andis neiu oma hobusele hoobi, nii et see kui nool edasi lendama hakkas. Filmapiik oli Kuuno, kui osaw ratsaline, jälle tema kõrwas. Sirwe wile keha wilkus puude wahel, ja kadus häkitselt ära.

„Ta on jõkke hüppanud,“ hüüdis Emiilia ikka edasikihutades feltsilise poole, „siin otsukohe ees on jõgi sügaw ja lai, aga ülempool ja alampool saab kergeste üle. Sõitke Teie paremat, mina sõidan paremat kätt, teinepool jõge püüame ta kahelt poolt kinni.“

Sellega pööris ta hobuse jooksu paremalle poole. Küütel Kuuno, kelle sees jahilust teise lustiga wõitles, kihutas, jahioda tõstes, teinepoole.

Wõni filmapiik hiljem läikis jõgi Emiilia ees. Wesi solises üle madala, kiwise põhja. See oli seesamma wesi, mis wana eremiiti toopa esist kastis. Neiu pidas jõekaldal hobuse

finni. See koht näitis t'ale tutaw olewat. Bee seest paistsiwad kiwid wälja, kelle üle jala-käijad jõest läbi wõiswad minna.

„Reed kiwid saiwad minupärast pandud,“ ütles neiu meeletuletades isienese ette: „Jah, jah, meie tahtsime Dodoga korra Jaanuse juure minna ja ei pääsnud muudu üle jõe, kuni Jaanus meie hüüdmise peale tuli ja kiwid jõkke kandis. . . Jaanust ma ep ole wiiel aastal näinud, lossis ta ep ole kordagi käinud. Mis sugune ta nüüd peaks olema? Tema kodu on siinsammas . . . kas sõidan waatama, wõi pööran ümber?“

Uga juba jolistas hobune jalgega jões. Neiu sõitis jõest läbi, teinepool kaldal ülesse, mööda kitsast jalgteed edasi, mis puude wahel eemal walgendawa palk-aja poole wiis.

„Küll wõib nüüd Jaanus suur ja tark olla,“ mõtles Emiilia, senikui hobune edasisammus: „ta oli nii armas, mõistlik pois . . .“

Neiu jättis oma mälestuse käigu poolele ja pidas hobuse finni, kes parajaste puude wahelt wälja astus. Eespool tõusis tugew palk-aed lageda platši keskkel üles. Kesket aeda paistis elumaja kõrge katus laia forstnaga, jelle kõrwas paar vähimat katust kõrwalise hoonete peal. Kaks paksu, kõrget saarepuud kaswasiwad hoowi-wärawa ees. Poolt platši palk-aja ümber täitis weikene, heaste haritud rohuaed. Seal rohen-

dasivad kõrget õuna- ja birnipuud küpsena wiljadega, puude jalal kasvasivad marjapõesad, kellest kollase liiwaga kaetud jalgteed läbikäisivad.

See üksik, õitsen talu waike, sügawa laane keskel pani rändajat imestama, niikui üksi sõram täht pilwidel ööl, täitis meelt imeliku rahuga ja meelites kauemalle wiibimisele.

Pool teadmata lasi Emilia hobuse rohuaja wärawa juure sammuda, astus maha, sidus hobuse ratsupidi wärawa külge kinni ja astus aeda. Ta käis mööda liiwast jalgteed edasi, kuni ümmarguse lillepeenra juure, keski aeda, jõudis, hakkas lillede osawat kokkuseadmist imestama, murdis eneselle ühe roosiõie ära.

Aga nüüd ehmatas ta isegi ära.

„Mis ma teen?“ Ma olen wõeras ajas ja rikun wõerast wära.“

Ta waatas kartlikult ümberringi, aga siin oli kõik nii wagane, nii kodune, et kartus kobe kadus ja naeratamine kobe näu peale tuli. Neiu sammus aja wiimsesse otja, kus leherikas metswiinapuu-laube puhkamisele kutsus. Laube ukse wähele astudes lohkus ta ja jäi seisma. Laube ei olnud mitte tühi.

Üks noor mees istus punutud pingi peal laua ääres, toetas kõrget otsaesist peupesja ja näitas kirjutud raamatust lugewad, mis ta ees lahti oli.

Emilia oli ehmatuses fergeste karjatanud.

Noormees tõstis pea ülesse, ja kats lahket, mõtterikast silma waatssivad uue tulijalle wasta.

„Losjpreili!“

„Jaamus!“

Noormees fargas üles: Sõgam imestus, mis tema lahke näu peal paistis, andis neiuale jälle julguse tagasi, pani teda koguni naeratama.

„Anna andeks, Jaamus“, ütles ta, „Jaamusele teretaniseks kätt wastasirutades, „mina satusin jahi peal nii kui kottis kogemata jeia. M'e 'põle wiiel aastal teineteist näinud — eks ole, wiiel aastal? Mikspärast ja ilmasgi enam lossi ei tulnud?“

Selle peale ei teadnud Jaamus mingifugust wastust anda. Meiu sai aru, et ta tähja küsinud, ja lisas ruttu juure:

„Meil oli esiotsja väga igaw. Aga küll ja oled suureks ja ilusaks läinud! Küll ja wõid nüüd tark olla! Meie oleme mõlemad küll puruwanaks läinud, aga mis sest, m'e oleme öde ja wend n'agu ennegi. Mis, kas tahad?“

Lahke pill, mis nende sõnade kaasutaja oli, käis Jaamusel nii luust ja lihast läbi, et muud ei saanud kogeldada, kui:

„Eks mina taha kõiki, mis Teie, preili, tahate.“

Jaamus oli nende sõnadega tähälepänemise-wäärt rumaluse ütelnud.

Esite jäi noor neiu imestuse pärast tummaks, siis lõi tõsiselt ja ütles mahalöödud filmil:

„Andke m'ü häbistawat ekstitust andeks. Ma arvasin wana head wenda leidwat ja joosen kui torm noore mehe kallale. Andke andeks.“

Jaanusel wennikesel oli kibe käes. Tema waatas piilufilmil selle imeliku neiu peale, kes t'ale omas õitsewas nooruses kui ingel teisest ilmast näitis olewat, ja ometigi pahandas, et tema, Jaanus, seda ingelt õeks ei julgenud wastuwõtta! Tohoo! tohoo! . . . Aga kes naesterahwast aru saab! Ega tohi üleliiga häbenemisega asja koguni hukka lasta minna . . .

Jaanus wöttis südame rindu.

„Emmi!“

See üks nimi tegi endise rumaluse jälle heaks.

„Emmi!“ algas Jaanus tõusewa julgusega, ja wäljaõeldud nimi näitas t'ale nii magus, nii armas olewat . . . „Emmi, sa oled ennast jo nii sügawaste muutnud, et ma sind peaaegu ei tunnudgi . . . see on . . . ma tundsin küll, aga oli m'ul siiski n'agu wõeras . . .“

Emiilia naeris.

„Sa arwasid, et mina kaswada ei mõistagi? Waata, kui pikk ma olen.“

Emiilia ajas ennast firgeks, nii et ta parajaste Jaanusele kunni õlani ulatas. Tema silmad naeratasiwad nii ilma süüta lahkusega Jaanuse peale, et see jälle peaaegu kõit wemmalikud

Lapsepõlwe mälestused oleks unustanud. Kõik selle neiu-lapse külles oli nii nõiduslik ilus, nii meelt ja mõtteid wangistan ja joonuks tegew, ja füiski jälle nii ilmasüüta, lapselik! Ja need filmad, need suured sügawat; arusaamata hiilguses ujuvad filmad . . . Jaanus ei näinud seekoraks omaft sõbra-õest muud midagi, kui neid filmi.

„Sa oled tõeste suureks ja ilusaks läinud,“ kohmas ta wastuseks.

Neiu ähwardas teda näpuga.

„Vaata, waata, ja hakad fergemeelise noore rüütli wiiši tütarlastele üleliialisi kiitusi ütleva. Aga nüüd tule istume pingi peale maha, ja räägi mulle, mis sa kõige selle aja oled teinud, kus ma sind ep ole näinud.“

Nende sõnadega istus ta ise fergeste pingi peale maha, Jaanus tema kõrwa. Seal juures langes neiu film raamatu peale, kelle seest Jaanus oli lugenud. Ta wõttis raamatu, mis pergamendi peale oli kirjutud, kätte, ja kirja filmates, hüüdis ta imestades:

„Kuda, sa loed ladinakeele raamatuid? Kust ja ladinakeelt õppisid?“

„Ma hakkasin juba kloostriis ladinakeelt õppima. Pärast aitas mind wana eremiit, kes sügawaste õpetud mees on, niikaugelle, et kõiki mõistan, mis loen.“

„Kas sa eremiitiga nii tuttaw olid?“

„Olin küll. Ta on mind ka wehkema õpetanud.“

„Kellest sa praegu lugesid?“

„See koht räägib Messceenia sõdadeft.“

„Messceenia sõdadeft? Siis sa armastad ajalugu uurida?“

„Armastan küll. Muud kui sügavamalt uurida ma kõiki ei jõua, selle tarwis on eremiiti ja minule tuttava kloostri kirjamara liiga weike. Aga ma kosutan ennast suurte, tõsiste meeste eesmärgil, röömustan ennast endiste aegade röömsätega, kurvastan kurvadega. Mull on siis, kui elaksin ma nende keskel. Ka waimustust äratab ajalugu.“

Jaanuse rääkimine oli selge ja kõlaw, ehk küll wähake wenitud. Rääkimise juures waatas ta enese ette laua peale, kelle peal ta parem käsi puhkas. Emiilia kuulas osawõtlikult, ja küsis, kui Jaanus waiit jäi:

„Siis liigutab sind ka wiist Messina rahwa õnnetu wabadusepüüdmine wäga? Sa olid ju, kui ma jisseastusin, nii sügawas lugemises, et sammusigi ei kuulnud.“

Jaanus wiiwitas wastusega.

„Kui inime ise hädas on, ehk ennast arwab hädas olevat,“ ütles ta siis tasasema häälega, „ets siis tungi wõeras appihüüdmine hoopis sügavamast' ta südamesse, kui murete ajal. Miks

fiis ei peaks ühe terve kaduma rahwa hädakisa meid liigutama, kui . . ."

Jaanus jäi wait ja pööras näu ära.

"Miks pärast ja nii kurwaks lähäd?" küsis Emiilia murelikult: „mis ja tahtsid ütelda?"

Jaanus tegi teist juttu.

"Baat', neil inimestel oli rõõmus elu, kes Periklese päwil kena Greekamaa kodanikud olid. Salge all õitses neil paradiiši sarnane maa, pea üle läikis alati sinine taewas, mahe tuuleõhk muijutas näu pealt murepilwed ära, mida mitte orjapõlw ep olnud sünnitanud. Ma tahaksin, et sell ajal Atenas, ehk tuhat aastat tulewikus oleksin elanud, kus ehk meie maal ka haridus ja wabadus halli taewast siniseks wärwib, ning kadakapöesaid roosideks muudab."

Jaanus püüdis silmanähtawalt kena sõnu taguda, sest et oma tõsisi tundmisi ei tahtnud awaldada. Sest sai ka Emiilia aru.

"Sa ei ole oma isamaaga mitte rahul, Jaanus," ütles ta tõsiselt.

Jaanus katsus emast weel sõnasepitsemisega aidata, aga tõsidus paistis igast küljest välja.

"Ma armastan seda pinda, kus ma sündinud olen," ütles ta: „ma armastan teda palawalt ja truuwiste. Aga m'ul on igaw, ma olen ükski. Kui ma siin oma metsades üksipäine luufin, kus sinine taewas üle ilusa suwise pääwa naeratab, linnud laulawad ning mets ja jõgi

saladusega kohisewad, siis mu süda paisub sees, hakaksin siis sõbrade kaela ümbert kinni ja hüüaksin kallis emakeeles: „Tänage, wennad, tänage Daewataati, kes meile kena, armsa isamaa on kinkinud!“ Aga ma olen üksi, ei ühtegi hinge ligidal, kes m'u rõõmust ehk kurwastusest osa wõtaks, ehk keda mina tema kurwastuses wõiksin waigistada.“

Emiilia, kes terve aja osawõtlikult rääkija otja oli waatnud, senni kui wiimane ise arwa filmi ülestõstis, ütles kahetsedes:

„Ma saan nüüd küll aru, kui igawad su pääwad niisuguse mõtetega peawad olema. Aga mikspärast ei otfi sa omale seltsi, mikspärast matad sa oma suure mõistuse ja sügawad teadused kõikide eest, kus sa wõiksid auu ja kuulsust, ja — waigistust oma, keda sa arwad, wõera isamaa eest leida.“

Zaanus raputas pead.

„See on wõimata. Oma kodumaad ma nüüd weel ei raatsi mahajätta, ja hakaksin ma siin auu ja kitust otsima, siis peaksin ma ilma-tingimata oma rahwa rõhujate hulka minema, nende mõtted oma mõteteks tegema ja nende püüdmiste edendamises omale auu ja tänu otsima.“

„Siis oled sa otsukohe kõige Daanlaste ja Sakslaste waenlane? Oled ka minu waenlane?“

„Kes nimetab usfikest tee peal waenlaseks, kui ta ennast tallaja jala all tõwerdab?“

„Ega ja siis ka usjike ep ole.“

„Siiski, mis aitaks see mind, mis aitaks see minu rahwast, kui mina, tundmata noor inimene, ennast ühe suure, wägema rahwa waenlaseks tunnistaksin? Eks see oleks ülepea see kõigerumalam rumalus, ühte terwet rahwast mõne tigateda liikme pärast wihkama hakata. Ma wihkan üksi oma isamaa üleannetumaid rõhujaid, olgu nende rahwanimi, mis tahes. Mis aitab aga seegi? Nende wastu ma ometigi midagi ei jõua, nende kasuks ma midagi ei taha teha, niikaua kui nende kasu minu wendade kahju on. Nii on m'ü fäed praegu igapidi sentud.“

„Aga kui sul nüüd tõeste suurem jõud oleks, kui näituseks sinu rahwas weel ükskord mäsama . . . wõi oma wabaduse eest wõitlema hakaks, kas siis heidaksid nende hulka?“

See täis naisterahwalik kõnekään ei olnud Jaanuse meelepärast. Ta jäi wait.

„Ütle tõeste!“ algas Emiilia, kell' kibe tõsi taga oli, uueste: „kas ja wõiksid meid, minu isa ja wenda, ja mind siis wihaselt tagapiusata? Kas ja wõiksid korra enne wõitlust Jumalat paluda, et ta meid, kui sinu waenlast, kautaks?“

Siin pani Emiilia oma kääe kui wannutades Jaanuse kääe peale, ja waatas t'ale murides filmi. Jaanus pööras pea kõrwale ja ei lausund sõnagi.

„No, ütle nüüd!“ palus neiu uueste.

Jaanuse meel läks peaaegu pahaseks.

„Kuule, Emmi . . .“

„Ei, ei, ära tee teist juttu.“

Jaanus tegi eneselle lahke näu ja katsus naljaga. „Anna mulle vähemast aega!“

„Aga kui ma sulle aega annan, siis ütled?“

„Kui m'ul midagi ütelda on . . .“

„Kui palju sa aega tahad?“

Jaanus oli kitsikuses. „Mõtlemise aega?“

„Jah.“

„Niipalju, kui sa ise annad, Emmi.“

„So? Ma annan niipalju, kui ma üks, kaks, kolm loen.“

„Säh müüd . . .“

„Üks . . .“

„Jäta jo see tühi nali, Emmi.“

„Kaks . . .“

„Ei, ma ei ütle nii ruttu midagi.“

„Petis! Sa ei taha täna koguni ütelda. Aga kust ma s'u teinekord jälle kätte saan?“

Reiu näitis viimase küsimise juures pisut kohkuwat.“

„Jah, kust?“ kordas Jaanus, ja näitis kordamise juures ka pisut kohkuwat.

Bastastiku waitolemine. Emilia vaatas oma ette maha, Jaanus filmas oma kestmise forme nuffi, mis kõrgem ja punasem oli, kui teised.

Seal kuuldi lähedal hobuse sammude müdinat ja kaks pead tulivad väljaspool aeda näh-

tawalle. Need olivad rüütel Kuuno ja tema hobuse pead.

Emiilia tõusis üles.

„Mind otsitakse,“ ütles ta ruttu: „ma pean minema. See noor rüütel on üks meie jahisõbradest. Rüütel Kuuno!“ hüüdis ta, laubest wäljaastudes. Jaanus tõusis ka üles ja astus wälja.

Rüütel Kuuno pööras pea ümber ja tegi imestand näu, kosjipreilit siit talumehe ajast leides.“

„Kuda Teie seia pääsite?“ hüüdis ta hobust kinnipidades.

„Juhatusin kogemata... Siin elawad minu wanad sõbrad. See“, ütles Emiilia Jaanuse peale näidates, „see on minu kõigearmsam noorepõlwe sõber.“

Noored mehed teretasiwad kaunis külmalt teineteist.

„Aga nüüd pean minema, olen kaua wiibinud. Kohe tulen teiega kaasa, rüütel.“

Neiu tahtis Jaanusega Jumalaga jätta, aga see tuli kuni aeawarawani kaasa. Kui Emiilia hobuse selga astus, wääratas ta jalg wäähäte; ta oleks kuffunud, kui mitte Jaanus teda kohe ep oleks toetanud. Ühe filmapilgu hoidis Jaanus peene, pehme keha oma käte wahel, ja tundis, kuda elaw tuli t'ale soonetesje sirises. Neiu kargas punastades sadulasse. Jaanus sidus

ratsud wärawa küllest lahti ja andis ta kätte. Emiilia pidi t'ale weel midagi ütleva, aga rüütel Ruuno jõudis parajaste senna.

„Jää Jumalaga Jaanus,“ ütles neiu ja surus Jaanusse kätt. „Teineford näame jälle.“

„Jumalaga,“ vastas Jaanus wäljaspoolse rahuga.

Arasõites waatas Emiilia weel paar korda tagasi. Rüütel Ruuno ajas hobust kiirema jooksule. Mõlemad olivad paari filmapilgu pärast kadunud.

Jaanus aga jäi tükk aega sellesamma paiga peale seisma. Siis läks aeda tagasi, istus pingi peale, wõttis Messeenia sõjad jälle käfile. Aga kirjatähed hakkasiwad tema filma ees hüppama ja wehkima, kui oleks n'ad kõik need wahwad sõjamehed, kelle tegudest n'ad jutustasiwad. Jaanus wiskas raamatu käest, toetas selja vastu seinä, pani ühe jala teise üle, hakkas ristis kätega põlwe ümbert kinni ja wahtis üksifilmi põlwe otsa. Aga põlwe otsast tikkusiwad kõikfugu imewärki wigurid wälja, hakkasiwad ennast wäänama ja hüppama, sulasiwad kokku inimese kujuks, Jaanus hakkas kätega kujutuse ümbert kinni, ja tundis oma rinna ja käewarte külles magusat puutumist. . . . Jaanus heitis seljali pingi peale, pani käed peaalla ja wahtis lakke. Aga lagi kadus, ja Emiilia pilt ujus wahetawas walguses. . . . Jaanus pööras ennast pingi peal

küljeli, nagu vastu seinu, pigistas filmad kinni. Aga filmalaud wauiswad maatuse eest, ja kaks suurt, sügawat filma läikiswad pimedusest wasta . . .

9.

Jaanus kargas üles, pühkis käega üle otsaesse, uuristas käega läbi kõrwaäärse juuste, ja raputas pead.

„See on armastus“, ütles ta isieneses. „Uus piin tuleb igawuse juure.“ Aga praegu oli ta siiski täis õnne.

Ta keeras raamatu kofku, pistis tasku, läks ajast wälja, jättis ajawarawa mõtlemata ristseljali lahti ja sammus metsa. Oma armastud metsa iludest ei pannud ta täna tähelegi. Tema oli täieste oma mõtete orjaks saanud. N'ad tuliwad ja läksiwad nii kiireste, et ta ühtegi ei jõudnud sabapidi kinnitabada ning arutama hakata, mis loom ta õiete oleks. Muudkui kurwad n'ad ei olnud, seda wõis tema kõrgelhoitud peast ja kergeist liikumistest äratunda. Kurmastus riputab tinased waed liikmete külge.

Tema sammus kiireste edasi ega pannud tähelegi, kuidu kuivad raud tema jalge all ravigesiwad, ja siin ja seal mõni sügawasse rippu oks ta näu külge puutus. Mets läks armemaks, lõppes wiimaks täieste, ja wäljad kollendasiwad rändaja filma ees, kes meeletuletades seisatama

jäi. Väljade wahelt mustasiwad ükshilud wae-
wased saunad wälja. See oli küla. Jaanus
mõtles wäha järele. Siis pööras paremat kätt,
käis metsa ja põldude piiril paarfada sammu
edasi, kuni sõidutee wastutuli, mis lossist läbi
metsa ja põldude külase wiis. Seda teed mööda
hakkas Jaanus küla poole minema.

Küla oli kaunis tühi. Mehed oliwad jahi
juures aitamas, naesed põllu peal. Esimise
sauna ukse ees istusiwad kaks wana eite ja
maitsejwad lõuneks odrajahu pudru. Jaanus
teretas möödaminnes, ja soovis leiwale jätku.
Üks eideke tõstis pea üles, hoidis käe lusikaga
filmade üle, et parem näha ja kähises, Jaanust
äratundes:

„Ae, Jumal'ime, Metsa oma.“

Mispeale teine eidekene ka pea ülestõstis,
käe lusikaga filmade üle hoidis, et parem näha,
ja kähises:

„Wõi Metsa oma.“

„Kuda, eided, käsi käib?“

„Tänu Jumalalle!“, kostis esimine eit. „Kus
ja selle a'a olid?“

„Olin sammuti tegemas, ep olnud aega kü-
lasse tulla.“

„So—oh.“

Eidekesed mõtsiwad jälle odrajahu pudru
kähile.

Jaanus sammus mööda küllatänawat edasi.

Koerad tundsiwad teda ja liputasiwad saba, kui ta möödaminnes neid nimepäraft hüüdis. Poolhalasti lapsed narus, täpirikais särkides tuliwad löiwad patfi ja soovisiwad sülle saada. Ühe wäga waewase, pool lagunud sauna ees pidas ta finni ja astus madalast uksest sisse. Ta pidi sammu allapoole astuma, sest tuapõrand oli sügawamas kui maapind. Walguselt tulles ei seletanud ta esite midagi poolpimedas ruumis, kus põienahaga kaetud hauk taga seinas üksi wäha walgusekuma andis. Ühest nurgast küfis lambatall uudishimusest: „mää? mää?“ ja paar ninakast kana pahandasiwad: „kaka, kaka!“ — teisest nurgast kähises maaalune hää: „Kes see tuli?“

„Mina — Metsa-Jaanus,“ kostis Jaanus ja hakkas häälekõmina järele edasiikobama. Ta film oli pimedusega juba wäha harjunud, nii et ta enese ees hõlgedest aset wõis näha, kelle peal hall, kuiwetand wanamees poolküljeli laamas. Tema kõrwas oli weel kerge riidega kaetud pois maas, kes magawat näitis.

„Tasa, tasa!“ kähises wanamees, altkulmu magaja poisi poole piiludes, ja näitas käega madala kolmejalgsje järi peale, mis seina ääres seisfis. Jaanus tõmbas järi aseme ääre ja istus ettemaatlikult maha.

Aga wist oli kanade kaagutamine poissi siiski

äratanud. Ta õhkas sügawaste, liigutas ennast ja löi filmad lahti.

„Pagan wõtku!“ urises wanamees. „Jälle ülehel.“

Jaanus hakkas enese põuet ja taskuid möda otsima, ei leidnud aga midagi.

„Kahju,“ ütles ta kahetsedes, „täna mul ei ole midagi kaasas. Mu tulemine oli kogemata, üsna ilma tahtmata.“

Pois, kes pealt näha umbes wiieteistkümmne aastane wõis olla, tõstis Jaanuse häält kuuldes pead ja tahtis ennast põesakille ajada. Aga korraga läks ta nägu ütlemata kibedaks, ja ta langes tasase wingumise ja jälle tagasi asemi peale.

„Mis see on?“ küsis Jaanus ehmatades, „kas Maanus on haige?“

„Jah, kena haigus!“ pomises wanamees wihaselt ja löi käega.

„Heldeke, mis t'al siis wiga on?“

„Küsi jeda lossikubjase käest.“

„Mis?!“

„Ma ei teinud midagi, ei midagi!“ wingus pois walusalt ja pööras ennast kummuli, „oh walu, walu!“

Kahwatades kargas Jaanus ülesse ja heitis põlwili poisi kõrwa maha. Kui ta kerge katte hellaste kõrwale tõmbas, pörkas ta tagasi. Poisi katkine särk oli weretäppisi täis ja mitmest

Kohast keha külles kui liimiga finni. Wanamees pööras näu ära ja pomises läbi hammaste:

„N'ad on ta armetumaks peksnud.“

Zaanus, kes jälestavast nägemisest kui kange oli, pani kätte jälle õnnetuma poisi keha üle ja küsis wärisewal häälel wanamehe käest, millal õnnetus sündinud olla.

„Täna homiku ta jelle nahatäiega koju tuli,“ urises wanamees wastuseks.

„Aga mikspärast?“

Wanamees fergitas õlasi. „Pois ütles, ta olla noorehärra koera „tigidaks hundiks“ nime-
tanud, ja noorehärra käsu peale olla kubjas teda talli wiinud ja uhtunud. Mis seal imet on.“

Zaanus pööras ennast walusaste ohates ümber. Tema filmad oliwad finni, aga mokad fofistasiwad järg järgult: „Ta sidus mu finni . . . ja peksis . . . piitsaga . . . kui koera . . . Do! . . . Ma ei teinud muud . . . kui ütlesin . . . oo! . . . oo! . . .“

Saledus pani Zaanuse südant lõhkema.

„Kas külma wet on tuas?“ küsis ta wanamehe käest, kes tuimalt, kui puutük oma paiga peal laamas ja wastuseks paljalt pead raputas. Zaanus tõusis üles ja waatas otsides tuas ümber. Murkas seisiwad jämedast laudadest kofku-
löödud kasti peal weeämbrid. Ta wõttis ühe ämbri kätte, käskis wanameest linaseid nartfusi otsida ja läks ise õue, kaewust wett tooma.

Rui ta weega tagasi tuli, oli wanamees üles tõusnud ja tuustis isienese ette pomisedes fasti kallal nurkas. Jaanus pani weeämbri afeme kõrwa maha, lasi ennast poisi juure põlwili maha, tõstis ta pea pisut üles ja sofistast t'ale waigistawaid sõnu kõrwa sisse. Poiss õhkas, heitis siis kummuli ja jäi wagusalt ootama.

„Noh, kas leidsid?“ küsis Jaanus wanamehe käest, kes ikka weel fasti ees küürutas ja fasti siiskonda läbisõris.

„Pagan wõtku, mina'p süit leia hilpugi“, urises wanamees.

Jaanus läks ise fasti juure, õits ja leidis wiimaks tüki peenemat linariiet.

„Küla'p w'a wanamoor käristab nüüd jälle,“ murises wanamees ja pesitas ennast jälle põesakille afeme peale. Ta waatas nüüd wagusalt pealt, kuida Jaanus Maanuse haamu pesti, kinnisidus, poisi õrnalt istukille aitas, märjad hõled alt ärawõttis ja aset uueste kohendas. Maanuse näuu pealt wõis selgeste lugeda, et kõik see tallitamine t'ale libedat walu tegi; aga arusaades, et see kõik üksi headuse pärast sündis, pigistas ta hambad kokku, ja waatas haleda naeratamisega oma heategija otja.

„Nüüd ole niikaua rahul maas, kui sind rahule jäetakse,“ ütles Jaanus ülesthõutes. „Terwe oled ja warsti jälle. Mina pean nüüd koju mi-

nema, ja kui mahti saan, siis ehk toon sulle waigistuseks midagi kaasa, mis leian."

Aga ta ei saanud oma lubamist mitte täita. Kui ta sauna uksest väljaastus, oli taewas ennast ühel äärel sinimusta pilwetega katnud, kes kiireste, häkitselt tõusnud tuulest aetud, üle terve sinise wõlwi wenisivad. Jaanus tõttas ruttu edasi ja jõudis parajasti metsa warju, kui esimene wälf pilwest pilwesse sähwis ja esimene kõuemürin raskatas. Ta jõudis, märg kui kass, koju.

Terve päewa, läbi tulewa öö sadas wihma.

10.

Kolmel päewal ei olnud Metja talust keegi lossi ega külasse saanud. Pühapäewa õhtul mõttis Jaanus nõuks, Maanust waatama minna. Ta läks läbi metsa, senikui läbi armema puude wäljad juba paistma hakkasivad. Siis jäi korraga wähäks ajaks seisatama, ja — pööras paremat kät lossi poole.

Miksparaft? — Seda ei hakkanud ta järele mõtlema. Ta ep olnud wiiel aastal kordagi sennapoole saanud, nüüd tuli t'al korraga arusaamata tahtmine pähä.

Kui lossihooned eemalt walgendama hakkasivad, pööras ta kõrwale, sennapoole, kus temale noorest east wäga tutaw lossiaed seisis. Ta pani tähele, et lossikatuse üle must lipp lehwi-

tas. Mis see tähendas? Oli keegi lossihärra pereft surnud? Kerge ehmatuse värin käis filmapilguks Jaanuse kehast läbi.

Tema kõndis ajamüüri mööda niikaua edasi, kuni üks koht tuli, kus müür madalam oli. Sealts võis terwet lossi selgeste näha. Jaanus toetas ennast küünarnukiga müüri na'ale ja kuulatas.

Lossist kõlas tume käre.

„Seal näitab jahifelts ikka weel koos olewat,“ mõtles ta, „prassiwad weel aina wahwaste. Aga see must lipp? Mis see tähendab?“

Seal kriiksus raud wärav, mis lossihoowist aeda wiis, ja hulga häälte kõla tuli kuuldawalle.

„Wõerad tulewad aeda jalutama,“ ütles Jaanus isieneses ja astus samm u kolm neli kõrwale, kus paksud põesad üle müüri ulatatiwad ja teda aedas olijate filma eest warjatiwad. Salk noori isandaid tuli mööda laia liiwateed waljurääkimisega ligemalle. Kõigil näittiwad pead rasked ja jalad ning keeled kerged olewat. Mõned hoidsiwad ühtteist käe alt kinni.

„Kuuse, Dodo!“ kuuldi üht ütlewat. „Tont wõtku, sull just hulgumiselle põhja ei ole. Alles kakskümmend aastad wana, ja ise peremees . . . tont wõtku, seal ei saaks ma mäerõikagagi tilka filma.“

„Pagan wõtku!“ karjus üks teine, „mina saadaksin niisuguse tagawara eest kümme taati

hauda ja maksaksin igaford hauakaewajalle kahefordse palga! Pagan wõtku, ma ütlen."

"Tasa, tasa," kõlas Dodo hääl, "ära seda nii waljuste ütle, et s'u taadife kuuleks! Näate nüüd, kui aralt ta ümberpiilub. Sa jänesepüks tunnistad jo kohe, kui sügawast südamepõhjast su sõnad tulewad."

Terwe selts naeris.

"Pagan wõtku!" turtjus kümneisamatja wäike tasemalt, "kas kõik tuleb siis südamepõhjast? Mis seal naerda? Kui ei tule südamest, siis ei tule südamest."

"Aga mina ütlen südamest," ütles Dodo waljuste, "et m'ul hulgumisetuju sugugi ep oleks tulnud, kui ka isa mulle wana mära sabagi ep oleks jätnud. Mis surnud, see surnud. Mina pean omal ajal ka surema, ega päri kellegi käest järelehulgumist. Muudkui ma olen praegu weel natuke uimane ehmatusest. On surm iialgi nii häkitselt tulnud? Wäik fähwib mu enese ees puu sisse, tema hobune kargab kui hull püsti ja sealsammas lendab isa wastu puud ja langeb lõhtise peaga maha. Walmis!..."

Salk pööras ümber põesaste ja häälte kõla läks kauguses segaseks. Saanus, kes kõik kuulnud oli, armas unes kuulnud olewat. Oli see siis tõeste wõimalik? Lossiherra surnud — ja nii häkitselt, nii hirmsal wiisil!...

Sälle krõhises liiw ajatee peal uue talijate

jalge all. Kaks inimest tulivad pikkamisi lähemale — üks meesterahwas ja üks naesterahwas. Need olivad — Jaanus tundis neid kobe ära — rüütel Kuuno ja Emiilia.

Emiilia oli mustas riides, ja niipalju kui ehawalgul aru wõis saada, wäga kahwatand. Ta toetas ennast noore rüütli käewarre peale, kes teda waigistada püüdis.

„Kui T'e teaksite, austud preili,“ kõlas rüütli Kuuno pehme, pool paluw hää, „kui suurt osa mina Teie õnnetusest wõtan, Teie kuulaksite suurema tähälepanemisega minu waigistuse sõnu, mis nõdrad on, aga südamest tulewad. Teaksite Teie, misjugune põlew walu otsekui piitsahoop mu kehast läbikäis, kui T'e täna isa matmise juures nii südantlõhkewa kiljatamisega mahalingsite! Ma oleksin kümme aastat omast elust annud, kui ma selle eest Teie õnsat isa kümneks minutiks seia paha maailmasse tagasi oleksin jõudnud meelitada, Teile ütles, et t'al nüüd hea on, ja ta Teid, pärast pitka õnneliku elu, jälle näeb, tõeste jälle näeb.“

Neiu wastas kurwa, wäsinud häälega: „Ärge rääkige parem sest. Ma tean, Teie olete hea, tahate mind waigistada, aga Teie waew on mahawisatud.“

Rüütel jäi wait. Waikjelt läksiwad mõlemad mööda. Jaanus aga jäi weel tüfiks ajaks müüri taha seisma. Tema oli sügawaste liigutud.

„Misjugune hirmus õnnetus!“ ütles ta ise-
eneses, „Emiilia armastas oma isa kõige üle
ilmas, seda ma tean. Kuda võib nüüd valu
ta heldet, pehmet südant piinata (Jumal teab,
kust Jaanus nii kindlaste teadis, et Emiilial helde
ja pehme süda oli)! Kurbdus saab ta hauda
saatma. Aga see mõtte on jälle hirmus. Emiilia
haudas! Jumal hoidku.“

Jaanus waatas haleda meelega veel korra
lossi poole, kelle üle must lipp õhtutuule käes
lustilikult lehwitas, kui armaks tema, kurbduse
eneise märk, häbiks, tühjas leinas käsja laisalt
sülle panna. Lossis süüdati tuled põlema, tee-
nijad sõelusiwad senna ja tänna, aeast kadus
noorteisandate lustilik kära. Jaanus õhtas ja
hakkas pitkal sammul kojupoole kõndima.

„See waene, waene neiu!“ rääkis t'a, läbi
pimedaks minema metsa käies, „mis asjaga tee-
nis tema seda ära, et niisugune õnnetus just
teda pidi leidma! Ta on veel nii noor, nii
nõder ja õrn... kuda saab ta nüüd toore, hä-
kilise Dodoga toime? Nüüd ta nutab igapäew
üksipäini omas kambris, jennikui ta silmad tuh-
niks ja ta kena roosiline nägu kahwatumaks ja
kuiwaks, niikui furnul, lähawad. Kes kaitses
teda nüüd? Kes waigistab teda? Oh, võiksin
ma nüüd niikui enne...“

Siin jäi Jaanus omas kahetsewas mõtte-
käigus takistama. Tema meele oli noor, kena

rüütel tulnud, kes Eemiiliat aedas nii ilusa sõnadega oli püüdnud waigistada, hoopis ilusama sõnadega, kui Jaanus seda arwas wõimat. Ja n'ad oliwad teineteise käe alt kinni hoidnud...

Jaanusese puhtasse, kaastundwasse südamesse pesitas ennast sügawa haleduse kõrwa teine, wõeras tundmine, ja see oli kibe. Ta hurjutas ja tõrjus teda, tahtis õnnetumast neiuist ning neiu õnnetusest ükspäini mõtelda ja kahetseda, aga ei pääsünd.

Seeft wõeral tundmisel oli wägew abiline — isteneõrmasustus. Tema elab iga inimese südames juuremal ehk wähamal mõedul, Jaanusese südames elas ta wähamal mõedul, aga ta elas ja muretses südames maad teise tundmiselle.

Wõeras tundmine, kord südames, äsfitas: „Sa olend rumal, pai Jaanus. Sinu arutamised on rumalad. Mis sa jampsid? Eemiilial ei pea aitajaid ja waigistajaid olema! T'al on neid tofina kaupa, igaüks tofinkorda parem kui fina. Kas ta sinust midagi kuulaks? Mäletab ta ka weel, et fina maailmas oled? Mine koju, ja nutta iwe selle üle, et sa nii wäha ja waewane oled.“

Riisuguse piinawa mõtetega jõudis Jaanus tunni aja pärast koju, waimupoolest enam, kui kehapoolest wäsinud.

Kui ta tuppä astus, istus wana Tambet sulastega õhtusööma juures. Jaanusel ei olnud jõomahimu, ei jutuhimu, wabandas ennast pea-

waluga, soowis head und ja läks oma kambrisse. See kamber seisis afnaga wastu aea-wärawat ja oli kaunis suur ja kõrge, riistad tema sees ja weike woodi taga seinas oliwad lihtlabased, aga puhtad ja õige korras. Aken ja aeawäraw seisiwad lahti, nii et aeast lilled magus lõhn fissewoolas.

Jaanus istus akna alla ja toetas pea peupesja. Dues oli tuuleõhk waikinud, tähad särasiwad taewast maha. Metšast kostis korra õõkulli inetu hääl. Kõik oli wait, kui haudas.

Jaanuse südant täitis ütlemata haledus. Need tundmised oliwad t'ale seiamaale mõerad, uued. Ta ei leidnud neile sõnu, ei seletust. Mõtted, kelle jarnatseid t'ale iialgi pähä ep ole tulnud, waewasid teda. Pea hakkas walutama. Ta tõusis ja heitis riietega woodi peale maha. Aga uni ei tahtnud tulla. Wiimaks wausid fiiski filmad kinni.

Aga mis see oli?

Jaanus ei olnud koguni mitte omas tuas, seljali woodi peal, ta oli ifka weel losšiaea müüri taga ja nägi kõik, mis aedasündis. Aedas aga uitasiwad palju noori, uhkeid isandaid, rikka riiete ja toreda nägudega, ja igauks karjus ja kiitis isiennast. Ja siis tuli üksik paar, need oliwad rüütel Ruuno ja Emiilia. Nad käisiwad õige sõbralikult, käsi käes, waatasiwad naeratades ühtepuhku teineteise filmi, ja

rüütel kummardas neiu kõrwa juure ja rääkis mahedaste, meelitawalt, nii et neiu filmad hiilgasiwad, ja õnnelik naeratamine roosilise näu peal mängis. Ja waata, nüüd hakkas rüütel kahe käega neiu ümbert finni . . .

Jaanus tahtis karjuda, tahtis appijoosta, aga ta oli kiwiks kangenud, nii et häält ei wõinud teha, ega kät ei jalga liigutada. Nüüd, oh imet! . . . rüütel hakkas neiuga, kedu ta palawalt ümbert finni hoidis, maast tõusma, kerkis, kerkis . . . Wiimaks kadusiwad mõlemad paksus pilwes. Jaanus wahtis kaua ühksilmi selle toha peale, kus mõlemad kadund oliwad, wahtis niikaua, kui filmad tuhniks läksiwad ja kaks suurt, rosket pisarad üle palede wenisiwad. Ta sirutas käed wälja ja hüüdis: „Emmi, Emmi!“ . . . Seal lõhkes pilwe teist korda, wana lossihärra kahwatand surnunägu waatas põlewil filmil Jaanuse otja, kuiwetand käed sirutasiwad ennast temale ähwardades wastu ja niikui kauge müristamine mägede tagant kõlas kuiwand huultest: „Waata enese seljataha, talupoeg! Waata enese seljataha, ori! Jaanus pööras ennast ümber ja nägi suure, kollendawa wälja, kelle peal sadanded orjad, meeste ja naesterahwas, wilja leikamas oliwad. Palawaste põletas päike tööliste selga, kelle otsaeest higi ojawiisi mahawoolas. Walju näuga kubjas käis nende wahel edasi tagasi, taples ja peffis raske piitfaga neid, kes filmapilguks julgesiwad selga

firutada. Sala hoigamine, piitsa plaksumine ja häkilised, walust wäljakisutud kiljatused kõlasiwad üle terve wälja. Kui Jaanus orjade filma waatas, arwas ta igaühes oma lihast wenda, oma lihast öde äratundwat. Ta pigistas filmad kinni. . . . Korraga kuulis ta aina lähädal tuttawast häälest oma nime hüüdwat. Ta tegi filmad lahti ja nägi, kuida kubjas ühe poisi, kelle joonesi Jaanus wäga heaste äratundis, samba külge oli sidunud ja armutumalt peffis. Rasked piitsahoobid langesiwad wihisedes õnnetuma poisi selja peale, nii et suured weretilgad wäljapurtsasiwad. Poiss wingerdas ja wingus haledaste . . . Jälle kuulis Jaanus teda oma nime hüüdwat, ta tahtis wihaga hlastamata kubjase peale karata. . . .

„Jaanus! Jaanus!“ kõlas jälle selgeste ta kõrwa — ja Jaanus ärkas üles.

Ta tegi filmad lahti. Külmi higi seisjis t'al otja ees. Tuba oli walge, kuu paistis selgeste fiske.

„Missugune hirmus unenägu!“ ütles ta iseneses, ja inestas isegi, et see tõeste unenägu olnud, nii selgeste oli ta kõiki näinud. „Ma wannuaksin sellepeale, et tõeste oma nime kuulsin.“

„Jaanus! Jaanus!“ kõlas kohe sealsammas selgeste.

See ei olnud enam unenägu. Jaanus põõ-

ras filmad kui wälk akna poole ja fargas ferge karjatamisega üles.

Aknast waatas üks inimene tупpa.

„Maanus!“ hüüdis Jaanus, teda äratundes: „kust ja südaõõse seia saad?“

„Bai Jaanus, lase mind sisse!“ palus pois. Tema oli kahwatand, kui furnu ja wärises üle terve keha.

„Koni sütsamma aknast sisse!“

Maanus ronis aknast sisse.

Kui ta tuas oli, oleks ta peaaegu mahakutunud nõrkuse pärast. Jaanus toetas teda ja talutas ta oma woodi juure, kelle peale pois, selga wastu seinä toetades ja pead rinna peale riputades, rammutumalt istuma jäi.

„Mis sul wiga, Maanus?“ küsis Jaanus murelikult.

„Leiba . . . tükkide leiba! . . . Ma olen nälginud,“ tõukas pois järkjärgult rinnust wälja.

Jaanus läks kitiwarbul wälja, kobas köökis, kobas jahwis, leidis õnnelikult tüki leiba, liha ja kruusi paksu haput piima. Pois hakkas näljatse hundi agarusega toiduwara kallale.

„Kaua ja juba nälginud oled?“ küsis Jaanus, muretšedes, et pois eneselle liiaga wõiks kahju teha.

„Minewasest laupäawast jaati,“ pomises Maanus libedas töös, ja hammustas uueste sügawa poolkreisi leiba sisse.

„Ei sa siis kõiki tohi ärasüa.“

Maanus waatas sügawa kohkumiseega keelaja otja.

„Sa teed eneselle kahju. Äta nüüd järele.“

„Aga pai Jaanus . . .“

„Anna seia. Pärast mõid jälle süia.“

Galeda meelega nägi Maanus järelejäänud kallist toiduwara laua peale pandawat. Jaanus tõstis ta jalge peale, kohendas woodit ja ütles:

„Nüüd wõtame riidest lahti ja heidame magama. Senni räägi mulle, kui jõuad, lühidelt, mis sulle on juhtunud.“

Ja senikui mõlemad endid riidest wäljakooriswad, jutustas Maanus unise, aga endise wasta palju toibunud häälega, kuda kubjas teda laupääwa homikul kodunt leidnud ja kui laisklejat, muhelda tahtnud. Tema, Maanus, putkand tulise hirmuga uksest wälja, kubjas kirudes tagajärele. Poisi wiledad jalad oliwad teda sekskorraks küll peastnud, aga ta ei julgenud enam jalga koju tõsta, sest et teiste käest oli kuulnud, et kubjas teda olla lubanud „waeje omaks“ peksta. Ta hulkunud terve öö ja pühapääwa metsas ümber, kuni wiimaks nälg teda seia ajanud.

Seni oliwad mõlemad ühe teki alla pugunud. Maanus surus ennast krutti tõmmates wastu Jaanuse rinda, ja sofistatas, juba pool uinudes, weel:

„Tee m'uga . . . mis ja tahad . . . ma . . .
ma oleu hirmus . . . wäf. . .“

Wiimse s-ega sohises wiimne jõud poisi riinust, filmad langesiwad kinni, ja sügaw hingetõmbamine tunnistas, et Maanus une kaisu langenud oli.

Jaanus aeles weel kaua uneta seljali maas, käed põigiti pea all. Dotmata wahejuhtumine oli ta mõtteid wäha lahutanud, aga iseäraline furb tundmine, niikui juure õnnetuse etteaimamine rõhus ta rinda. . . Wiimaks, wäha aega enne pääwa tõusu langes ta sügawasse, furnafarnatsesse unesse.

11.

Teisel homitul ärkas Jaanus hilja. Maanus magas weel. Senikui Jaanus enmast riidesse pani, tõusis õues wali sõnaldamine. Ta tõttas õue. Hoowi peal seisis jalk mehi. Ühel pool wana Tambet oma sulastega, teinepool lossifubjas kahe mõisafulasega. Tambet näitas elawalt midagi, mis fubjas oli ütelnud, waleks ajawat.

„Kust ta teia pidi jaama?“ hüüdis ta ;
„Läbi lae ta jo ei wõinud jissesadada. Kuda ma siis teda näinud ep oleks?“

Weike fubjas tantfis ühe jala pealt teise peale, wanguatas pead, hirmitas ja karjus: „Si

ja mind petta, wennike, ei ja mind petta. Ei petta. Ta on siin ja seia ta jääb. Sumala eest. Kui sina ei tea, siis teab su poeg."

"Mis asja?" küsis Jaanus, ligi astudes.

Kubjas pööras näu kui wälk ümber, wahtis Jaanuse otja, löi näpuga laksu ja kilkas: "Baat', waat', seal ta on. Seal ta ise on. Ahää, pojuke, kus sa redu panid? Kus sa panid redu? Mis? Mi—is?"

Jaanus pööras t'ale selja, küsis, ehk küll asja aimas, isa käest: "Mis see tähendab?"

"Sumal teab, mis see tähendab," wastas Tambet õlasi fergitades. "Niipalju kui mina aru sain, otseb ta Saare-Maanust taga, kes redusse olla läinud."

"Seda ma ütlen, siin ta on!" karjus kubjas uueste: "kes see alati Saarel istus ja poisfi hellitas? Kelle juure ta nüüd muidu jooksis, kui oma kallil Metsa-Jaanuse juure? Ega ta metsa ometigi wõinud jääda. Ütelge, kes mõistab, see on, kell' aru peas, ütelgu, kas ta wõis metsa jääda?"

Jaanuselle tuli tuff. Tema auus meel põlgas walet, ja õigust ei tohtinud ta oma aru järele ütelda. Ta jäi ilma nõuta wait. Kubjas uuris kui kull tema nägu.

"Õlgu, kuda on," tõendas Tambet: "aga seda ma tean, et ta siin ei ole."

"Wale! wale!" kilkas kubjas, kätega wehkeld-

des: „minu käest t'e ei pääse. Kus ja pääsed? Too ta wälja, nüüd kohe too ta karmupidi wälja, wõi ma otsin terwe maja läbi. Ja—ah. Sa ei taha? Ei taha? Sooh? Siis muudkui lähme otsima, poisid, tuustime wiimse kui nurga läbi! Aga siis hoidke endid, oi, oi, hoidke endid!“

Nende sõnadega tõttas kubjas maja ukse juure. Aga Jaanus kargas enne ukse kõrwa ja ütles ülestõuswa wihaga:

„See maja on waba mehe omadus, ega tohi siin keegi ilma lubamata otsima hakata.“

„So—oh?“ hüüdis kubjane pilgates: „wõi tõeste? Küla'p näeme, kui kaua t'e kiidetud priius festab. Küla'p uus härra teile priiust õpetab, narukaelad! Dot', oot', küll m'e weel näeme uudist.“

Wana Tambet tuli imestades lähemalle. „Muu härra? Misjagune uus härra?“

„Hähähä!“ naeris kubjas: „ei teagi weel, et wana rüütel eile maetud sai! Tohoo pärdikud!“

„Jumala pärast!“ pomises Tambet ärakawatades.

„Jah, jah, meil on nüüd teistmoodi härra. Ei see hellita. See mõistab härra olla. Dhoo!“

Aga kudawiisi . . .?“

„Kudawiisi? Hähähä! Küll ta ise teab kudawiisi. Küll t'e näate warssi, kudawiisi. Dhoo, 'põle wiga.“

Zaamusele hakkas see jägeline wastameelt minema.

„Ma tean seda lugu isegi,“ ütles ta isale: „küll ma räägin. Sinu ähwardamisi meie põlgame. Mine oma teed!“ käskis ta, sõrmega hooiwärawa peale näidates.

„Näe, mis uhkete,“ pillas kubjas: „n'agu kuff. Just n'agu kuff. Si weel lähä, pojuke, enne otfin maja läbi. Katju m'ul kuffe!“

Kubjas tahtis ukselingist kinnihakata, aga Zaamus astus ruttu tema ja ukse wahese, waatas terawaste kubjase jälmi, ja küsis summitud rahuga: „Kas lähäd kohe?“

Kubjasele läks lugu kirjuks.

„Hoidke ta kinni!“ käskis ta kõikuwa häälega mõisafulastelle. Aga need ei julgenud kätt Zaamuse külge panna.

„Ma olen sind kaks korda minna käskinud,“ ütles Zaamus tumedaste: „ära kaeba, kui kolmas kord wähä häbistawam on. Wisake ta wälja!“ käskis ta oma sulastelle.

Kahetja tugewat kät tõstiwad siplewa ja kääksuwa kubjase üles, kandiwad ta hooiwärawa juure ja wiskawad kuferpalli õue. Tema järele läkwad ka mõisafulased, salaja naerdes, wälja. Hooiwäraw pandi lukku. Zaamus tõmbas isa maja sisse, et kubjase sajatamisi mitte ei kuuleks. Ta oli natukene kahwatand, aga wäljaspidi rahuline, kui ta isale rääkima hakkas, mis ta los-

fiaca müüri ääres oli kuulnud ja näinud. Tambet wangutas mituforda murelikult pead ja pomises:

„Paha! Väga paha!“ —

Terwe tee kirudes, longates ja sulaseid äwardades jõudis kubjas koju.

Parajaste astus noor lossihärja salga wõerastega lossitrepist alla, hoowi peale. N'ad olivad homikusdõmise lõpetanud ja kõik heas tujus.

„Teid ma nii ruttu minema ei laske,“ hüüdis Dodo, kelle nägu lustist läikis: „teie peate mind aitama leinapäivi lühendada. „Mis sa luufad, wana Karjakrants?“ Mis töbi s'ul on, et nii wihmase näu teed?“

Wiimased küsimised saidwad kubjasele põldud, kes sulaste seltsis trepi ette astus. Tema luufas wiimaste sammude juures nii raskeste, et näitas, kui lähäks t'al astudes pea parem, pea pahem jalg tüki lühemaks, hoigas ja ähtis, kui saeweski. Härja ette astudes, pani ta käed risti, kummardas maani, riputas pea rinna peale ja hakkas liigutud häälega noomima:

„Härral on hea naerda, härra on härra, ja wõib teha, mis tahab oma sulasega. Aga mind on härra teenistuses teatud ja poolsurnuks peksetud..“

Siin hakkas ennast kubjase keskpaik, otsekui juur wiferdi, keerutama.

„Kes sind nii on nihtlenud, waene tallefe?“
naeris Dodo.

„Metsa-Zaanus.“

„Kes?“

„Metsa-Zaanus. Ja wana Tambet, tema isa. Peksiwad mind waese omaks, ja söimasiwad härrat. Do—ooh!“

Noore lossihärta seiamaale pilkawa näu peale kogus pilwe.

„Mis ja lorised?“ küsis ta järsku: „Nemad söimasiwad mind? Mind?“

„Söimasiwad ja teutasiwad, et hirmus kuulda. Ja peksiwad mind. Do—ooh!“

„S'ul ep ole aru peas. Mikspärast . . . kuda n'ad julgesiwad?“

Wöerad kogusiwad nende ümber ja naerisiwad õnnetuma kujukase wigurite üle.

„N'ad on wargad!“ hüüdis kujukas elawalt: „täied wargad ja röömlid. Kes teab, kui palju n'ad juba warastanud on, aga praegu on n'ad redu poisi härta külalt oma juure peitnud, ega taha kätte anda. Roguni ei anna. Täied röömlid. Ja kui mina täna läksin härta omadust tagasi pärima, siis n'ad hakkasiwad härrat teutama ja härrat söimama, ja peksiwad mind waese omaks. Do—ooh!“

Dodo läks näust punaseks ja karkis: „Kuda fina, koer, mulle seda julged rääkida? Mikspärast ja neid koke ei siidumund ja seia ei toonud?“

„Oh, helde härra, mis jõudsin mina waene üksi hulga wastu? Ma kästisin neid seal“ — kubjas näitas sulaste poole, kellel põlwed hirmu pärast nõrkema hakkasivad — „appi tulla ja härra auu mitte teutada lasta, aga n'ad naersivad. Muudkui mina üksi...“

„N'ad naersivad?“

„Sah, mõlemad naersivad, muudkui mina üksi...“

„Drjad seia!“ hüüdis Dodo waljuste ja plaksutas käsja. Mõned sulased jooksiswad kottu.

„Wiige need mõlemad koerad talli!“ kästis noor lossihärra: „mõlematele sada hoopu witsu ja siis kõigesügawamasse keldrisse!“

Wärisewad pahategijad wiidi ära.

Dodo pööras emast jälle kubjase poole, kelle näu peal silmapilguks tige hirwitamine paistis:

„On see kõik sõnasõnalt tõsi?“

„Wimne kui sõna!“ tõendas kubjas wastu rindu lüües.

„Kasi!“

„Piitjahoop tänas truu sulast oma isanda auukaitsmise eest. Kubjas lonkas minema.“

„Mis lugu see oli?“ küsis üks indishimuline mõeras.

„Üks lugu, kelle ots weel tulemas on, wastas Dodo ratsapiitsa warti wäänates. „Talupojad on mind teutanud. N'ad on minu orja

peksnud — see on teutus! — Ja Sumala eest, mina seda ei kingi.“

„Mis jutt see on? Kuda wõiswad talupojad find teutada julgeda? Sinu oma talupojad?“ küsivad wõerad imestelledes.

„Jah, tõsi küll, seda teie ei tea,“ seletas Dodo: „siin minu maade keskel pesitseb üks nõndanimetud waba-talupoeg, kes oma kentsakaid õigusi ei tea misuguse poolearuga piiskopi käest saanud. Sell inimesel näitab minu isa helduse läbi hari nii kaswanud olewat, et mindgi enam ei taha häbeneda. Tema ja tema poeg on ühe pakkujoosja minu alamatest oma juure peitnud, minu orja peksnud ja mind selle ja söimamise läbi teutanud. Nüüd arwake, mis ma niisugusega pean tegema.“

Auusa wiha löke põles noorte rüütlite palgil.

„Sumala eest!“ karjus Klaus von Korkenpfropf, üks priske noorsant, kellele esimesed punased karmakesed löua peal meheauu tõutasivad: „sähärdust ep ole ma weel kuulnud. Priitalupoeg? Mis asi see on? Seda seent meie maal ei kaswagi, ja kus ta kogemata juhtub ilmalle tikkuma, peab teda puruks tallama.“

„Mis m'e weel ootame?“ hüüdis kõrgekasuga, lähära pea ja lühikese ninaga junker von Klopffleisch: „läh ne poome kurjategijad oksa ja pistame peawarju põlema.“

„See on õigus! See on selge! Wii meid kobe senna, Dodo!“ kätartses terme jalk.

„Lähme peale!“ ütles Dodo, kes ikka ärritumaks läks. „See lurjusetükk peab niheldud saama, enne ma juhu leiba ei võta.“

See nõu mõeti rõõmuhõiskamisega wasta. Sulajed hüüti kokku, istuti hobuse selga ja sõideti metsa. Nüütel Ruuno ei olnud mitte nende hullkas, ei olnud ka nõuwõtmist kuulnud.

Tema istus rikkaste ehitud kambriis ja waigistas kena preilit, kes wabel läbi pisarate naeratahes tema pea tõsist, pea naljakat, ikka aga magusat ja julawat kõne kuulas.

Waene Jaanus! . . .

12.

Metsjal peeti nõuu, mis nüüd waeje Maanusega pealehakata. Maanus ise, kui tuline pois, kippus minema, tahtis metsa joosta, ikka joosta, ei tea kuhu joosta, kui aga oma heategijaid saaks murest peasta. Wana Tambet, müüdu wanadusest hoolimata elaw ja hakkaja, oli wiimaste kuulnud ja nähtud juhtumiste läbi otsesui uimaseks saanud. Ta rääkis wäha, pomes palju ja raputas wabel murelikult pead. Ka Jaanusel oli süda raske, aga ta hoidis pea kõrges, et teistele julgust teha. Tema nõu oli, Maanust lahti osta.

Agga wana Tambet raputas pead.

„Lahtiostmisest ei saa nüüd uue lossihärraga enam juttugi olema. Tema uhkus on ärritud ja tema uhkust ma tunnen. Maanusega pealegi m'e saaksime veel nõu leidma, aga meie oleme lossihärkat ennast ärritanud ja jeda ta ei kingi. Paha. Väga paha.“

Selle peale walitses tükk aega vaikuis nende keski.

Duest kõlas wali paugutamine hoovivärrawa pihta. Kõik kolm waatasiwad kohkudes teineteise otša. Tambet tõusis ülesse.

„Jaanus, fina peida Maanus ära,“ ütles ta kiirusega hingates: „mina lähän waatan, mis n'ad tahawad.“

Wanamees ruttas wälja. Jaanus wiis poisit sahwrisse, kust redel pööningille wiis, kaskis teda ülesseronida ja ennast heaste ärapeita. Poiss ronis ülesse. Seni tõusis hoowi peal wali kära. Jaanus tõttas õnnetust aimates õue ja nägi parajaste, kuda hoow ennast ratsalistega täitis ning isa, mõjuwast hoobist pähä trehwatud, mahatuifus. Hätiline hirmus wiha süttis noore mehe südames põlema, wiha, mis muud ei tahtnud, kui wihaalust asja filmapilt kautada.

„Sulased appi!“ hüüdis ta waljuste, ja langes kui kalju, mis mäest allaweereb, selle ratsalise kallale, kes isa oli mahalöönud. Ta hakkas raudse rusikatega mehe käewarrest ja rinnust kinni, kiskus ta ratsatades sadulast wälja ja



tampis jalge alla. Rangeks jäidwad teised imes-
tades ja kohkudes, kui Kalewipoja-tegu nägimwad.

Wana Bahura jõud elas pojapoja sees ja
ärkas nüüd hirmsaste ähwardades.

Enne kui pool furnud juntru seltsimehed koh-
kumiseft jõudsiwad toibuda, kiskus Jaanus ta
mõega wälja, kargas paar sammu tagasi ja hüü-
dis wägewa häälega:

„Mis t'e tahate, inimesed, et t'e kui rõõm-
lid seia sissetungite?“

Wihast punase näu ja ülestõstetud piitfaga
sõitis Dodo otse Jaanuse ette, kes põrmugi ei
taganenud ja kärkis: „Sa julged weel haukuda,
foer?“

Teised kogusiwad ka ligemalle.

„Tagasi, tagasi!“ hüüdis Jaanus ja lasi
korra mõgatera wälkuda, nii et Dodo hobune
kohkudes püsti tõusis. „Mina olen waba mees,
niisamma kui teie, ja mõistan teutust kättetasuda.
Ma tean, mikspärast sina seda mõrtsukatesalka
seia oled wedanud, auutu junker. Sa oled ühe
armetuma pärisorja laimamise peale rõõwli kom-
bel auusa mehe majasse tunginud. Ma põlgan
sind, waewane poisike, ma põlgan sind, armetu
rüütliawu roojastaja!“

Seni oliwad neli sulast endid Jaanuse selja
taha kogunud. Dodo tahwatas ära, siis jooksis
puna wahetades jälle üle näu kuni juuste juur-

teni. Tema mokad wäriješiwad ja hääl tafistas, kui ta nüüd tumedaste ütles:

„Kuda ja julged . . . ma wöin s' u tükkideks raiuda lasta . . . Sa teutad mind teist korda . . .“

Jaanus wastas rahuliste: „Kui ja aru saad, et ma sind teist korda teutan, siis tule maksa kätte! Aga ja ei julgenud üksi, tulid terve salguga. Ma kardan, s' u auutundmine ei ole tugevam, kui s' u habe, ja seda s' ul weel ep ole.“

„Koer, wait! . . .“

„Tule, waigista mind! Aga üksi ühe wasta, niikui see waba meeste pruuk on.“

„Kurad ja põrgu!“ mõirgas Dodo, ja ronis hobuse seljast maha. — „Jätke meid rahule, ärgu pistku keegi oma nina meie wahele!“ käskis ta feltimehi, ja fiskus mõega wälja.

„Enne kui m' e wöitlust algame, weel üks sõna,“ ütles Jaanus: „Langen mina, wöid ja m' u kehaga teha, mis tahad. Aga ma palun, jäta m' u ilma süüta isa elusse. Kas tahad?“

„So? Palud ja nüüd, koer?“

„Mite enese eest, kutsikas, waid oma ilma süüta isa eest, kes seal maas hoigab.“

„Hea küll, ta peab elama, aga ta mädaneb kõigesügawamas keldris, kuni surm teda peastab. Aga sina jured. Sure, koer, jure!“

Mõegad kõlisesiwad kofku. Wöitlus algas.

Dodo oli julge, osaw ja tuline. Jaanus oli wahwa, osaw ja külm. Jaanusel oli eüte

tegemist küll, ennaft lugemata hoopide ja pistete eest warjata, mis kiireste üheteise järele tuliwad. Tüff aega wälkusiwad mõegad wõitlejate wahel, otsekui puistaksiwad mõlemad wastastifu walgeid tulefädemeid wälja.

Bealtwaatajad ei teinud häält. Tambet oli ennaft poolküljeli ajanud ja wahtis põnewil silmil wõitlejate poole. Hoowi peal wältas surma waitus. Muudkui sõjariistad kõlisesiwad kole dalt . . .

Wikkamisi lõppes hakatuses liig agara Dodo jõud, hoobid langesiwad arwemalt, ta pidi juba isiennaft kaitsema hakkama.

Waheajal oli see mehike, keda Jaanus hoobuse seljast oli kiskunud, ennaft jälle jalale a'anud. Tema tuletas pahakspann's meele, mis temaga tehtud, ja weel suuremaks läks ta õiglane pahameel, kui ta nägi, mis heaste talupoeg tema rüütliku mõeka pruukis. Noorsant palus seltsimeeste käest mõeka, oma au puutumist nihelda, aga et kellegil lusti ei olnud, oma sõjariista käest anda, tõstis ta suure kivi maast, ja tuius sellega wõitlejate poole. Keegi ei keelnud teda, sest kõik nägiwad, kuidas Dodo lugu kirjumaks hakkas minema, kui soomitaw oli.

Selle uue waenlase ligistamine tegi Jaanust wihaseks. Hirmsa hoobiga lõi ta wastase mõega pooleks, ja pööras ennaft kui wälk uue pealetükijä poole. Mõegata kangelene wiskas eh

matuseš kivi maha, ja näitas, et t'al jalge all tallad olivad.

Aga nüüd tormasivad teised kisaga ettepoole ja mõtsivad sõjariistata Dodo, kes kui keeletu paigale oli jäänud, endi keskelle.

„Mis see tähändab?“ hüüdis Jaanus ära-
kahwatades.

„Waat, mis see tähändab“, pillas junter
Klopffleisch, ratsahobuse Jaanuse otša ajades.
See sai aru, et siin midagi peasta ei olnud ja
firistas ütlemata wihaga: „Oh petised foerad!“

Ta löhkus tugewa hoobiga pealetungija ho-
buse pea, fargas tagasi sulaste poole, kes isegi
juba töös olivad ja ütles:

„Meis peame jurema, mehed.“

„Sureme, siis jureme hea peremehe eest,“
andsiwad sulased wastuseks. Üks nendest langes
purustud peaga maha, teised mõtlesiwad wait-
selt edasi. Nende mõjuma hoopide all lange-
siwad kobe faks hobust, üks mattis peremehe
oma alla, teisel sai wäewalt jalale, kui ühe
sulase mõet t'ale õlast läbi ja poole teha jiste
tungis. Dometu kuttus raskeste maha. Sulane
kiskus möega niisuguse tuhivaga wälja, et wä-
hake tagurpidi mastu seina tuitus. Sell silma-
pilgul aga tungis oda tema kehast läbi ja maetas
teda seina külge kinni.

Wistjauoli junter Klopffleisch, kes õnnelikult
langema hobuse alt oli peastnud. Tema hakkas

oma osawa teu üle suure häälega naerma. Aga see oli t'al wiimne naer siin ilmas, sest juba wihises Jaanuse mõet läbi õhu, ja naerja ärraintud pea nuttis werd mulla sisse. Jaanus nägi, kuidas sulased wiimse jõuga wastupanivad; filmanähtawalt lõppes nende ramm, aga häda- kisa ei tulnud nende suust. N'ad tahtsiwad wagusalt hea peremehega ühes surra. Kana n'ad ei saanud oodata. Üks neist hakkas warssi jälle walusalt rinnust kinni, kuhu oda sügawasse sisse oli tunginud, hoigas korijedes hinge wälja ja langes kummuli. Tema surmaja hobune astus tufsuma keha peale, aga wiimne elus sulane wautas t'ale mõega sügawaste rindu. Hobune ja ratsaline langesiwad raskeste maha.

Rõõmumäält läikis sulase filmis. Ta filmad otsisiwad armastud noort peremeeft, kes praegu wägewa käega ühe piimanäulise nooremehe hobuse seljast maharaius.

„Peasta ennast, peremees! Mina juren rõõmuga,“ hüüdis sulane, uue pealetungija mõega tugewaste kõrwale lüües.

„Meie üksi weel?“ hüüdis Jaanus, pead filmapilguts pöörates, „sureme aga siis ka, aga aufaste!“

Jaanuse filmad otsisiwad mõitluse ajal kõige õnnetuse alustajat, Dodot. Wiimaks nägi ta teda, kahwatand ja mahalöödud filmadega üksi-päini hoomiwärawa lähedal seiswat. Senna-

poole hakkas Jaanus kõigest jõust waenlaste salgast läbi tungima. Tema hoobid olivad hirmsad ja löiwad sügawaid haamu, kuhu keha külge trehwasiwad. Wäsimata kangelasejõud näitis ta kääwarres olemat. Keegi ei julgenud enam otsekohse tema kallale minna, muudkui püüdsiwad lämmastawat rõngast tema ümber teha. Ta ei hoolinud nende püüdmisest, waid raius edasi.

Seal kõlas läbitungiw walufarjatamine wiimse sulase fraust ta kõrwu. Jaanus pööras ennast häliste ümber. Kolm jalasulast olivad t'al tagant tee finni pannud. Nende seljataga nägi ta majaukse laiaili lahtiläinud olemat ja wiimse sulase keha põigiti läwe peal maas. õnnetu oli ennast surmahirmus maja sisse püüdnud peasta, aga ust lahtitehjes trehwas teda surmaw hoop, ja ta langes uksega ühes kotta.

Lahtine uks äratas Jaanuses uue mõtte. Ta oli nüüd ükspäini werejanulise salga wastas, igaltpoolt hirmutas t'ale werine surm wastu — ja eluhimu ärkas wägewaste noores mehesüdames.

Ta lasi korra mõega rõngas ümberringi wihiweda, nii et seljataga mahti sai, kargas hätilise tuhinaga teetakistajate kallale, raius esimese kahe kolme hoobiga tükkideks, ajas teisele mõega kaelast läbi ja hüppas sulase surmukeha üle maja sisse.

Keegi ei julgenud teda tagaajama minna.

Sandad ja sulased jäiwad liikumata seisma ja üks luges teise filmist: „Ei mina selle küüsi himusta langeda. See ep ole talupoeg, ep ole inimene, see on furat!”

Siimaks tõstis üks ägedam oma häält: „Rebane on ise lõksu läinud. Meil ep ole muud teha, kui pistame pesa põlema ja wõtame t'a odade otsa, kui kusagilt haugust wälja tahab hüpata.”

Seda nõu wõeti rõõmuga vastu. Terwe jalk lagunes möda hoowi, elumaja ümber, laiale, et wäljahüppawat kodanikku piikide otsa wõtta. Ajawäram, mis Jaanuse tua akna vastu aeda wiis, niisanma akna seisiwad lahti. Neid pandi finni. Oli sealt keegi enne läbi peasnud, wõi mitte? Ümberpiirajatele ei tulnud see mõtte pähägi. Sulased korjasiwad laasta ja raagu seinä ääre ja pistiwad põlema. Tuleleek lippas türestest mööda seinu ülesse, hakkas katusesse, pääsis lahtisest kojauksest maja sisse, ja wuhises warssi tulise ussikeelte wiisi aknatest wälja. Tuli wings, kui oleks t'al kahju, seda maja, õnneliku inimeste peakatet ärähäwitada. Iga filmapill ootasiwad põletajad õnnetuma, tulest ja suitsust tagaäetud noore peremehe walufisa kuulwat, ootiwad teda põlema riiete ja färwand juustega wäljahüppawat. Aga kõik jäi wait ja rahule põlewas majas, muudkui sädemed proffusiwad

ümberringi ja tantsisivad otsekohe taewa poole keerlewa suitsusamba sees . . .

Wana Tambet laamas ifka weel hoomiwärava lähedal maas. Hoop möegaseljaga oli ta paljast pead raskeste pörutanud, werelautamine teda wõimatumaks, hirmus õnnetus teda uimaseks teinud. Pool põesakil wahtis ta põnewil filmil tulde, werised juuksed rippusiwad t'al sassis üle otsaesise, suu seisis lahti, alumine lõug rippus lödwalt rinna peale ja wärises wahel krampis.

Sealsammas kõrwal toetas ennast Dodo ifka weel wastu palkaeda, käed wahelite rinna peal ja waatas wihase mokamuigutamisega pealt, mis seltsimehed tegiwad. Tema teadis, et waenlane praegu põlewas majas jälestawat otsa leidis ja ei tunnud rõõmu! See ei olnud mitte ausa mehe kättetafumine, see jättis une, kustutamata märgi tema auu külge.

„Saanus, poeg, kus sa nüüd oled?“ jostistas wanamees oma ette. Dodo kuulis seda ja ta filmas wälkus filmapilguks kahjurööm, mis aga kohe kadus.

„Sinu poeg põleb praegu seal majas,“ ütles ta tumedalt.

Wanamees kuulis küll, aga ei pöörnud pead ümber, ega wastanud midagi. Muudkui waevalt arusaadawalt raputas ta pead.

„Kas kuuled, wanamees,“ ütles Dodo

uueste, „sinu poeg saab seal elusalt ärapõletud. Teeb see fulle rõõmu?“

Jälle ei vastanud Tambet midagi, aga see-
ford käis foguni kerge naeratamine ta näu üle.
See naeratamine ütles: „Oleks m'u Jaanus
weel põlewas majas, ei see ennast laseks niikui
põrsfakest praadida. See põrsfakene wõtaks
pannu wartpidi ja ehitaks kofkade päid.“

Korraga kuuldi tule wingumise ja praksumise
läbi häfilist, läbitungimat kiljatamist. Waene
Maanus oli leekide wahel sattunud. Üheks sil-
mapilguks paistis ta kahwatand nägu walusalt
wõeriti kistud joonetega pööningi afna wahel.
Siis langes tükk katust sisse, suits pahwatas
kotiga ülesse, kitsad leegid wuhiseiwad jenna
täna — ei muud häält enam, kui tule pragin.

Kes karjatamist kuulnud oliwad, jooksiwad
koffu ja küsisiwad kartlikult, kas see „tema ise“
olnud? Aga need, kes õnnetuma, tule roaks saa-
nud poisi nägu oliwad näinud, raputasiwad
waitseft pead. Kahtlane imetus täitis kõiki.
„On ta juba walmis, wõi lasch ta ennast häält-
tegemata furnuks põleda?“ mõtlesiwad n'ad.

Walju mürinaga kuktus kattus sisse. Tule-
sädemed lendasiwad laugelle ümberringi, ait ja
tall hakkasiwad põlema, hoowiseinu laktus leek.
Hakati hoowist wälja põgenema. Dodo ärkas
oma tuimuseft. Sulaste nõu oli, wana Tambeti

tulesse wisata, aga Dodo käsits teda ülestösta ja lossi lända.

Terwe jalk kogus ennast põlewa hoonete ette metsa ääre. Endine ülemeeline lust oli kadunud. Tule eest pelgudes, olivad endi surnud ja haawatud kaasa wõtnud, ja seal leiti, et kolm õitsawat noortmeest, kes oma wanemate rõõm ja armukeste igatsus olnud, tergemeelelist tempu eluga olivad maksnud. Peale selle olivad kolm sulast surma leidnud ja mitmel teistel tuumistasiwad rasked haawad, et lustilik nali kurwaks tõsiduseks oli saanud.

Pikkamisi lagunesiwad põlewad hooned, kuni wiimaks suitsuwaks tukkide hunkuteks kokkulangetiwad. Kõrge korsten üksi seisis weel ja sirutas oma suitsend pea, kui musta ähwarduse taewa poole. Kuni wiimse filmapilguni näitis pealtmaatjatelle, kui peaks kord suutumaks kadund Saanuse wägew keha aurawaist riismetest ülestõusma. Aga üksi sinakas suits keerles mustawa tukkide otstest üles ja ühendas ennast kõrges õhu sees ujumaks hallpunakaks pilweks.

Wiimaks roniti sadulasse ja hakati pikkamisi kojupoole sõitma. Tutuhäält ei olnud kuulda. Toored sulasedgi ei julgenud kiitlema hakata. Wõit oli wäha auu toonud.

Metsa talu waremed aurasiwad kuni ööseni. Siis langes kerge wihm maha ja kustutas wiimse sädeme sütehunnikust. Kõrge korsten sei-

sis weel kaua püsti ja waresed, kes ammu tut-
waid hooneid ei leidnud, lendasiwad imestusega
kraaksudes tema ümber. Talwe tuli ja kattis
riismeid lumega. Üks pesfäst aetud hunt pesitses
ennast tühja ahju sisse. Korstna süsimust pea
läks lumivalgeks. Waresed siblišiwad wahel ta
paruka maha, aga ta sai jälle uue. Kui te-
wade poole jälle pehmemad tuuled puhusiwad ja
lumi sulama hakkas, tegi niiskuse wana korstnat
rabadaks. Tük tüki järele pudenes lubja küllest.
Wiimaks lütkas üks wali lõunetuul ta wana
kere niisuguse mürinaga ümber, et ahjus pesitaw
hunt kohkudes wäljaputkas ja alles teisel päewal
jälle kartlikult sisse julges pugeda.

13.

Kewade tuli — 1843-ma aasta kewade.

Jüri-kuu näitas, niikui kõik Jüri-kuud, ka
sell aastal oma sagedaste muutmat nägu. Lõu-
naajal paistis päike selgeste ja armsaste sinisest
taewast maha, õhtul läks ta särades looja ja
taewa äär ümberringi lõkendas weel kaua kulla-
ses, punases, roosas ja wioleti wärwides. Inime
rõõmustas ja tõutas hommiseks kena päewa.
Aga näe — waewalt kadus wiinne karw sü-
gawa sinise wõlwi piirelt, seal wärwis t'a ennast
teinepool mustjaks halliks, käre homikutuul kihu-
tas pilwefalgad üle terve taewa, wihm, lumega
segatud, kahises maha. Homikul oli taewas

hall, tuul külm, maa mudane, sopsase wee tõlled sirisefiwad heinamaalt mustjasse ojasse.

Ühel pimedal ööl — see oli Jüripäewa öö — pidas üksik ratsaline oma hobuse ühe kõrge künka peal kinni, mis umbes poolteist penikoorimat Tallinnast seisab. Ratsaline oli ennast juure mantli sisse mäsfinud ja kübera sügawasje filmade peale tõmbanud.

Öö oli, kuda ööldud, pime. Taewas oli mustjashallitäpiline, niifui mättane maa. Pilwetäpide wahel joosiwad ristipöigiti heledamad jooned, kelle läbi kuu kiired wäha kuma magaja maa üle walasiwad. Soe öhtutuul kohas tumedaste ümberkaudseis metsades ja wingus läbi üksiku mäna okate, kelle all ratsaline seisatas.

Booletummi kaugusel tema seisupaigast särasiwad Loodijärwe lossi walgustud aknad kui kasfiilmad metsa mustawast põhjast wälja.

„Seal on wõeraid koos,“ ümises ratsaline, lossi poole waadates: „nüüd ehk oleks kerge, terwet pesa kaudata. Aga tehku talupojad, mis tahawad. Mina nende õnnetust ei püüja. Sumal nendega!“

Ehk küll kõrgel seisupaigal, tuule käes, sugugi palaw ei olnud, wöttis ratsaline siiski kübera peast ja pühkis käega paar korda üle otsaesisse. Pilwetompid lagunesiwad ühes kohas wäheke, segane, kaduw walgus langes mehe näu peale. See nägu oli weel noor, ja, ehk küll

kahwatanud ning sissewaunud paledega, siiski kaunis mehelik ja isearanis tõsine.

Ta pani kübara jälle päha, wõttis siis mantli alt tõrwalondi wälja, lõi tuld, pistis londi põlema ja hoidis ta üleweel. Leef lõendas kõrgesse tuule käes.

Smelik oli, mis nüüd sündis.

Ümberringi, niikaugelle kui film ulatas, wälkufiwad pimeduses tuled ülesse, mis paar filmapiltu põlesiwad ja jälle kustufiwad.

Roormees mämma all ootas umbes weerand tunni. Selle aja sees paisufiwad ja kadufiwad üfsikud tuled ühtepuhku edasi. Wiimaks jäi kõik tüfiks ajaks jälle pimedaks.

Uga nüüd tõusis ühes kohas uus tuli, mis aga enam ei kustunud, waid iga filmapilguga kaswas, kuni leegid torniförgusele lendufiwad ja ööpimedust ümberringi pääwawalguseks muutfiwad. See ei olnud enam tuli, see oli tulekahi. Üks weike mõis põles.

Ei kestnud kaua, seal purfwas teises kohas weripunane leef otsekui maa seeft wälja, kaswas tiireste ja läks suuremaks, kui esimene. Waewalt oli see sündinud, kui kahes, kolwes, neljas uues kohas uued tulekahjud wäljatekfufiwad. See näitas, kui oleks Gestimaa pind lõhfenud, ja wuhifeks maatera põlew siifikond lugemata pragudeft wälja. Lähädal ei olnud enam ööd, pimeduse mustjad-hallid wiirud tulede wahel kadufiwad

kordamööda täieste, siis läksivad kõikudes jälle laiemaks, niikuda leegid kõrgemalt ehk madalamalt lõfendasivad. Lõpp'mata kauguses, kus film tuleleeki enam ei näinud, liikus werekarwa puna taewa weerel.

See ei olnud enam fogemata õnnetus, see oli mässamise märk!

Ei olnud enam kahlemist, et kõik lahtised mõisjad ümberingi põlesivad, ja mitte ükski mõisjad, waid iga hoone, kelle all Daanlane ehk Sakslane oli elanud. Talupoeg, wiimse weretiligani wäljakurnatud, wöttis wiimse jõu kokku ja müristas ärkanud priiusehimu hirmjaste isandate kõrwu. Nende põlewa majade tuli pani taewast punetama, warsi wärwis nende weri ka maad punaseks. Nüüd saidad isandad hirmuga aru, kui kardetaw see on, inimest lojuseks alandada. Sest lojuseks alandatud talupojad ei hoolinud enam inimese halastusest, waid kautasivad kohe jalapealt, mis wihatud sugust nende kätte sattus. N'ad raiusivad mehed tükkideks, kägistasivad naesed ära ja wiskasivad wäetimad tulde. N'ad ajasivad neid kui metselajaid taga, otssivad neid wiimsest urkast ülesse ja tapsivad.

Tume mühin, mis koledam oli, kui õowaimude mõllamine, kui tuule kohin, tõusis igalt poolt üksiku künka ümber. Kui tasajem tuulehoog üheltpoolt puhus, kandis ta talupoegade metsalist röömuühõiskamist, oma weregees pöör-

lewa õhwrite hoigamist, emade haledat hüüdmist laste järele, kes armutuma mäsajate piikide otsas filjatasivad, hädakisa, sajatamisi, tule praginat koledas segaduses ühiku ratsalise kõrnu, kes ikka veel wana koha peal seisatas.

Ta oli käed rinna peale pannud ja waatas mõttes kaugusesse. Ta filmad läikisivad, kaawatand palgede peale tõusis kerge puna ja huuled liikusivad iseenesega rääkides:

„Sakatus on tehtud — hirmus, werine hakatus. Taewas punetab mäsajamise leegist. Priiuse koit tõuseb weripunaselt. Nita, halastaja waim, et ta niisamma jälle looja ei lähä!... Wabura soow on täide läinud. Mis poeg ei teinud, seda tegi pojapoeg — ahwardaw hulgu mine kõlab üle terve maa, ja mina tema ärataja, mina tema kaswataja. Ta peletab rõhujaid.

Tõeste? Oh lootus, ja oled magus!... Kui heameelega oloksin ma neid wäetimaid peastnud, kes täna ööse ilmasüüta surma langewad, aga ei wõi. Raudne fundmus nõuab wõeraste wiimast weretilka, kuni nende warjugi enam meie maal ei ole. Siis alles tuleb wabadus tagasi, rahu kosutab kurnatud rahwast, hirm kaub wai gistud südamest, ja sina, jumalik haridus lautad oma walgust rõõmurikka paikade üle.“

Rääkija jäi wait. Tema filmad hiilgasivad elawamalt, rind tõusis, hele lõke walgustas silmapilguks ta waimustud nägu. Ta film

langes selle koha peale, kus Loodijärve loss tule paistel metsade pimedusest väljatumas. Seal oli kõik veel wait.

„Mu waene isa!“ õhtas noormees, ja ta peavaus madalamasse.

Häälte ja hobusesammude kõmin kostis all, mis ikka lähemale tuli. Üks salk ratsamehi tuli mäe jalal nähtawalle ja jäme hääl hüüdis ülesse:

„Kas oled veel ülewal, Tasuja?“

„Olen küll. Tulge ülesse!“ wastas noormees, keda „Tasujaks“ oli kutsutud.

Lühikese aja sees jõudis suur salk ülesse ja pidas üksiku ratsalise ees finni. Need olivad enamiste Loodijärve talupojad. Neil olivad kermed, wikatid, nuiad, mõnel wanad roostetand mõegad, mis veel esiwanemate sõdasi olivad näinud, sõjariistadeks ja kõikide nägude peal oli selgeste himu lugeda, neid mitmewärki sõjariistu niipea kui võimalik pruukida.

Üks noorem hiiglane kasuga mees, keda Karu-Andreseks kutsuti, wehtis mõegaga korra läbi õhu, lastutas näppu ja ütles: „Kas peame peale hakkama?“

„Rust t'e hobused kätte saite?“ küsis Tasuja.

„Tühendasime enne tulekut naabrimõisa talu-
lisi,“ wastas Karu-Andres: „sellepärast m'e niikauaks jäimegi tulema.“

„Miks pärast T'e siis kohe lossi kallale ei läinud?“

„Ei m'e julgenud ilma finuta,“ vastas Karu-Andres, kes ülepea teiste eesrääkija nähti olevat.

Kes fell' filmapilgul Tasuja filmi oleks waatanud, oleks sealt seest salajat rõõmu leidnud. „Aga eks ma teile ütelnud, kui t'e mind endi eeswedajaks walitsesite, et ma selle tüki juures teid mitte ei wõi aidata,“ ütles ta.

Salk jäi wait.

„Pealegi on nüüd lossis kõik juba ärkjad, on kõigist juba aru saanud ja enmast ettevalmistanud. Meid saaks häbiga tagasiaetama, ja kautakime asjata oma werd.“

„Sest ep ole kõik ühtigi,“ hüüdis Karu-Andres, jälle mõeka wehkides: „mina lähän läbi, olgu kümme kuradit ees. Ega teisedgi maha ei jää.“

Salk tõstis tõendawat kära.

„Eks t'e saa aru, mis parem on,“ hüüdis Tasuja waljuma häälega: „meil on ju aega. Kui pärast enam mehi kogub, wõime lossi ümberpiirata. — Ehk peastawad n'ad endid seni Tallinna,“ lisas ta iseeneses juure.

Mehed hakkasiwad nurisema. Ühed ütlesiwad, neil saada häbi olema teiste wendade ees, kes oma mõisjad auufaste arapõletanud ja peremehed teise ilma saatnud. Teised küsisiwad otsukohe, miks pärast n'ad siis öiete wäljatulnud ja mis

nüüd tegema hakata? Ega n'ad ometigi laisalt teiste tegusi pealtvaadata tahta.

Tasuja mõtles natuke aega.

„Mehed,“ hüüdis ta, ja tema wägew hää pani murina korraga waikima, „ma mõistan küll et t'e midagi teha soovite. M'e wõime eneselle täna õhks weel tööd teha. Mis t'e arwate, ega t'e munkasi ja muud sähärdusi musti lindusi üleliiga ei armasta?“

Terwe jalk tuugis selle küsimise peale, et keegi neist kiriku sulaseid üleliiga ei armasta.

„Ma lämmataksin selle terwe tõugu nende musta kuubede sees ära,“ lisas heldesüdamega Karu-Andres juure.

„Siin on meil töö ootamas,“ rääkis Tasuja edasi. „Siit ei ole enam, kui umbes wiis kuus penikoormat Padiise kloosrisse. See klooster on küll alles noor, aga meie wendade higi läbi juba väga uhke ja rikas, ja kloostriwanemad peawad oma talupoegi hullemine nulgima, kui mõnni mõisnik. Meie oleme ratsa, ja wõime kolme tunni pärast uhke munkadele alandust õpetada. Kas lähme?“

Mehed tõstiwad juurt rõõmukisa: „Lähme, näitame pappidelle tuld põrguteele! Nitame kirikuhakkisi kloostri suitsu sees taewa lennata, kuhu n'ad meile tee nii üleliiga raskeks teewad!“

Lühikese aja pärast kadus tasujatesalk Tasuja kasi all, lõuneõhtupoole kihutades, pimedu-

sesse. Rõngas jäi waitusesse, muudkui tuul so-
fistas ja wingus üksiku mænna okstes, kui otstis
ta peidupaika nende koleduste eest, kelle kõla ta
kohkumasse maailmassa kandis.

Sell hirmsal Jüripäewa õöl leidsiwad Gesti-
maal mitu tuhat inimest, Daanlasti ja Sakslasti
mehi ja naisi, nõdrasti wanakesi ja wäetimaid lapsi
Gestlaste kaua kaswatatud wiha läbi surma.

14.

Mässawa talupoegade salgad kogusiwad en-
nast Tallinna alla, pärast seda, kui lagedal
maal wiimne wõeras kautud oli. Nende hull
kaswas kuni kümnetuhandeni, kellel kõigil üks
tahtmine oli, wabadust tagasiwõidelda, ehk wa-
baduse eest wõideldes otša leida. Nende elu oli
nii jälgiks läinud, et surm neile parema aegade
hakatus näitas olewat. N'ad walitsesid enestelle
wanemaid ja saatsiwad saadikuid Soomlaste
juure, neilt abi paluma. Wiiborg'i piiskop lu-
bas neile mehi laewadega saata, kui Tallinn pärast
langemist Rootsi kuninga walitšuse alla jääks.

Linnas, kelle rahwahull põgenejate läbi oli
laswanud, walitšes hirm ja ahastus. Kardeti,
et talupojad kohe tormi hakatsiwad joosma ja
fiis oli kõigil kure ots oodata. Arwata oli, et
ärritud Gestlasted linnarahwaga enam halastust
ei saaks tundma, kui maa isandatega. Salaja

Taadeti kaskjalad Liivi ordumeistri Burchard von Dreylewen'i juure abi paluma.

Aga Gestlased ei hakanud tormi jooksmata, vaid piirasiwad linna üksi ümber. Nad ootisiwad weel üht suuremat salka, mis Tasuja kask all Radisi kloostri paljaks riisunud ja mungad surma saanud, ümberkaudse talupoegadelle aidand, endi ülandaid kautada ja Läänelasi mässamisele ärritamud oli. Läänemalt tungis mässamise tuli üle meerekaela Saaremaale, kelle tugewad pojad ühe päewaga ligi tuhat Sakslast surmasiwad ja ordudukjast oma lossis ümberpiirasiwad. Wiimaks jõudis ühel päewal Tasuja selts laagrisse ja sai röömuhoiskamisega wastuwõetud. Tasujat tundsiwad enamiste kõik, aga tema minewit ja päris nimi oli üksi mõnele ta oma meestest teada ja nendele oli ta kõwaste kaskinud, seda salaja pidada.

Kui Tasuja laagrist läbi suure telgi poole jõitis, mis wanemate nõupidamiste tarwis oli ehitatud, ei lõppenud röömuks, noored ja wanad püüdsiwad tema kätt suruda, teda lahle naeratamisega teretada.

„Waatke, nooremad!“ hüüdis üks hall wanamees, „see on tubli Gestlane. Meie ep oleks ilma sgi wabaduse mõtet julgenud wõta, kui tema mitte jala läbi terve maa ei oleks rändanud ja igauhele otsekui uut waimu sissewalanud. Kas ta 'pole sada korda surmahädas olnud, kas

ta põle kaua pidanud rahwa nõrkend waimu ja piitsahirmuga mõitlema, nii et iga muu oleks ammugi tiidinenud, — aga tema jaatis wõimata asja lorda.“

„Käägitakse, Sakslased peawad teda ka kurjaste nülginud olema,“ ütles üks noorem.

„Aga kas ta ilmasgi on laewand?“ hüüdis wanamees elawalt: „kas ta ilmasgi iseenesest on rääkinud? Ei jona. Kui küüsid, tegi teist juttu. Ei see kuula enesest niipalju kui jääse piriemisest.“

„Ma olen kuulnud,“ algas üks kolmas, „et ta koguni talupoeg ei pidada olemagi. Olnud ije prii mees ja mõisa omanik, aga jelle pärast, et ta talupoegade eest seisnud,“ olla Sakslased ta mõisa põlema pistnud ja ta omad kuni wiimjani äratapnud.“

„Ei ta talupoeg küll ei ole,“ tõendas üks neljas, „ta loeb Keelani, Juudi ja Mustlase keele kirjasi ja peab nende Sakslastelle, keda ta mehed mahanuawad, jaksakeele wastama, mis wabutab.“

Kui Tasuja wanemate telli astus, olivad wanemad parajaste nõupidamisets koos. Nemad olivad aastate poolest kõit wanemad, kui Tasuja mõned juba halli peadega, aga kui tema jisse astus, tõusiwad kõit ülesse ja teretajiwad teda rõõmuga peaaegu aupakkumisega. Suis istuwiad rõngas maha. Üks nendest, kõrge küniglitu kasuga hallpea, keda teised kui ulemat wanemad

auustasivad, pööras ennast Tasuja poole ja ütles:

„Tasuja, poeg, ja tuled raskelt, waewarikkalt töölt ja saad wäsinud olema. Ütle, kui kaua ja puhata tahae?“

„Ma olen walmis, kõigeraskemat tööd kobe ettevõtma, kui see meie asjale kasu toob,“ wastas Tasuja kindla häälega.

Wana wanema silmad weeresiwad heameelega üle nooremehe sirge, hiiski tugewa teha ja tõsise, kahwatand näu.

„Sa oled meie rahwa auu ja ilu,“ ütles ta, „sinu kätte wõib ta julgeste oma õnne uskuda. Kule, mis meil nõuks on. Meie ootame igapäew Soomemaalt abi, ega taha enne tormi hakata jooksuma. Meie peame linna kowaste ümberpiirama, et keegi sisse ega wälja ei pääse. Selletarwis peame oma seisukoha kartmataks tegema. Meie seljataga seisab Loodijärwe loss, kellel hulk sulaseid kaitstjateks on, ja kuhu pealegi palju põgenejaid maalt on peasnud. Need wõiwad meile tуска teha, sest kui linna mehed wälja juhtunud langema, tulewad need lossist seljatagant meie kallale ja meie sattume kabe tule wahele. Sellepärast peame oma seljataguist puhtaks tegema, see on, lossi, kas ärarikkuma, wõi oma meestega täitma.“

Wanamees jäi pisut wait. Ka Tasuja ei rääkinud, waid waatas tõsiselt enese ette maha.

„Ma tean, et sina siit poolt äärest mees oled — eks ole?“ küsis peavanem.

„Jah,“ vastas Tasuja lühidelt.

„Vaata, siis ja tunned ümberkaudu kohtasi kõigeparemine, tunned ka Loodijärve losfi ligemalt — eks?“

„Jah, tunnen.“

„Siis on nõu leitud. Kas ja tahad oma meestega losfi kallale minna? Olgu ta nii tügew, kui iial tahes, ma mõtlen, ega sina oma karudega hirmu ei tunne. Kas tahad?“

Tasuja ei vastanud kohe. Ta vaatas möteldes enese ette maha. Viimaks tõstis ta pea ülesse, vaatas ümberringi ja küsis:

„Kas keegi teie hulkas ei ole, kes seda tööd ennem oma peale võtaks?“

Rõik wanemad jäiwad wait. N'ad ei saanud Tasujast aru. Kui see nägi, et mingisugust vastust ei tulnud ja peavanem siud uue seletusele lahti teha tahtis, ütles ta kindlasti:

„Minni mehed on täna wäfind, aga homme enne kui päike tõuseb, oleme losfi ees.“

Seda ettevõtmist rõõmuga heaks kiites tõusiwad wanemad üles ja läksiwad wälja, igaüks oma salga juure. Nõupidamine oli lõpetud.

Ka Tasuja astus telgilt wälja. Dues tõmbas ta forra sügawaste hinge ja waatas ümberringi, kus lugemata mendade silmad usaldades temale wastunaerotasiwad ja ümises istenele ette:

„Samaa kõige üle!“

Ta wautas kübara sügawamasse pähä ja hakkas oma meeste juure sammuma. Ta ei olnud weel kaugelle jõudnud, kui korraga laagri wiimses otsas walju kära tõusis. Suur salt mehi oli ennast ühe katkise riiete ja sassis juustega inimese ümber kogunud, kes, oma keha elawalt liigutades ning kätega wehkeldes, midagi näitis jutustawat, mis kuuljaid kangeste kihama pani.

„Lähme wanemate telgi juure!“ karjusiwad mehed ja terve salt hakkas, ennast kui lumekuul ühtepuhku suurendades, laagri keskpaiga poole weerema.

„Mis seal on?“ hüüdis Tasuja, kui n'ad tema lähädalle jõudsiwad.

„Rüütlid tulewad! Ordumeister tuleb meie kaela!“ karjuti wastu. Rahwahulk medas Tasuja enesega kaasa. Wanemad jooksiwad kära peale kofku. Hirmutawat sõnumit kuuldes, kogusiwad n'ad endid telki ja kutsusiwad sõnumetooja sisse.

„Katsu rahwast waigistada,“ ütles peawanem Tasujalle, mispeale see kõrge kiwi peale astus ja oma wägewa häälega hüüdis, nii et see läbi kära kostis:

„Wenmad, jääge rahule! Weel ei wõi rüütlid lähädal olla, ja senikui n'ad seia jõuawad,

wõime kõik weel heaks muuta. Laske wanemaid rahus nõu pidada. Ma palun."

Sellepeale jäi kára vähä tafemaks, muudkui pomisemine kohas kui merelaenetamine telgi ümber. Tafuja astus kiwi pealt maha ja läks telki.

"Ordumeister ise on tugewa wäega üle Harjumaaja raja astunud," rääkis narus sõnumetooja. Tema kõneles tafistawa hingega, ühtepuhku lutsudes ja kogeldades, niikui inimene, kes palju joosnud ehk raskeste ehmatanud on: "Ma olen neid ise näinud... see oli hirmus... oh, see oli hirmus. Ma ei suuda rääkida. Kus n'ad meie mehi kätte saiwad, seal n'ad raiusiwad n'ad... oh, mu keel jääb kangeks, jeda rääkida... n'ad raiusiwad n'ad mõekadega tükkidets, ehk poosiwad neid ofsa, n'agu koerapoegi. Kõik maa ümberkaudu on hirmu ja ahastust täis, ei kellegil enam nõu ega abi. Meie oleme kadunud... kadunud... kadunud!..."

Rääkija pani mõlemad käed filmade ette ja hakkas waljuste nutma. Wanemad waatasiwad tummalt teineteise otsa. Waikuses, mis tükk aega telkis walitses, kõlas üksi sõnumetoja nutsumine otsekui paha ettekuulutus...

"Kui kangel ja arwad praegu rüütliid olema?" küsis wiimaks peawanem.

Nutja pühkis käega filmi, tõstis pea üles ja hakkas uueste rääkima: "Kui mina neid nägin... see oli tunaeile peale lõunat, meie olime weike

jalak ja poosime põlend mõisa hoovi peal kühjast üles, keda keldrist väljatõmbasime. Korraga tuleb metsa nurga tagant lõppmata hull ratsalise wälja, kõik raudriides ja kührites, ja piigid wälkuwad päikese paistel. Kui esimesed meid filmasiwad, tormasiwad otsekui tuulispast meie kallale. Mina jõudsin waewalt keldrisse suure tõe alla pugeda. Teised saiwad kõik piikide otja, n'agu kiisad wardasse wõetud. Mina wabisesin kui haawaleht, ega julgenud enne ööd pead tõe alt wäljapista. Kõik käre oli ammuugi waihinud. Müüd hakkasin kõigist jõust Tallinna poole putkama, jooksin minewase ja üleminewase öö läbi, päewal peitsin ennast metsades ja rabades, et keegi ei näaks. Juhtusin weel korra Saksa ratsamehi filmama, kus n'ad ühte küla parajaste põletasiwad. Ma pistsin kui tuul plehku, ega waadanud enne ümber, kuni kaks penikoormat olin jooksnud.

Raljafas reisijutustamine, ehk küll pool nutuse häälega sai jutustatud, kiskus wägise naeratamise wanemate mureliku nägude peale. Esimene ehmatus kadus ja uus julgus tuli lootusega ühes.

„Aga sa ei ütelnud ikka weel, kui kaugel sa rüütliid praegu arwat olewat,“ ütles peawanem jälle.

„Kui ma neid eile ennelõunat wiimast korda nägin, oliwad n'ad Tallinnast umbes kahesja

kuni üheksa penikoormat kaugel," vastas jutustaja järelemõteldes. „Ma arvan, palju ligemalle n'ad seni ep ole jõudnud, sest et meie salkasi tagaajavad ja külasti riisuvad.“

See küll," ütles peavanem lühikeste mõtlemise järele: „sina, sõnumetooja, mine wälja ja jutusta meestele oma põgenemise lugu niisammanaljalalt, kui meile. See teeb neile enam nalja, kui hirmu. Ja meie, wennad hakkame uueste nõu pidama, mis nüüd pealehadata.“

Sõnumetooja läks wälja. Wanemad istusiwad täna teistkorda koos maha. Hakati arutama. Mõtted oliwad mitmesugused. Wandkuisfess oliwad kõik ühemeelised, et orjapöli pidi kaduma — wõi elu. Peawanema heaksarvamine kaalus nende poole, kes nõu andsiwad, maad Siimi ordu kaitsemise alla pakkuda ja ordule aastamaksu anda.

Tasuja, kes kaua waikselt pealt oli kuulunud, tõusis üles ja palus sõna.

„Peawanemal on õigus," rääkis tema: „meie jõud ei ulata veel kahe waenlase wastu. Mina arvan, meie pakume ennast ordu ülemwalitsuse alla ja katsume jelleläbi nende sõjawäge niikaua eemal hoida, kuni Soomlased tulewad. On Tallinn kord meie käes, siis wõime ka rüütlitega tugewamast' rääkida.“

„Ma kardan aga," ütles üks wanem wabele, „et ordumeister meie pakkumist wastu ei sa wõtma.“

Rüütliid saavad liiga uhked olema, et meitega, kui mäsawa talupoegadega kauplemis hakata."

Tasuja kuulas tähelepanes, mis wanem ütles ja rääkis edasi: „Siin on wanemal, kahju küll, õigus. Pealegi on rüütlitel veel teine põhj, meie wastalijeks heita. Nemad kardawad wist, et nende endi maades talupojad sedasamam hakasiwad tegema, mis meie. Ja kui n'ad meid wõidawad, siis kujukwad n'ad Daanlaste käest kulude tasumiseks miidugi hulga maad ära. Mii jääb meile wäha lootust, neid oma poole tõmmata."

„Siis wõitleme! Tulgu mis tuleb," hüüdis üks noorem wanem.

„See saab wist wiimaks meite ainus nõu olema," ütles Tasuja rahulikelt. „Nüüd on minu nõu see: Meie saadame käskjalad ordu meistrille wastu, kes t'ale meie allabeitniste wabaks, maksuandjais wasallideks pakuwad. Ehk wiivitab ta oma tulekuga weel lühe nädala. Seks ajaks on Soomlased siin ja teie joosete maa ja merepoolt linna peale tormi. Minu lähän, kuda lubasin, homme hommiku wara lössi l'ette ja katsu ta wähamast kolme päewa sees kätte saada. Juhtub siis, et ordumeister siiski niil warem seia jõuab ja teie kallale kiptub, emme kuiug linn teie käes on, siis langes minna oma mees- tega lössist nende selga ja wõtame rüütliid tahetule wähele. Ehk saame neistki sedawiisi jägu."

"Sinu nõu on mõnus," ütles peavanem: "müüdkui üks asi on kahtlane. Kui ja tõeste lossi kätte saad, ja sees ma ei kahtle, siis on karta, et ordumeister, enne kui seia jõuab, oma terme väega teie kallale tuleb. Siis olete teie kadunud, ja meie oleme ilmaasjata oma kõige parema salga kautanud."

"Enne aga teeme meie neile tubliste kahju," ütles Tasuja rahuliselt: "ja viidame nende aega, nii et teie paremine jõuate ennast ettevalmistada. Pealegi seisab aga loss metsa sees ja rüütlite teest kõrval, kui n'ad otse sealtpoolt tulevad, kus neid nähtud on. N'ad ei ja meid tähalegi panema."

Tasuja selge sõnadega arutatud nõu võeti ühel meelel vastu. Wanemad tõusivad üles ja astusivad õue, kus rahvas ikka veel vaikiselt kõnerikka sõnnetooja reisijutustamist kuulas. Kui wanemad välja tulivad, astus jutustaja oma kiwi pealt maha, Tasuja astus üles ja andis rahvale võetud nõu teada. Teda võeti hõiskamisega vastu.

Nüüd walitseti kästjalad välja ja veel sellisammal tunnil sõitsivad n'ad, rahva õnnesoovimisest saadetud, laagrist välja, orduväge üles otsima.

15.

Teisel homikul tõusis Loobijärve lossis kára: "Mässajad piiravad lossi ümber!"

Lossis oli, kuda peawanem öiete oli arwanud, inimeste hulk põgenejate läbi palju suuremaks tõusnud. Peale naiste ja laste olivad seal umbes sada võitluselle valmis meest koos. Uue sõnume peale tõttasivad kõik, mehed ja naised, lapsed ja wanad lossimüüri peale.

Wärawa ligidal seisatasivad umbes kolmsada ratsalist, kelle hulgas palju endisi lossitalupoegi äratunti. Nad olivad kõik oma lihtlabases taluubedes. Gestlased ei armastanud endid mõera uhke hilpudega ehitada, mis neile arahämitud mõisades küllalt kättelangesivad. Üksi sõjariistad olivad mõerad ja läikisivad tõusewa päikese paistel. Teiste hulgast paistis kõigepealt Tasuja oma kõrge kuju, toreda hobuse ja kutesulgede läbi wälja, mis t'al kübara peal lehmisivad.

Tema käenäitamise peale weeretas üks ratsaline walge lipu lahti, sõitis otsekohe müüri ääre ja hüüdis walju häälega ülesse:

„Kes teitest on lossiperemees?“

Dodo, kes käed rinna peal talupoegi põlates filmas, wastas järsku:

„Mis tarwis?“

„Dled sina Dodo von Kaupen, Loodijärwe lossi peremees, siis kuule, mis selle maa waba põllumeeste wanemad sinu käest nõuawad. Anna see loss, mis sinu ei ole, ilma wastupanemata meie kätte, siis wõid sina ja igauks, kes mitte sõjariistu ei lanna, wabalt Gestimaalt wälja

minna, kuhu tahad. Kõik sõjamehed aga saavad wangi wõetud ja kinni hoitud, kuni kindel walitus seia maale tuleb."

"Aga mis siis, kui ma enne seda sind ja sinu seltsilisi koerawiisil lasen witsutada, mis siis sünnib?" küsis Dodo pilgates.

"Kui sa wanemate tahtmist kohe ei täida," ütles waherääkija rahulifelt, "siis saab loss torwiga wõetud, maapealt arahämitatud, ja kõik, kes lossis on, peawad ilma armuta surema. Nii on wanemate tahtmine ja nii saab ta täidetud. Walitse ise ja anna kohe wastust."

"Kasi, koer!" kargatas Dodo, kelle häfiline loomus niisugust teutawat ahwardamist külmalt ei jõudnud wäljakannatada: "mässawa pärisorjadesga mina ei kauple."

Waherääkija pööras hobuse ümber ja sõitis omade juure tagasi.

Ra Emilia oli walli peale tulnud. Tasujat filmates kohkus ta, waatas, waatas, raputas pead ja pööras ennast wenna poole küsimisega: "Kas nääd seda ratsalist, kellel suled kübara peal on?"

Dodo tahtis midagi põlgawat sõna ütelda, aga ta film langes pool tahtmata Tasuja peale, kes umbes wiiekümne sammuga kaugusel wõis olla, ja ennast parajaste täie näuga lossi poole juhtus pöörama. Dodo pörkas tagasi ja jäi põnewil filmil wahtima. Tasuja, kes seda tähele

pani, pööras ruttu ümber ja hakkas omale mees-tele käskusi andma.

„Kui ma mitte tõeste ei teaks, et ta tulesse jäi, ma waimuaksin, et see tema on,“ põrnises Dodo.

„Noh?“ küsis Emilia wärisedes.

„Ma ei tunne teda. . . koer, niikui teised,“ urises Dodo.

All hakkasivad ümberpiirajad kihisema. Nad astusivad hobuste seljast maha, sidusivad hobused kinni ja lautasivad endid puude all laiale.

Dodo oleks heameelega kohe hobuse selga istunud ja kõigi meestega talupoegade kallale läinud, keda ta arwas piitsaga üksi paku ajada wõiwat. Aga rüütel Kuuno kes juba enne mäsämise algamist wõersi oli tulnud ja kardetawa aja pärast sõbru mahajätta ei julgenud, seisus kõigest jõuust selle wastu. Dodo andis wiimaks järele ja läks, weel kord wihaselt piitsa talupoegade poole raputades lossi sisse. Müüri peal jäi waitjemaks, muudkui sõjamehed käisivad edasi tagasi ja hüüdsivad pilkamisi ning sõimusõnu alla, kellepeale talupojad wastust wõlgu ei jätnud. Selle terve päewa kõlas raiumine metsast. Ümberpiirajad tegiwad tormiredelit ja müürimurdjat ihustivad sõjariistu ja laulsivad sõjalaulust. Üksikud salgad luusisivad ümber lossi ja walwasivad, et keegi sisse ega wälja ei päähels.

Sihtu tuli. Tuul oli waljumaks läinud ja kihutas pilweid kiirusega üle taewa. Pimedus tuli ruttu. Lossis wõeti tuled üles. Magada ei julgenud sell' ööl keegi. Kohked wahid walwasiwad müüri peal.

Ka Tasuja seadis wahid ümber terwe lossi. Teised heitsiwad maha. Tasujal ei olnud uinu- mise hinnu. Ta istus puukännu peale maha, toetas lõua kae peale ja hakkas mõtetes lossi poole waatama. Tuul kohises tema pea üle puude ladwades. See kohisemine on dõsse kohu- tam, wahastam. . . See on, kui tõstakswad dõwainnud maaalust häält ja kuulutakswad kuul- jalle õnnetust. Magaja seltsimeeste sügam hingetõmbamine kõlas rahus ümberingi, kui tuul waha waikis. Tasuja filmad otsiswad üht akent lossis, kelle tagant peenikese walge eesriide läbi walguse kuma paistis. Ta ei wõinud enam sest aknast filmi ärapöörda. Tegiwad wabel tuffu- wad hobused seljataga müdinat, ehk lendas lähä- dal üksik dõlind kahistades läbi okste, siis waa- tas ta ettewaatlikult ümber; aga ikka wenis pill pikkamisi jälle wana koha peale tagasi. Wabel käis mustjas wari üle kuma, jäi ka korra kaue- malt seisatama, ja siis läksiwad waltija filmad suuremaks, igatsemamaks, kui dotaks ta, et wari ennast kehaks muudaks ja kuma seest kui walge ingel dõ pimeduse sisse astuks. Siis pigistas

ta silmad kinni ja huulede peal wärises üks nimi...

Bomisemine selja taga pani teda ümbermaatama. Karu-Andres rääkis unes

„Mmm! Omm!... jah, hulu nüüd!... Pea maha, n'agu kapsas... kaapsas... kaapsas...“

Rui Tasuja jälle akna poole waatas, kohkus ta häfiste ja jäi siis põnewil filmil, hinge kinnipidades, wahtima.

Eesriie oli kõrwale lükatud, mustjas kuju seisis akna taga.

Oleks öö walgem olnud, siis oleks wahtija all näinud, kuida see kuju oma õrna, kahwatand palet wastu külma klaasi surus, Sumal teab, mis üle sügawaste õhkas, ja filmadega talupoegade laagri pimedat kohta otsides, midagi ise enese ette fosistas.

Kuju kadus warsi jälle akna pealt ja endine igaw kuma paistis läbi walge eesriide. Wiimaks kustus ka kuma ja akna koht oli seinaga ühesugune pime. Wahtija all aga istus weel kaua uneta oma kämmu peal ja kurwad mõtted waewasiwad teda. Refköö oli ammu möödas. Ligistawad hobuse sammud äratasiwat Tasujat. Ta jäi kuulatama. Sammud waitisiwad, inimeste häälte kõmin oli kuulda. Paar minutid hiljem ragisewad raud maas tulewa inimeste jalge all.

„Kes seal on?“ küsis Tasuja poole häälega.

Lähemal filmapilgul seisivad kats meest tema ees, kellest üks wahipeal oli olnud.

„Oled sina ise, Tasuja?“ sojistas wiimane: „Ma toon Tallinna poolt kästjala paha sõnumitega.“

„Mis on sündinud?“ küsis Tasuja ülestoustes.

„Dte õnnetust küll veel mitte,“ ütles kästjalg: „aga kes teab, kas seegi kaua ennast laseb oodata.“

„Käägi, wend!“

„Sile õhtul hilja jõudis ordumeister ratsawäega Tallinna alla.“

„Ometigi!“

„Meie saatsime uued saadikud tema juure, allahetmist pakkuma. Aga ka Daanlased linnas ja mõisnikud, kes tema juures on, katsuwad teda igapidi oma poole tõmmata. Ordurüütlid on nende nõus. Praegu on ordumeister veel kahewahel, wõib olla, ehk kaalub õnn meie poole, wõib olla aga ka, et homme juba wiimne wõitlus käes on.“

See sõnum pani Tasuja mehist südant wärisebma.

„Siis ep ole enam aega wiita,“ ütles ta kiireste: „enne homikut veel peab lofs meie käes olema, ehk meie tuleme tühja käega tagasi ja aitame Teid wõita ehk surra.“

Selle sõnumiga sõitis kästjalg minema. Ta-

fuja äratas kõik omad üles ja andis neile teada, mis sündinud.

„Meie peame kohe tormi jooksuma,“ rääkis ta edasi, ja meeste läikiwad silmad tunnistasiwad, et n'ad sellega nõus küll oliwad. „Sina, Karu-Andres, wõta kakskümmend teist, roni üle ajamüüri aeda, kaks wõi kolm peidawad endid lossimüüri ääre paksu põesaste sisse, teised jääwad lusthoonesse. Kui meie ees tormama hakame ja wahid müüri peal teile selja pööravad, siis katsuge n'ad kuulmata ülewalt mahapista. Siis ronige mööda kõrget kaste ülesse, kelle oksad üle müüri ulatawad, ja hüpake müüri peale. Seni jooseme meie eest tormi ja katsume wärawa lõhkuda.“

Kuulmata, niikui kehata waimud, hakasiwad mehed liikuma. Tormiredelid tõsteti üles, kakskümmend meest wõtisiwad pika, raske palgi olade peale. Lossi hallid müürid kumasiwad pimeduses, wärawakoht mustas. Sennapoole juhtisiwad mehed palgi otja. Tormiredelid pandi müüri na'ale ja mustad fujud ronisiwad kassiosawusega ülesse. Esimene lõhkuja pauk raskatas wastu wärawat.

Uga lossi kaitzjad ei maganud mitte. Dtselikui oleks erilase pesasse pistetud, nii tõusis ülewal kihin ja kahin, tõrwälondid walgustasiwad pimedust ja heitisiwad wärisewat walgust ülesronijate nägude peale. Sõjamehed tõttasiwad

müüri peale ja kui esimese ülesronija pea müüri äärele tõusis, läikisid t'ale sõjariistad vastu. Ta püüdis neid wehkeldes eemalle tõrjuda ja müüri peale karata, aga üks lõi ta möega maha, teine löhkus t'al tugewa hoobiga pea. Surmukeha libises teiste kaela, tugewad käed hakkasid redeli otstest kinni ja lükkasid redeli mitme mehega, kes ta peal olivat, rakatades ümber. Niisamma sündis igalpool, kus Gestlased tormata katsusid. Üks murdis kaela, teine luud ja liikmed, kes terwet jäiwad, ajasid redeli uueste ülesse ja tormasid edasi. Wõitluse palawus ajas meeste were keemi, kartus kadus, oma elu unustades, püüdis igaüks teise elu kallale. Njuti kõlas palgi müristamine wärawa pihta wõitluse karest üle. Aga sellega ei saadud palju kahju teha, sest ülewalt sadas wiskodasi, noolesti ja kiwa palgikandjate kaela ja tappis mõnegi, nii et palk mahakukkus ja suure waewaning ajawitmisega jälle wõis ülestõstetud saada.

Enam kui pool tundi juba wältas asjata tormamine, koit punetas taewa wiiREL, tõrwalondid wifati ülewalt tormajatele vastu filmi ja wõideldi poolwalguses.

Tasuja, kes kõit selle aja juhataades omade keskel seisis, sai aru, et sedawiisi asjale hakatust ega otja ei saanud ja hüüdis oma mehed tagasi. Tormajad taganesid müüridest, tormiredelid

ja müürimurdjat kaasarõttes. Üleval tõusis rõõmukisa. Pikkamised sadasiwad alla.

„Meie peame kaitsekatuse tegema ja selle warjus katsuma wärawat lõhkuda,“ ütles Tasuja. „Karu-Andreselle wiige käsku, et ta ennast ikka veel warjul hoiab.“

Mehed läksid sügawamasse metsa sisse, et lossist aru ei saaks, mis n'ad teha tahtsiwad. Kohe kostis metsas tükk aega raiumine. Rahe tunni sees oli kaitse katus walmis.

Päike oli ammu tõusnud, kui mehed müüri-murdjaga uueste, aga seekord lossikaitsejate surmariistade eest warjatud, lossiwärawa poole liikusiwad. Teised oliwad hobuste selga astunud ja ootasiwad, et kohe sisse tormata, niipea kui wäraw langeks.

Wäraw kõikus kangeste esimese tugema põrakaga all. Veel üks niisugune mõjus hoop, ja ta pidi langema. Ülevalt wisati küll raskeid kiva ja tüld kaitsekatuse peale, aga see oli tugewast okstest ehitud ja mulla ning mätastega kaetud, nii et kahju ei kartnud.

„Meie peame wäljalangema,“ kirjistas Dodo, kes rüütel Kuuno seltsis müüri peal seisis. Wiimane nikutas pead. Dodo käskis sulaseid ja wõeraid hobuste selga istuda. Üks osa jooksis tallidesse. Aga juba langes wäraw koleda mürinaga maha ja Tasuja kannul ajasiwad Gestlased kisaga sisse. Ball jäi tühjaks, kõik tõtta-

siwad alla, sissetungijatele wastu. Range wõitlus algas. Esimiste hullas wõitlesiwad Dodo ja rüütel Ruuno. Tasuja filmas esimest, raius ennast sulastest läbi ja tikkus ta kallale. Dodo nägi teda, kuida ta otsekui wihane sõjajumal wälkuwa mõegaga tema poole tungis, waatas korra ta põlewa filmade sisse, hirmus mäletus fähwis kui wälk ta peaajust läbi — ja häkilise ehmatusega pööris noor rüütel ümber, põgenes omadest läbi, lossitrepist ülesse. Saalis langes ta kahwatand kui furnu maha. Emiilia kummardas tema üle ja kuulis, kuida ta wärisewa huultega hüüdis: „Ma olen waimu näinud, furnu waimu! . . .“

Hoowis wõitlesiwad lossi mehed meelearahetmisega ja oleks karwapealt sissetungijad, kes kitsast wärawast kõik sisse ei pääsenud, jälle wäljarõhunud. Aga juba oli Karu-Andres oma meestega üle mahajäetud müüri lossihoowi jõudnud ja need langesiwad nüüd suure kisaga kōrwalt Sakslaste kaela, kes pikkamisi lossi sisse taganesiwad ja ukse enese taga kõiksugu riistadaga kinnitasiwad. Gestlased hakkasiwad ust lõhkuma.

Kui Tasuja nägi, et Dodo tema käest oli pääsenud, astus ta hobuse seljast maha ja läks mõne mehega lossi lõunepoolse otsa, kus madal raudne uks alla lossitelldritesse wiis. Uks sai kangidega lahtimurtud ja Tasuja astus

meestega möda kitsast kiwitreppi alla. Inetu
 sumbund hais woolas neile vastu. Üks kaasa-
 mõtetud tõrwalont pisteti põlema ja walgustas
 kitsast wõlwi, kus kaks meest waemalt üheteise
 kõrwas wõiswad käija. Wõlwi tagumist poolt
 kattis hall pimedus. Mõlemal pool ääres wi-
 siwad mõned madalad ja kitsad paksupuused ukjed
 weikse kongidesse. Need ukjed, mis luffus oli-
 wad, lõhuti sisse. Kongid oliwad tühjad. Wõl-
 wi wiimases otsas oli weel üks pisutene, wae-
 walt nähtaw ukseke, enam hauk, kui üks. Ta-
 suja ise lõi selle kangiga sisse. Kui ta sisse
 astus, pidi ta sügawaste kummardama — kong
 oli waemalt neli jalga kõrge. Seinad oliwad
 niisked ja läikiswad rohkesti tule paistel. Põ-
 randaks oli haisew pori. Walgus ei pääsenud
 kusagilt sisse — siin walitses igawene pimedus.

Tagumise seina na'al istus üks inimese kaju
 kõweras maas. Tema riided rippusiwad kalt-
 sudes liikmete külles. Pea oli sügawasse rinna
 peale waunud, mõlema käega oli ta krampis
 oma aluse mudasse kinnihakkanud.

Tasuja heitis selle kaju ette põlwili maha
 ja tõstis ta pea õrnalt üles. Märjad, hallid
 juuksed rippusiwad libedas saltudes üle filmade.
 Kui Tasuja juuksed ärapühkis ja tule paiste
 otselohke näu peale langes, pörkas tulenditaja,
 endine lošitalupoeg, kahwatades tagasi ja karja-
 tas: „Metsa Tambet!“

Tambeti nägu ei olnud enam inimese nägu, see oli ühe furnu pealuu, halli, rohaka nahaga kaetud. Kustund filmad olivad laiaki lahtiläänud ja vahtisivad kangelst, kolevalt, liikumata sügawaist haukudest välja . . .

Kui Tasuja wäha aega seda furnunägu oli uurinud, wautas ta tema filmad õrnalt kinni ja lasi pea jälle tasakeste rinna peale langeda.

„Ottas!“ sosistas ta kuulmata isteneses.

Kui ta jälle ülestõusis, oli ta nägu furnu karwa, aga rahuline ja jäekülm. Seltsimehed kookusiwad teda nähes. See ei olnud inimese päris nägu. Kiisuguse filmadega wõiwad mõrtsukaid unenäus nende ohwite waimud hirmutada. Waikfelt astusiwad mehed wõlwiist välja päewawalguselle.

Gestlased oliwad lossiukse mahalõhkunud ja tungisiwad kotta. Wõideldes ja iga taganemat sammu weraga müüjes taganesiwad kahanemud kaitstjad kojast suurde saali, mis juba naiste ja lastega pooleli täidetud oli.

Tasuja tahtis parajaste jalga lossitrepi peale panna, kui üks üfsif ratsaline tulise kiirusega lossiwärawast sisselihat.

„Tasuja, Tasuja!“ hüüdis ta juba eemalt.

Tasuja pööras ennast ümber ja küsis: „Mis sõnumid sa toob?“

„Mina tulen otsekohse Tallinna poolt,“ ähtis ratsaline takistawa hingega, „ordumeister on

terwe mäega . . . meie kallale tulnud . . . ja meie mehed on hädas . . ."

"Aga peavad veel vastu?"

"Jah, aga paluvad sind appi, lahing on tibe."

"Ma tulen," vastas Tasuja rahuga, "aga enne tahan siin asjad õigeks teha."

Ta tormas trepist ülesse — saali.

Siin panivad Sakslased, wärisewa naiste ja laste ette müüri tehjes, wiimse jõuga vastu. Müütel Ruuno wõitles kui lõwi, ka Dodo oli oma uimastusest ärganud ja raius kui meeletu enese ümber. Wõitlejad komistasiwad iga filma-pilk furnukehade üle, woolaw weri tegi terwe põranda libedaks. Sõjariistade kõlifemine, surmawa hoopide tume kõla, sajatamine, hoigamine, naeste ja laste palwed ja hale wingumine tegi kofku koledat kohinat, seda tormikohinat, selle möllamise peale kõigesügavam waietus — surma waietus tuleb.

Tasuja tungis omadest läbi, kes tema tulemist rõõmuhöõiskamisega teretasiwad. Ka Dodo filmas teda.

"Seia, werine koer!" karjus ta, Tasuja poole püüdes, "näita kas sa suremata oled!"

"Sa ise tahad?" hüüdis Tasuja, eneselle teed wäljakutsuja poole murdes, "olgu sulle surm minu kae läbi weikseks nuhtluseks minu isa tapmise eest!"

Nende mõegad kõlisesiwad kokku..

„Saanus!“ kiljatas Eemiilia.

Aga juba wälkus Tasuja mõel kõrges ja waus siis otse wastase südamesse. Dodo langes hingetumalt rüütli Kuuno jalge ette maha, kes t'ale oli tahtnud appi tulla.

„Üks ohwer on langenud — nüüd langegu teine!“ hüüdis Tasuja ja tungis rüütli Kuuno kallale. Seal langes Eemiilia ta jalge ette maha.

„Saanus, halasta, halasta!“ kiljatas ta, Tasuja põlwede ümbert kinnihakates.

See ootmata juhtumine pani simapilguks kõik kõra waitima. Surmawad käed puhkasiwad, kõik silmad waatasiwad Tasuja peale, kes liikumata seisma oli jäänud.

„Halasta?“ kordas ta karedalt, „kes halastas minu waese isa peale, kui ta haigewas keldris elusalt mädanes?“

„Sa oled ohwri saanud,“ wastas neiu paludes, „süüaluse oled ja praegu surmanud. Halasta ilmasüüta peale.“

„Kas see on ilmasüüta, kes minu wendade werd walab?“

„Siis halasta meie endise sõbruse pärast ta peale, mõrtsukas!“ karjatas Eemiilia meelt äraheites: „ta on minu peigmees.“

Tume korin kostis Tasuja huulte wahelt, mõel kukkus kõlisedes maha. Sell silmapilgul oli ta nägu niisugune, kui see, mis ta isa surmu-

keha juures seltsimehi oli kohutanud. Ta seisis tükk aega külm ja lange, kui kiwist kuju, paigal, läewarred rippusiwad lödwalt allapoole, wärin käis läbi terve keha, külm higi kattis otsaesist . . . Saalis walitses surma waikus.

Wiimaks tungis takistaw kohin ta rinnust. Ta pigistas mõlemad käed vastu filmi, lasi neid wenitades üle näu allapoole libiseda, kummardas, tõstis mõega üles, pööras ennast oma meeste poole ja ütles, ilma kellegi otša waatamata, sügawa häälega:

„Meie wennad Tallinna all on hädas — lähme neile appi.“

Ilma ennast weel kord ümberpööramata astus ta omadest läbi ja uksest wälja, teised waikselt tema kannul. Sakslased wahtisiwad kui kiwiks kanged nende järele, kuni wiimaue uksest wälja oli.

„Mis see tähändas?“ küsis rüütel Kuuno imestades, kui kõik muud waikisiwad. „Misjugune imelik mees?“

„Misjugune imelik mees!“ kordas Emiilia, kes ikka weel põlwele maas oli. „Nüüd ta läheb surma, ma nägin seda ta näust,“ lisas ta tasaselt juure ja pistis näu mõlema kätte fisse.

Rats suurrt palawat pisarat, haleduse, wõib olla armastuse pisarat sirisewad pikkamisi läbi Emiilia peene, walge sõrmede.

16.
Tasuja istus oma meestega, kellest suur jägu langenud oli, hobuste selga ja kihutas tuhanelja otsekohe Tallinna poole. Poole tunni pärast jõudis ta jenna.

Siin oli võitlus lõppemas. Rüütlite raudriiete ja sõjakunsti vastu ei jõudnud talupoegade hull, ei mahvus. Rüütlid mürdsiwad weriseid teesi nende ribadesse ja raiusiwad üffitub salgad wiimseni maha. Aga kõik need salgad langeiswad selljamaal paigal, kus n'ad seisiwad, ilma sammu taganemata ja kes wäha suutis, see kis kus ühe wästalise surmas kaasa.

Raugelt suurem jägu Cestlastest, nende hulgas peawanim ja peaaegu kõik teised wanemad, tatsiwad werist, truudusetä, siiski armastud isamaa pinda oma lehadega. Tasuja — nüüd mitte enam hirmutatud kättetasuja, waid surma otsija õnnetu Cestlane. Jaanus — nägi kobe, et siin kõik lootus kadunud oli. Ka tema südames oli kõik lootus kadunud, kõik tühi, külm ja kole.

„Wenad!“ hüüdis ta, ja tema mehine hääl kõlas wiimast korda omas täies wägewuses, tema silmad särasiwad üleloomulises hiilgwuses, „wennad! maailmas ei ole meil midagi enam otsimist. Seal kutsub surm... näät, kui lahkest, kui magufaste ta kutsub! Tule, surm, ja wõta oma ohwrid!“

„Sureme surmates!“ mürikes terve jalga hüüdmine.

Ja hirmus, kui vihane sõjajumal, ajas Tassuja otsekohse rüütlite kõigetihedamasse raskale, feltimehed tema kannul. Hirmjaste mõllas ta vägew käewars waenlaste hulgas, armuta saatis ta ohwrid ohwri peale enese ees külma surma, sai veel kord weriseks tasujaks. Tema feltimehed langesiwad üks teise järele ja waenlaste lõpmata hulgad matsiwad nende kehafi jalge alla, aga Tassuja vägew mõel wätkus veel kaua, iga wälguga surmates, ja suled ta kübara peal lehwisiwad kaugele waenlaste tiheda jalga südamas. Ja wiimaks wätkus ta tema mõel wiimast korda ja suled lehwisiwad wiimast korda kõrgesse ülesse. Siis kadus ta ja waenlaste hulgad kohendasiwad ennast langenud kangelase surnukeha üle.

Nii särab loojamine wäike veel korda läbi lõhkiwäristud pilwete ja paneb laenete wahutawad pead punetama. Siis wauboota liimerde, ja tuul waihib, ia mäsawad laened kohendawad ennast pikkamesi.

Pärast õnnetumat lahingit Tallinna all kadus mäsawa Gestlaste õnn täieste. Ordumeister kihutas neid kui metselajaid taga, wäike nuhtlus langes õnnetuma rahwa peale, kes julge

nud oli, oma jõuga kadund priiust tagasipüüda. Ühe aasta pärast oli kõik jälle rahus Gestimaal.

Paar aastat hiljem — 1347 — müüs Daani kuningas Gestimaa; seda ordumeister juba enne pandiks oli võtnud, 19,000-de margi hõbeda eest Sassa Ordule.

Gestlaste priiuse-waim oli wiimist korda lühikeseks ajaks lõtkendanud. Pärast seda ei julgenud n'ad enam wastuhakata. Raudne orjapõli rõhus raskemine, kui enne. Gestlane unustas isamaa, unustas esiwanemad ja nende wabaduse ära ja piti, raske uni algas.



Lõpetus.

Trüki wiga 111 l. f. 13^{nes} tükk, loe
1843^{ma} aasta ajemel, 1343.

.....
Sind 35 kop.
.....

A. E. Brandt,

Tallinnas, Harju uulitsas, № 207/14,
Schröppe majas.

Cesti-raamatu ja kirjutuse materialid
pood. Cesti I. kõige täielikuma laenu-
raamatu koguga kõikis Cestimaal.

Hus Raamatu trükikoda
ja

Raamatu kõitmine.

Minu „Raamatu kaupluses“ saavad
Cesti-keele raamatud kõige odavam müüdud.
Suur laager on mul „Laulu raamatuid“ ja
pilta. — Kõik tellimised saavad igal ajal raa-
matute peale vastu võetud, olgu kõitmise ehk
trüki tööd. Wanad pruugitud aga pruugitamad
kooli raamatud igas keeles, saavad ostetud ja
müüdud.

Kaupallikult

A. E. Brandt.